

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Aida Kairienė

Edukologijos magistrantūros studentė

**MOKYTOJŲ PROFESINIO TOBULINIMOSI POREIKIAI:
SITUACIJOS ANALIZĖ IR PROGNOZĖS**

Magistro darbas

Mokslinis vadovas:
lekt. dr. R. Bubnys

Šiauliai, 2011

Darbas originalus.....Aida Kairienė
(studento parašas)

Pratarmė

Šiuo darbu siekiu įvertinti savo kompetencijas, įgytas studijų metu ir įgyti magistro laipsnį. Magistro darbo rezultatus gali pritaikyti mokytojai, mokyklų vadovai bei švietimo darbuotojai, visi asmenys, planuojantys ar organizuojantys mokytojų profesinį tobulinimąsi. Ypatingai šis darbas skiriamas Biržų rajono švietimo organizacijų darbuotojams. Darbe analizuojami mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai, pasitelkiant švietimo ekspertų nuomonę (Delfi tyrimas) bei atsižvelgiama į pačių mokytojų nuomonę (anketinė apklausa). Pateikiamas dabartinės mokytojų profesinio tobulinimosi situacijos vertinimas bei nuomonė apie ateities tendencijas. Sudaryti logistinės regresijos modeliai, padedantys prognozuoti profesinį tobulinimąsi, atsižvelgiant į mokytojų ir mokyklos charakteristikas. Nustatytos mokytojų kompetencijų poreikių sąsajos su mokytojų ir mokyklos charakteristikomis. Atskleista, kokios profesinio tobulinimo formos bei būdai mokytojams bus priimtinausi per artimiausius ketverius metus.

**MOKYTOJŲ PROFESINIO TOBULINIMOSI POREIKIAI:
SITUACIJOS ANALIZĖ IR PROGNOZĖS**

Šiame magistro darbe analizuojami mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai, pateikiamas mokytojų profesinio tobulinimosi situacijos vertinimas bei nuomonė apie ateities tendencijas. Suformuluotos dvi hipotezės: **H₁** – remiantis ekspertų nuomone, tikėtina, kad per artimiausius ketverius metus mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai padidės. **H₂** – tikėtina, kad tarp profesinio tobulinimosi poreikių ir mokytojų bei mokyklos charakteristikų egzistuoja sąryšis, padedantis prognozuoti profesinio tobulinimosi poreikius. Delfi tyrime dalyvavo 10 kompetentingų Biržų rajono švietimo ekspertų. Atliekant anketinę apklausą raštu dalyvavo 202 bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai. **Tyrimo objektas** – mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai, situacijos analizės ir prognozavimo kontekste. **Tyrimo tikslas** – išanalizuoti mokytojų profesinio tobulinimosi poreikius, siekiant atskleisti sąsajas su mokytojų ir mokyklos charakteristikomis juos prognozuojant.

Mokytojų profesinio tobulinimosi situacija analizuota remiantis švietimo ekspertų ir mokytojų nuomone, pagal kurią atlikta stiprybių, galimybių, silpnybių bei grėsmių analizė. Atliktas ekspertų vertinimo (Delfi) tyrimas rodo, kad mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai šiek tiek padidės, nes aktualus tampa mokymasis visą gyvenimą, modernėja pats ugdymo procesas, kuris vis dažniau grindžiamas mokytojų kompetencijų tobulinimu. Atlikta anketinė apklausa raštu atskleidžia mokytojų nuostatas į profesinį tobulinimąsi. Sąryšiui tarp numatomų tobulinti kompetencijų ir mokytojų bei mokyklos charakteristikų nustatyti ir įvertinti atlikta koreliacinė analizė, padedanti prognozuoti profesinio tobulinimosi poreikius. Sudaryti logistiniai regresiniai modeliai rodo mokytojų poreikį dalyvauti profesiniame tobulinimesi priklausomai nuo skirtingų mokyklos ir mokytojų charakteristikų. Ekspertų tyrimo metu nustatyta, kad per artimiausius 4 metus reikės integruotų ugdymo bei jauno amžiaus specialistų. Ekspertų vertinimu mokytojų profesinio tobulinimosi poreikius labiausiai įtakos vykdomos švietimo reformos, ugdymo technologijų kaita, demografinė bei ekonominė situacija šalyje. Mokytojų nuostatų analizė atskleidžia reikšmingas profesinio tobulinimosi sąsajas su mokyklos ir mokytojo charakteristikomis. Darbą sudaro 4 skyriai, kuriuose nagrinėjami mokytojų profesinio tobulinimosi teoriniai aspektai, nagrinėjama kaitos dėsnų įtaka mokytojų profesiniam tobulinimuisi, analizuojami prognozavimo švietimo organizacijose ypatumai ir galiausiai pateikiamas empirinis tyrimas, kuriame analizuojama mokytojų tobulinimosi situacija bei atliekamos prognozės.

Raktiniai žodžiai: profesinis tobulinimasis, poreikiai, situacijos analizė, prognozės.

Summary

TEACHERS PROFESSIONAL DEVELOPMENT NEEDS: SITUATION ANALYSIS AND FORECASTS

This master's work analyzes teachers professional development needs, assessment of the situation and views on future trends for teacher professional development. Formulated two hypotheses: **H₁** - based on experts opinion, it is likely that over the next four years, teachers professional development needs will increase. **H₂** - it is likely, that there is a relationship between the professional development of teachers and school characteristics, and that helps predict the professional development needs. Delphi study was conducted of 10 competent experts. In a written questionnaire survey involved 202 general education teachers. The object of investigation - the teachers professional development needs in situation analysis and forecasting context. The purpose of investigation - to analyze teachers professional development needs in order to reveal the links between the teacher and school characteristics to predict.

Teachers professional development situation was analyzed on the basis of educational experts and teachers, which carried out the strengths, opportunities, weaknesses and threats analysis. Complete peer review (Delphi) survey shows that teachers professional development needs will increase slightly, as is relevant to lifelong learning, the most sophisticated educational process, which is often based on teachers competence development. Carried out a written questionnaire reveals teachers attitudes to professional development. Correlation between the expected competencies, teacher and school characteristics performed to help predict the professional development needs. Logistic regression models show the need for teachers to participate in professional development for the different characteristics of schools and teachers. Experts study found that over the next four years will require an integrated education and young professionals teachers. The expert assessment of teacher professional development needs shows the most affected by ongoing educational reform, educational technology change, demographic and economic situation in the country. Teachers attitudes revealed significant links between the professional development and school or teachers characteristics. The work consists of four chapters, which deal with teacher training in theoretical aspects, the presents patterns influence for teachers professional development, analyzes the characteristics and forecasting, finally the empirical study: analysis of teacher development situation and forecasting.

Key words: *professional development, needs, situation analysis, forecasts.*

Sąvokos

Poreikis - reikmė, būtinybė. Poreikis - *biologinio, materialinio, kultūrinio ar dvasinio trūkumo emocinis išgyvenimas ir siekimas jį pašalinti. Poreikis kreipia individą į objektus, kurie būtini jo egzistencijai* (L. Jovaiša, 2007, p. 225).

Profesinis tobulinimasis – *tai procesai ir veiklos rūšys, kurie skirti profesinėms žinioms pagausinti, švietimo darbuotojų įgūdžiams patobulinti bei jų nuostatomis pakoreguoti. Profesinis tobulinimasis yra neatskiriama dalis nuo mokytojų profesinės plėtros, kuri padidina žinių ir supratingumo lygį* (T. Guskey, 2004, p. 31).

Mokytojų profesinis tobulėjimas - asmens profesinių kompetencijų: mokytojo žinių, įgūdžių, gebėjimų, vertybinių nuostatų, mokėjimo mokytis ir kitų sėkmingai mokytojo veiklai ugdymo procese reikalingų savybių, ugdymas (J. Rogozina, 2010).

Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai – reikmė, būtinybė procesams ir veiklos rūšims, kurie skirti mokytojų profesinėms žinioms pagausinti, jų įgūdžiams patobulinti bei jų nuostatomis koreguoti (L. Jovaiša, 2007; T. Guskey, 2004).

Prognozavimas – samprotavimų apie nagrinėjamo objekto galimas būsenas ateityje formavimosi procesas (R. Tidikis, 2003).

Charakteristika – skiriamųjų ypatybių apibrėžimas, aprašymas, apibūdinimas (www.lkz.lt).

Sutrumpinimai

„**Talis 2008**“ (Teaching and learning international Survey) – Mokymo ir mokymosi tyrimas, 2008.

„**ET 2020**“ (Education and training 2020 Strategic framework) – Švietimas ir mokymas, 2020.

SSGG – Situacijos analizė (Stiprybės, Silpnybės, Grėsmės, Galimybės).

ENTEP (angl. European Network on Teacher Education Policies) – mokytojų rengimo ir profesinio tobulinimo politikos bendradarbiavimo tinklas.

Turinys

<i>Pratarmė</i>	2
<i>Magistro darbo santrauka</i>	3
<i>Sąvokos</i>	5
ĮVADAS	7
1. MOKYTOJŲ PROFESINIO TOBULINIMOSI POREIKIŲ TEORINIAI ASPEKTAI	10
1.1. Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių samprata	10
1.2. Mokytojų profesinio tobulinimosi struktūra	12
1.2.1. Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai ES švietimo ir mokymo strategijos kontekste.....	12
1.2.2. Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių ir kompetencijų tarpusavio sąsajos.....	16
1.2.3. Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių struktūros komponentai	17
1.3. Teisinių dokumentų, reglamentuojančių pedagogų profesinį tobulinimąsi apžvalga.....	21
2. MOKYTOJŲ PROFESINIS TOBULINIMASIS IR KAITOS DĖSNINGUMŲ ĮTAKA	25
2.1. Mokytojų profesinio tobulinimosi kaita	25
2.2. Švietimo organizacijų kaitos principai ir dėsningumai, įtakojantys mokytojų profesinį tobulinimąsi.....	26
3. MOKYTOJŲ PROFESINIO TOBULINIMOSI POREIKIŲ PROGNOZAVIMAS	30
3.1. Prognozavimas švietimo organizacijose.....	30
3.2. Mokytojų profesinio tobulinimosi prognozavimas	32
4. EMPIRINIS TYRIMAS: MOKYTOJŲ PROFESINIO TOBULINIMOSI SITUACIJA IR PROGNOZĖS	34
4.1 Tyrimo metodika ir organizavimas.	34
4.2 . Mokytojų profesinio tobulinimosi situacija ir prognozės ekspertų vertinimu (tyrimo rezultatai ir analizė)	36
4.2.1. 1-ojo etapo Delfi tyrimo rezultatai	37
4.2.2. 2-ojo etapo Delfi tyrimo rezultatai	44
4.3 Profesinio tobulinimosi poreikių situacija ir prognozės mokytojų vertinimu	50
4.3.1 Mokytojų profesinio tobulinimosi situacijos SSGG analizė	50
4.3.2 Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių prognozės	51
4.4. Tyrimo rezultatų apibendrinimas.....	70
IŠVADOS	73
REKOMENDACIJOS	75
DISKUSIJA	76
LITERATŪRA	77
PRIEDAI	80

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Pasaulyje vyksta nuolatinė kaita: keičiasi technologijos, socialiniai santykiai, žmogaus požiūris į save ir jį supančią aplinką. Mokytojai taip pat susiduria su nuolatiniais pokyčiais, todėl norėdami prisitaikyti prie jiems keliamų aukštesnių reikalavimų, turi nuolat tobulintis, plėsti savo akiratį ir įgyti naujų žinių. Lietuvai tapus ES nare, tampa reikšmingas ES švietimo strategijos įgyvendinimas, kuriam reikalingi kvalifikuoti mokytojai, todėl iškyla racionalaus žmogiškųjų išteklių valdymo problema. Strateginiame ES dokumente „Education and training 2020“, išskirti 4 pagrindiniai tikslai: mokymąsi visą gyvenimą paversti tikrove; gerinti švietimo ir mokymo/si kokybę bei užtikrinti jos efektyvumą; stiprinti švietimo sistemų teisingumą, socialinę sanglaudą ir aktyvų pilietiškumą; skatinti kūrybiškumą, naujoves ir verslumą (Strategic framework for European cooperation in education and training, 2009). Šių tikslų įgyvendinimas – tai iššūkis ne tik mokykloms bet ir mokytojams. Švietimo organizacijoms, norint lengviau prisitaikyti prie kaitos sąlygų ir išvengti nesėkmių, būtina prognozuoti pokyčių įtaką jos veiklai bei dėl šios įtakos besikeičiančius mokytojų profesinio tobulinimosi poreikius. **Mokslinis aktualumas** yra grindžiamas tuo, kad nors ir yra atliktų tarptautinių (Talis, 2008), užsienio (P. Turner, 2002; J. Armstrong, 2005; Lyons, 2008; L. Hahs-Vaughn Debbi, L. Yanowitz Karen, 2009; E. Zakaria, 2009) ir Lietuvos mokslininkų (G. Merkys ir kt., 2006; V. Lamanuskas, R. Vilkonis, 2006; J. Damaševičienė ir kt. 2009) tyrimų apie mokytojų profesinį tobulinimąsi ir žmogiškųjų išteklių prognozavimą, tačiau vykstant nuolatinei kaitai, būtina naujai įvertinti esamą situaciją ir prognozuoti mokytojų profesinį tobulinimąsi, siekiant efektyviai planuoti švietimo organizacijų ateitį. **Praktinis aktualumas** yra grindžiamas tuo, kad mokytojų profesinio tobulinimosi situacijos analizė ir prognozės leis sėkmingai įgyvendinti švietimo strategijos tikslus, padės parinkti efektyvius pedagogų darbo ir veiklos metodus bei leis suformuoti kokybiškus žmogiškuosius išteklius pagrindiniam šiuolaikinio žmogaus ugdymo tikslui įgyvendinti. **Temos iširtumas.** E. Zakaria (2009) tyrime akcentuojama, kad profesinis tobulinimasis padeda sukurti naują supratimą apie mokymo ir mokymosi galimybes. P. Turner (2002) tyrime pažymima, kad strateginis žmogiškųjų išteklių prognozavimas ir planavimas turi būti platesnis nei kiekybinių metodų taikymas. Taip pat svarbi J. Armstrong (2005) studija, kurioje pabrėžiama prognozavimo įtaka esamai situacijai, kai mokytojai prognozavimo teigiamus laukiamus rezultatus gali naudoti kaip instrukciją ir integruoti į užsiėmimus. Reikšmingas L. Hahs-Vaughn Debbi, L. Yanowitz Karen (2009) tyrimas, kuriame įžvelgiamos sąsajos tarp mokytojų profesinio tobulinimosi ir jų dalyvavimo moksliniuose tyrimuose. Lietuvoje mokytojų poreikio prognozė atliko G. Merkys (2006), taikydamas klasikinį personalo planavimo modelį. V. Lamanuskas, L. Vilkonis (2006) įvertino Interneto panaudojimą gamtamoksliniame ugdyme ir nustatė tikėtinas kaitos prognozes.

Tyrimo problema. Nuolatinė kaita iššaukia profesinio tobulinimosi poreikių didėjimą, tačiau tenkinant šiuos poreikius dažnai neatsižvelgiama į tai, kokios kompetencijos bus reikalingos ateityje, tobulinamasi pasyviai, suvokiant tobulinimą kaip primestą ar nereikalingą dalyką, o tai sąlygoja didesnes nesėkmes profesinėje veikloje. Siekiant sėkmingai vykdyti švietimo funkcijas, svarbu įvertinti mokytojų profesinius poreikius. Išsakyti teiginiai leidžia suformuluoti pagrindinius probleminius klausimus: 1) Kokia mokytojų profesinio tobulinimosi situacija? 2) Kokie bus mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai švietimo ekspertų ir pačiu mokytojų vertinimu?

Tyrimo objektas – mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai situacijos analizės ir prognozavimo kontekste.

Tyrimo hipotezės: H_1 – remiantis ekspertų nuomone, tikėtina, kad per artimiausius ketverius metus mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai padidės. H_2 – tikėtina, kad tarp profesinio tobulinimosi poreikių ir mokytojų bei mokyklos charakteristikų egzistuoja sąryšis, padedantis prognozuoti profesinio tobulinimosi poreikius.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti mokytojų profesinio tobulinimosi poreikius, siekiant atskleisti sąsajas su mokytojų ir mokyklos charakteristikomis juos prognozuojant.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą ir atlikti teisinių dokumentų apžvalgą, siekiant atskleisti mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių ypatumus.
2. Atlikti švietimo ekspertų apklausą, siekiant išsiaiškinti jų nuomonę apie mokytojų profesinio tobulinimosi situaciją ir poreikius.
3. Atlikti mokytojų apklausą raštu, siekiant išsiaiškinti profesinio tobulinimosi situaciją ir jų nuostatas į profesinio tobulinimosi poreikius.
4. Remiantis tyrimo rezultatais, atskleisti sąryšį tarp profesinio tobulinimosi poreikių ir mokytojų bei mokyklos charakteristikų pateikiant jų prognostinį vertinimą.

Tyrimo metodologija. Tyrimas grindžiamas šiomis **metodologinėmis** nuostatomis: *Žmogiškųjų išteklių plėtra*, kuri remiasi personalo kvalifikacijos tobulinimu (*Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksnių programa*, 2010). *Humanistine psichologija*, kuri remiasi A. Maslow (2006) poreikių hierarchija. *Filosofiniu lygmeniu*. *Pozityvizmu* (kiekybinis tyrimas), kur sąveikos tarp socialinių reiškinių matuojamos, nustatant reiškinių kiekybines charakteristikas ir panaudojant matematinės statistikos priemones (Bitinas, 2006). *Fenomenologija* (kokybinis tyrimas), kuri išryškina laiko fenomeną, pasireiškiantį aktualiu tikėjimu ateities įvykiais (Husserl, 1927, <http://www.stanford.edu/dept/relstud/faculty/sheehan.bak/EHtrans/5-eb.pdf> (žiūrėta 2009-12-10).

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai: *Literatūros analizė ir dokumentų apžvalga*, leidžianti konstatuoti profesinio tobulinimosi poreikių sampratą, pagrįsti mokyklos, kaip besimokančios organizacijos, mokytojų tobulinimosi kompetencijų reikšmę, prognozavimo esmę.
2. Empiriniai: *Kiekybinis tyrimo metodas* – taikoma anketinė apklausa raštu, mokytojų nuostatoms į profesinio tobulinimosi poreikius atskleisti. *Kokybinio tyrimo metodas* – taikomas ekspertų prognostinis vertinimas, pagrįstas Delfi technika, siekiant atskleisti jų nuomonę į mokytojų profesinio tobulinimosi situaciją ir poreikius.
3. Statistiniai: Duomenys apdorojami *SPSS* ir *Excel* programine įranga. Naudojami statistinės analizės metodai: aprašomoji statistika (tiriamųjų pasiskirstymo bei atsakymų dažniams nustatyti, bei vidurkiams ir standartinėms paklaidoms tarp kintamųjų lygių nustatyti), Spirmeno koreliacinė analizė, ryšio stiprumui tarp mokytojų tobulinimosi apimančių veiksnių ir juos įtakančių mokyklos ir mokytojų charakteristikų įvertinti, logistinė regresija mokytojų dalyvavimo profesiniame tobulinimesi prognostinių modelių sudarymui, vienfaktorinė dispersinė analizė kompetencijų poreikių reikšmingų vidurkių skirtumų tarp skirtingos kvalifikacijos mokytojų grupių nustatymui.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Ekspertų prognostiniame vertinime (Delfi tyrime) dalyvavo 10 kompetentingų švietimo ekspertų. Ekspertų imtis sudaryta taikant netikimybinę (tikslinę) atranką. Pagrindinis atrankos kriterijus – kompetencija. Kiekybiniame tyrime dalyvavo 202 bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai. Imtis sudaryta taikant paprastą atsitiktinę atranką.

Darbo etapai. *Pirmame etape* (2009-2011m.) analizuojama mokslinė literatūra ir apžvelgiami dokumentai mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių sampratai atskleisti, operacionalizacijai atlikti. *Antrame etape* (2010 m.) kuriami tyrimo instrumentai. *Trečiame* (2011m.) atliktas kokybinis ekspertų vertinimas. (Delfi apklausos metodas). *Ketvirtame etape* (2011m.) atliktas kiekybinis mokytojų apklausos tyrimas.

Darbo naujumas/reikšmingumas: Lietuvoje iki šiol buvo atlikta tik mokytojų poreikio prognozė, tačiau nebuvo gilinamasi į mokytojų profesinio tobulinimosi poreikius. Profesinio tobulinimosi tyrimas atliktas remiantis prognostiniais vertinimais, pasitelkiant kompetentingus ekspertus, vadovaujantis demokratiškumo principu, atsižvelgta ir į pačių pedagogų nuomonę.

Darbo aprobacija. Darbas aprobuotas 2011 metų gegužės 5 dieną studentų mokslinių darbų konferencijoje (žr. 11,12 priedus). **Darbo struktūra:** Darbą sudaro 79 puslapiai (be priedų), 4 skyriai, išvados, rekomendacijos, diskusija, 12 priedų. Darbe pateikiama 25 lentelės, 20 paveikslų. Darbas parašytas remiantis L. Bobrovos, A. Kazlauskienės, V. Lukaševičienės, R. Pocevičienės, I. Ptašinskienės (2008) kursinių ir baigiamųjų (bakaluro, magistro, specialiųjų profesinių studijų) darbų rengimo ir gynimo metodinėmis rekomendacijomis.

1. MOKYTOJŲ PROFESINIO TOBULINIMOSI POREIKIŲ TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių samprata

Profesinio tobulinimosi sąvoka gana plačiai analizuojama įvairioje mokslinėje literatūroje. Galima išskirti T. Guskey (2004) suformuluotą profesinio tobulinimosi apibrėžimą: „*Profesinis tobulinimasis – tai procesai ir veiklos rūšys, kurie skirti profesinėms žinioms pagausinti, švietimo darbuotojų įgūdžiams patobulinti bei jų nuostatoms pakoreguoti. Profesinis tobulinimosi yra neatskiriama dalis nuo mokytojų profesinės plėtros, kuri padidina žinių ir supratingumo lygį*“ (T. Guskey, 2004, p.31). J. Rogozina (2010) mokytojų profesinį tobulinimąsi apibrėžia, kaip asmens profesinių kompetencijų: mokytojo žinių, įgūdžių, gebėjimų, vertybinių nuostatų, mokėjimo mokytis ir kitų sėkmingai mokytojo veiklai ugdymo procese reikalingų savybių ugdymą.

Lietuvių kalbos žodyne (www.lkz.lt) žodis **poreikis** įvardijamas, kaip pareikalavimas, reikmė, interesas. L. Jovaiša (2007) poreikį apibrėžia, kaip biologinio, materialinio, kultūrinio ar dvasinio trūkumo emocinį išgyvenimą ir siekimą jį pašalinti. Poreikis kreipia individą į objektus, kurie būtini jo egzistencijai. Todėl galima teigti, kad **profesinio tobulinimosi poreikiai** – tai reikmė, pareikalavimas ir interesas pagerinti savo darbinę veiklą, kuris gali būti sąlygotas paties individo motyvų ir nuostatų ar išskylantis iš jį supančios aplinkos.

Švietimo vadyboje svarbų vaidmenį vaidina motyvacija, kaip viena iš pagrindinių profesinį tobulinimąsi lemiančių funkcijų. Žmogiškųjų išteklių valdymas reikšmingas įgyvendinant besimokančios mokyklos tikslą, kai reikia efektyviai motyvuoti mokytojus siekti kokybės. Motyvacija visada yra susijusi su sąmoninga žmogaus veikla ir yra neatskiriama nuo jo poreikių.

Mokytojų profesinis tobulinimasis yra glaudžiai susijęs su mokymosi visą gyvenimą idėja bei su C.Rogers (2002) suformuluotais mokymosi principais, kurie atskleidžia natūralų žmogaus poreikį mokytis, mokymosi orientaciją į tikslą bei jo sąsajas su organizacijos pokyčiais. Taip pat svarbi autoriaus įžvalga, kad labiausiai socialiai naudinga šiuolaikiniame pasaulyje yra mokymasis mokytis, atvirumas patirčiai ir dalyvavimas kaitos procese. Kita vertus, mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai neatsiejami nuo profesinės kvalifikacijos. Kritiniu požiūriu, realizuojant besimokančios mokyklos idėją, mokytojas turėtų išmanyti daug dalykų, kurie laiduotų pasitenkinimą savo profesija, saugumą, saviraišką, kūrybiškumą, todėl kyla poreikis tobulinti savo kvalifikaciją. Svarbu, kad darbuotojų tobulinimasis švietimo organizacijose būtų nuolat remiamas bei, kad būtų jaučiamas atsinaujinimo, savirealizacijos bei augimo poreikis. Mokytojai turėtų suvokti, kad jų veikla yra ypatinga ir, kad jos kokybė atsispindi jų mokinių pasiekimuose, todėl būtina nuolat ir kryptingai tobulinti savo profesines kompetencijas.

Profesinis tobulinimasis gali būti nagrinėjamas ir žmogaus savimonės aspektu. C. Rogers (2002) siūlo žmogui gyvenimo prasmės ieškoti savyje, atskleidžiant savo tapatumą, t.y. suvokiant save, kaip asmenybę galinčią save realizuoti. Autoriaus manymu, tik pats žmogus gali suvokti ir įgyvendinti savo galimybes bei poreikius. C. Rogers svarbiausiu asmenybės poreikiu laiko teigiamą savęs paties ir kitų vertinimą. Pagal A. Maslow (2006) žmogus, realizuodamas saviraiškos poreikį, kuris tuo pačiu yra atsinaujinimo, augimo bei savivertės didinimo poreikis, siekia atskleisti savo galimybes bei talentus. Svarbiausiais pedagoginės veiklos principas – savarankiškos ir kūrybingos asmenybės, kaip individualybės tapsmas. Dabartinė švietimo sistema reikalauja, kad mokytojas taikytų naujoviškus ir kūrybiškus darbo metodus, o tam reikalingas nuolatinis žinių atsinaujinimas. Mokytojų profesiniai įgūdžiai, nebetaikomi vien išmoktoms situacijoms, o orientuojami į naujus darbo būdus, elgesį ir pan. Vykstant nuolatinei kaitai, keičiasi ir mokytojo vaidmuo, todėl jis privalo nuolat mokytis, kelti savo kvalifikaciją, atnaujinti žinias, siekti savirealizacijos bei gebėti prisitaikyti prie nenumatytų sąlygų.

Mokytojo veiklą mokykloje galima prilyginti darbu valstybės tarnyboje. E. Gustas (2003) valstybės tarnyboje išskiria du žmoniškųjų išteklių valdymo ypatumus: tarnautojų tarnybinės veiklos vertinimą ir jų kvalifikacijos tobulinimą. Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai realizuojami per kvalifikacijos tobulinimą, kompetencijų atnaujinimą ar įgijimą. Kvalifikacijos sampratą gana tiksliai apibūdino R. Laužackas „*Kvalifikacija reiškia žmogaus žinias, mokėjimus, įgūdžius, nuostatas, kurie didžiąja dalimi įgaunami tam tikru išmokymo būdu.*” (Laužackas, 2005, p. 35). Šiuo atveju, išmokimas padeda nustatyti, kiek žmogus tinka tai profesijai, t.y. jam suteikiama vienokia ar kitokia kvalifikacija, susiejanti tiek mokymo institucijose įgytas žinias, mokėjimus, įgūdžius, tiek jų pritaikymą realioje ar imituojamoje aplinkoje. R. Laužackas (2005) išryškino kvalifikacijos ir kompetencijos sąvokų skirtumus. Pasak autoriaus, kvalifikacija apibūdina gebėjimų visumą tam tikrai profesijai, o kompetencija apima gebėjimus atlikti konkrečią operaciją, veiksmą ar funkciją. Įgytą kvalifikaciją dažniausiai liudija diplomas, o įgytas kompetencijas – pažymėjimas (sertifikatas). Galima teigti, kad kvalifikacijos turinį lemia turimų kompetencijų visuma. Mokytojų profesinio tobulinimosi tikslas – skatinti pedagoginių, profesinių, bendrakultūrinių, specialiųjų ir kitų kompetencijų vystymąsi. Apibendrinant, galima teigti, kad **mokytojų profesinis tobulinimasis** – tai sąmoningas, motyvuotas bei tikslingas mokymosi procesas, kuriuo mokytojas siekia įprasminti bei realizuoti savo asmenybę, stengdamasis kuo efektyviau įgyvendinti savo misiją – išugdyti kūrybingą ir savarankišką žmogų. Šiuo atveju svarbu, kokią kvalifikaciją turi mokytojas ir kokios kompetencijos įeina į jos turinį, nes tai ir apsprendžia, kokie bus mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai.

1.2. Mokytojų profesinio tobulinimosi struktūra

Vertinant ar prognozuojant mokytojų profesinio tobulinimosi poreikius, būtina suprasti kaip šie poreikiai pasireiškia šiuolaikinėje švietimo sistemoje ir kaip juose atsispindi visuomenės lūkesčiai. Svarbu nustatyti, kas labiausiai įtakoja mokytojų norą tobulintis, kaip šie norai siejasi su profesinėmis kompetencijomis, kokie strateginiai ES ir Lietuvos dokumentai nubrėžia strategines gaires efektyviai mokytojo veiklai užtikrinti. Tik atskleidus profesinio tobulinimosi struktūrą galima planuoti pačių mokytojų mokymą ir mokymąsi, to ko labiausiai reikia, kad jie sugebėtų išugdyti savo mokinius savarankiškais ir šiuolaikinio gyvenimo iššūkiams ir išbandymams pasiruošusiais žmonėmis.

1.2.1. Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai ES švietimo ir mokymo strategijos kontekste

Lietuvai įstojus į ES, svarbu atsižvelgti į švietimą reglamentuojančius teisinius dokumentus taikomus visoms bendrijos šalims. 2020 m. Europos strategijoje „Švietimui ir mokymui“ skiriamas didelis dėmesys. ES dokumente „Švietimas ir mokymas 2020“ (ET 2020) siūloma plėtoti nacionalines kvalifikacijos sistemas, kurios būtų susietos su ES kvalifikacijų sąranga. „ET 2020“ strateginėse gairėse numatyti 4 švietimo ir mokymo tikslai, atitinkantys mokytojų profesinio tobulinimosi poreikius (1 paveikslas). ET išvadose dėl mokytojų ir mokyklų vadovų profesinio tobulinimosi (2009) skelbiama, kad norint užtikrinti mokymo veiklos veiksmingumą ir gebėjimą prisitaikyti prie kintančių besimokančiųjų poreikių, patys mokytojai turi apsvarstyti tobulinimosi poreikius, atsižvelgdami į mokyklos aplinką ir prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi visą gyvenimą – žinių ir gebėjimų įgijimo bei tobulinimo priemonę.

1 pav. Švietimo ir mokymo tikslų sąsajos su mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiais

(sudaryta pagal ET 2020)

Strateginiam mokytojų profesinio tobulinimosi vertinimui atlikti, reikia pasirinkti ir apibrėžti tas kompetencijas, kurios bus aktualios ateityje ir kurias dar reikės įgyti, atsižvelgiant į jau turimą mokytojų profesinę patirtį. „ET 2020“ tikslų analizė atskleidžia, kiekvienos iš jų sąsajas su profesinio tobulinimosi poreikiais.

1 tikslas - Mokymąsi visą gyvenimą paversti tikrove. Mokymosi visą gyvenimą poreikiai. Mokymasis visą gyvenimą apibrėžiamas kaip visa mokymosi veikla, vykstanti visą gyvenimą, siekiant tobulinti žinias, kompetencijas bei gebėjimus asmeninėje, pilietinėje, socialinėje ir (arba) su darbu susijusioje perspektyvoje (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004). Mokymasis glaudžiai siejasi su edukacine kompetencija, kurioje pagrindiniai gebėjimai suteikia galimybę žmogaus saviugdai. Ją galima traktuoti kaip metamokymosi kompetenciją – mokėjimą mokytis. „ET 2020“ akcentuojamas atviresnis požiūris į neformalų ugdymą ir švietimą, skatinant informaliųjų mokymąsi – savišvietą. Kita vertus, besimokantis mokytojas siekia karjeros, todėl reikšminga tampa karjeros planavimo kompetencija, kuri remiasi žiniomis, gebėjimais ir įgūdžiais padedančiais sėkmingai pasirinkti, planuoti bei realizuoti karjeros tikslus.

2 tikslas - Gerinti švietimo ir mokymo kokybę bei veiksmingumą. Švietimo ir mokymo/si kokybės užtikrinimo gerinimo poreikiai. Europos Tarybos išvadose dėl mokytojų ir mokyklų vadovų tobulinimosi (2009) pripažįstama, kad svarbiausia yra gera mokymo kokybė ir gebėjimas įkvėpti mokinius siekti gerų rezultatų, o tam reikia suteikti nuolatinio profesinio tobulinimosi galimybes visų lygių personalui. „ET 2020“ iškelia uždavinį, kad visi piliečiai įgytų bendrąsias, ypač mokslo ir technologijų ir kalbų mokėjimo, kompetencijas. Minėtas kompetencijas galima apibendrinti, kaip informacinės ir žinių visuomenės kūrimo kompetencijas. Svarbu, kad mokytojams būtų suteikta nuolatinio mokymosi galimybė, kad būtų didinamas mokytojo darbo patrauklumas, kad būtų gerinamas švietimo ir mokymo įstaigų valdymas. Būtina veiksmingai ir tvariai naudoti išteklius, kad užtikrinti aukštą švietimo ir mokymo kokybę. Siekiant patenkinti mokymo kokybės užtikrinimo poreikį būtina suvokti, kad įgytos žinios sąlygoja mokymo proceso valdymo kompetenciją. Švietimo ir mokymo/si veiksmingumo (efektyvumo) poreikiai. „Mokyklos veiklos efektyvumas – šios organizacijos iškeltų tikslų pasiekimas, parodantis mokyklos, kaip visumos ir jos atskirų narių pažangą, atspindėta jų veikla ir šios veiklos socialine verte“ (Bagdonas, Jucevičienė, 2000, p. 99). „ET 2020“ mokymo veiksmingumas apibrėžiamas, kaip siekis, kad visi piliečiai įgytų bendrąsias kompetencijas, didžiausią dėmesį skiriant mokinių pagrindiniams gebėjimams: raštingumui, mokėjimui skaičiuoti, matematikos, gamtos mokslų ir technologijų patrauklumo didinimui ir kalbų mokėjimo gerinimui. Galima teigti, kad mokytojams svarbu efektyviai dalyvauti

visuomenės ir švietimo kaitos procesuose, atsiliepiant į modernėjančios visuomenės iššūkius, siekiant valdyti pokyčius ir tobulinti mokyklą kaip besimokančią organizaciją.

3 tikslas - Skatinti vienodas galimybes, socialinę sanglaudą ir aktyvų pilietiškumą. Vienodų galimybių skatinimo poreikiai. „ET 2020“ pažymima, kad švietimo ir mokymo sistemos turėtų veikti taip, kad užtikrintų visų besimokančiųjų, įskaitant turinčiuosius mažiau galimybių, turinčiuosius specialiųjų poreikių ir migrantus, mokymosi užbaigimą, prireikus suteikiant antrą galimybę mokytis. Šis tikslas glaudžiai siejasi su mokytojų integruotų specialiųjų poreikių ugdymo kompetencija. Vienodų galimybių skatinimas neatsiejamas nuo demokratiškų vertybių puoselėjimo, kovos su visų formų diskriminacija bei sąlygoja tolerantiškos ir bendradarbiaujančios aplinkos kūrimą. Socialinio pilietinio ugdymo poreikiai. „ET 2020“ akcentuojama, kad visi piliečiai, nepriklausomai nuo asmeninių, socialinių ar ekonominių aplinkybių, ugdytų bendrąsias kompetencijas, padedančias mokytis bei tuo pačiu metu, būdami aktyviais piliečiais, dalyvautų kultūriniame gyvenime. Tai sąlygoja mokytojų socialinio pilietinio ugdymo poreikį. Pilietinio ugdymo paskirtis mokykloje yra pilietinės savimonės, apimančios savęs pažinimą, praktinę patirtį šeimoje ir bendruomenėje, vertybinių nuostatų, žinių bei kompetencijų ugdymas. Tuo pačiu plėtojamas socialinio, kultūrinio, kalbinio ir etninio tapatumo gerbimas mokykloje.

4 tikslas – stiprinti novatoriškumo ir kūrybingumo, įskaitant verslumą, aspektus visuose švietimo ir mokymo lygiuose. Inovatyvumo ir kūrybingumo poreikiai. „Kūrybingumas – tai asmens savybių kompleksas, leidžiantis produktyviu darbu pasiekti kokybiškai naujų veiklos rezultatų“ (Jovaiša, 2007, p.127). „ET 2020“ pabrėžiama, kad kūrybingumas ne tik suteikia pasitenkinimą, bet yra vienas iš svarbiausių novatoriškumo šaltinių, o novatoriškumas suvokiamas kaip vienas iš tvaraus ekonomikos vystymosi veiksnių. Švietimas, moksliniai tyrimai ir novatoriškumas traktuojami, kaip žinių trikampis. Galima teigti, kad mokytojai, norėdami patenkinti inovatyvumo ir kūrybingumo poreikius, turėtų gebėti suteikti pagalbą mokiniams beiškant įkvėpimo šaltinių, pasitelkiant vaizduotę, rodant iniciatyvą, aiškinant savo idėjų autentiškumą, atsiveriant naujovėms, dalyvaujant moksliniuose tyrimuose. Verslumo ugdymo poreikiai. „ET 2020“ ketvirtas strateginis tikslas – verslumo principų integravimas į visų formų mokymąsi, iššaukia verslumo ugdymo poreikius. Verslumo ugdymas suprantamas kaip mokinių gebėjimų ugdymas, reikalingų jiems kaip individams ir kaip visuomenės nariams savarankiškai gyventi ir pozityviai veikti savo, šeimos ir visuomenės labui, prisiimant atsakomybę ir mokėjimą gyventi visuomenėje, pagrįstoje rinkos ekonomikos sąlygomis. (Lietuvos Švietimo strateginės nuostatos, 2003). Galima teigti, kad verslumo ir ekonominių kompetencijų mokymas, iššaukia mokytojų poreikį įgyti verslumo ugdymo gebėjimų. Reikšmingos yra verslumo poreikių sąsajos su lyderystės poreikiais. Remiantis A. Hargreaves, D. Fink (2008) galima teigti, kad

mokytojams reikšminga tvarioji lyderystė, kuri į pirmą vietą, iškelia mokymąsi, pripažįstantį mokymo metodų įvairovę, praturtintą naujais tyrimais, sudarantį galimybę mokytojams bendradarbiauti pamokų metu.

Europos Tarybos „Švietimas ir mokymas 2010“ pažangos įgyvendinimo bendrojoje ataskaitoje išryškinamos Europos šalių švietimo ir mokslo sistemų tendencijos ir problemos, kartu atkreipiamas dėmesys, kad būtinos pastangos skatinant mokytojus tobulinti savo kvalifikaciją, atnaujinant vertinimo metodus, diegiant naujus mokymo organizavimo novatoriškoje aplinkoje būdus, tuo pačiu užtikrinant, kad novatoriška metodika būtų naudinga visiems besimokantiems. Vienas iš svarbiausių uždavinių lieka mokymosi visą gyvenimą programų įgyvendinimas per formalųjį, neformalųjį mokymąsi ir savišvietą. Švietimas ir mokymas turėtų būti atviresni, glaudžiai sietis su partnerystės darbo rinkoje kūrimu. Lietuvai aktualu būtų veiksmingos investicijos į žmogiškąjį kapitalą, tobulesnis švietimo ir mokymo sistemų kūrimas, skatinant mokytojų poreikį tobulintis siekiant įgyti naujų žinių bei jas realizuojant. Strategijoje pabrėžiama visą gyvenimą trunkančio mokymosi svarba ir galimybė visiems piliečiams įgyti įgūdžius, kurių jiems reikia ne tik norint rasti tinkamą darbą, bet ir siekiant gyventi visavertį gyvenimą. Lietuvoje, pabaigusieji mokyklas, dažnai susiduria su problemomis pritaikant įgytas žinias savo gyvenimui pagerinti. Šiuo atveju mokytojas yra pirmasis pagalbininkas, padedantis savo ugdytiniams siekti kuo geresnių rezultatų moksle ir skatinantis mokinius realiai jais pasinaudoti.

Visų inovacijų pagrindas yra pažangus augimas. Švietimo srityje šis augimas pasiekiamas gerinant švietimo kokybę, skatinant inovacijas ir žinių atsinaujinimą. Europos Komisijos Komunikato Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijoje 2020 metams (2010) pabrėžiama mokymo ir mokymosi visą gyvenimą svarba, kartu išvelgiama problema, kad ketvirtadalio moksleivių skaitymo įgūdžiai yra prasti, o vienas iš septynių jaunuolių per anksti pasitraukia iš švietimo ir mokymo sistemos. Šios problemos visų pirma rodo, kad švietimo sistema nėra pakankamai subalansuota, kad galbūt mokytojams trūksta kompetencijų mokinių skaitymo įgūdžių lavinimui bei mokinių motyvacijos skatinimui. Mokytojų kompetencijų trūkumas visų pirma ir iššaukia poreikį tobulintis. Svarbu, kad mokytojas pats suvoktų profesinio tobulinimosi būtinybę, kad suprastų kokių kompetencijų jam pačiam labiausiai reikia, kad galėtų įgyvendinti jam skirtą misiją, t.y. išugdyti šiuolaikiniams gyvenimo iššūkiams pasiruošusį žmogų.

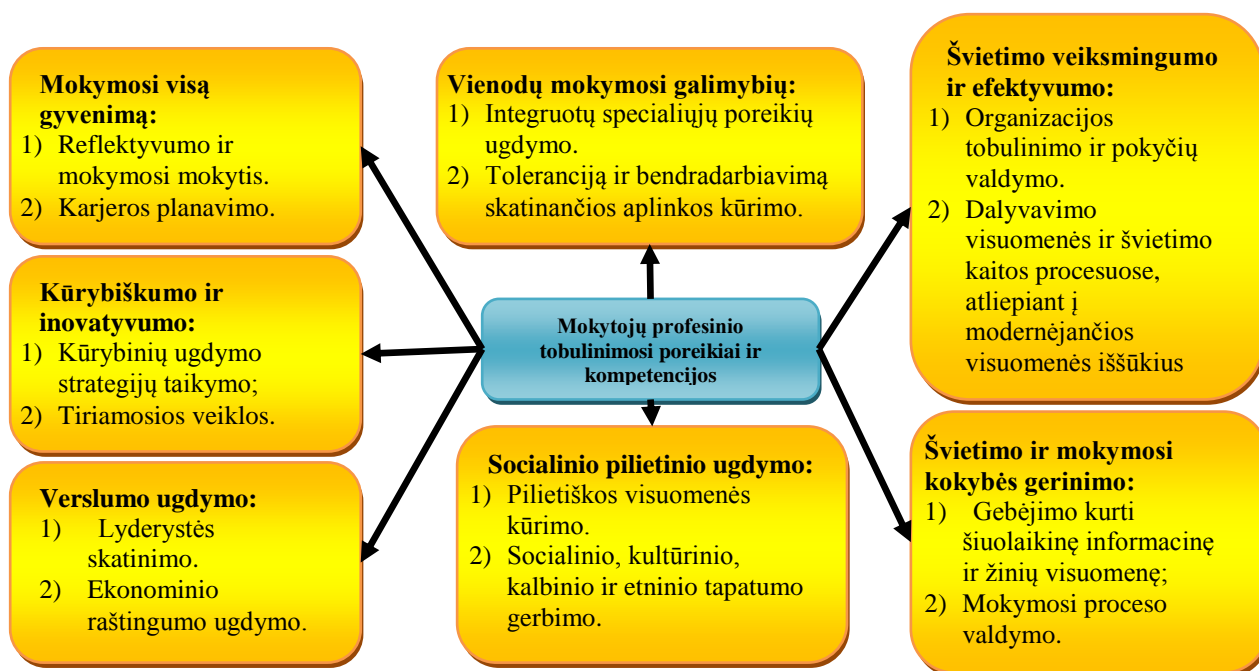
Apibendrinant galima teigti, kad profesinio tobulinimosi poreikiai yra glaudžiai susiję su mokytojų kompetencijai keliamais reikalavimams, be to labai svarbu įvertinti, jau turimas kompetencijas ir numatyti kokių savybių turi įgyti mokytojas profesiniame tobulinimesi. Kita vertus, labai svarbu kokios sąlygos tobulinimuisi sudaromos pačioje mokykloje.

1.2.2. Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių ir kompetencijų tarpusavio sąsajos

Nemažai mokslininkų (M. Grangeat, P. Gray (2007), Lyons (2008), R. Laužackas ir kt. (2008) pastebi, kad profesinis tobulinimasis glaudžiai siejasi su kompetencijų plėtote. M. Grangeat, P. Gray (2007) teigia, kad kompetencijų stiprinimas padeda profesiskai tobulintis, be to didelę įtaką kompetencijų plėtotei daro darbo aplinka. Svarbus R. Laužacko ir kt. (2005) pastebėjimas, kad nuolatinio mokymosi procese iškyla būtinybė tobulinti įvairias kompetencijas.

Mokytojų profesijos kompetencijos apraše (2007) teigiama, kad tobulindamiesi pedagogai įgyja naujų profesinių kompetencijų: žinių, įgūdžių, gebėjimų, vertybinių nuostatų, požiūrių ir kitų asmeninių savybių, reikalingų mokytojo veiklai, kurias galima perkelti iš vienos rūšies veiklos į kitą. E. Zakaria (2009) pabrėžia profesinio tobulinimosi svarbą mokymo kokybei gerinti. Mokytojų norą tobulintis atskleidžia J. Damaševičienės, D. Strakšienės, R. Urniežiaus (2009) pastebėjimas, kad dauguma mokytojų yra patenkinti turimomis žiniomis, tačiau suvokia nuolatinio mokymosi svarbą ir pripažįsta mokymo aktualumą sau bei jaučia pasitenkinimą mokymosi veikla. Galima teigti, kad mokytojai nors ir turi pakankamai žinių, tačiau suvokia, kad prisitaikant prie nuolat kintančių reikalavimų būtinas nuolatinis įgūdžių ir kompetencijų atnaujinimas. Kita vertus, T. R. Guskey (2004) teigia, kad sisteminiu požiūriu, profesinis tobulinimosi vertinimas ne tik kaip individo tobulinimosi, bet ir kaip pajėgumas spręsti problemas ir gebėjimo atsinaujinti stiprėjimas. P. M. Senge (2008) akcentuoja, kad mokykla yra ta vieta, kurioje reflektuojama ir kurioje mokytojai gali pasirinkti tokius kvalifikacijos kėlimo būdus, kokių labiausiai reikia siekiant tobulinti savo mokymosi metodus ir mokymąsi. R. Laužackas, G. Gedvilienė, V. Tutlys, D. Juozaitienė (2008) nuomone, profesinės kvalifikacijos tobulinimas labiausiai nulemia ugdymo proceso sėkmę. Šiuo atveju mokytojai turi prisiimti atsakomybę už mokinių parengimą, todėl privalo rūpintis kvalifikacija bei žinoti savo mokymosi poreikius. Pasak T. R. Guskey (2004), švietimo bazė sparčiai auga, todėl švietimo darbuotojams reikia prisitaikyti prie naujovių. Galima teigti, kad pedagogų profesinį tobulinimosi poreikius lemia aplinkos reikalavimai, pvz., mokyklos, kaip organizacijos kaita, paties pedagogo motyvacija tobulintis. Mokytojų rengimas dabar suprantamas kaip nuolatinis procesas, todėl organizuojant pedagogų profesinį tobulinimąsi būtina atsižvelgti į pirminį mokytojų pasiruošimą ir sudaryti galimybes toliau plėtoti pasirinktą profesiją. Norint pasiekti šį tikslą, reikia veiksmingų ir stiprių ryšių tarp nuolatinį pedagogų profesinį tobulinimąsi palaikančių institucijų nacionaliniu ir mokyklos lygiu. Reikalinga, kad šios institucijos dalintųsi savo patirtimi apie efektyviam mokytojui aktualias kompetencijas ir keliamus reikalavimus jo darbo kokybei bei turėtų bendrą viziją kaip jos ateityje galėtų plėtotis. Būtina atkreipti dėmesį į jau turimas kompetencijas ir šių mokymosi veiklų nereikėtų dubliuoti. Tobulinimosi turinys ir veikla turėtų atitikti susijusį etapą, turėtų remtis praeitais etapais bei suteikti būtinų įgūdžių ir žinių, reikalingų

kitame nuolatinio profesinio tobulinimosi etape (Developing coherent and system wide induction programmes for beginning teachers: a handbook for policymakers, 2010). Vertinant Lietuvos mokytojų kompetencijas galima remtis „TALIS 2008“ (Teaching and Learning International Survey, 2008) tyrimo ataskaita, kurioje reikšminga tai, kad nors Lietuvoje nemažai mokytojų yra įgiję bakalauro laipsnį (47%), arba magistro laipsnį (35,7%), tačiau turinčių magistro laipsnį skaičius Lietuvoje yra per žemas lyginant su kitomis užsienio šalimis, pavyzdžiui, Lenkijoje net 94% mokytojų yra magistras. Galima teigti, kad Lietuvoje dar yra galimybių gerinti mokytojų kompetencijas, pasitelkiant nuolatinės studijas universitetuose. „ET 2020“ akcentuojama, kad mokytojai turi ugdyti bendrąsias, tarpkultūrines ir kitas kompetencijas, kurių projekcijas galima išvelgti ir Mokytojų profesijos kompetencijų apraše (2007).

2 pav. Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių ir kompetencijų sąsajų struktūra (sudaryta pagal ET 2020 ir Mokytojų profesijos kompetencijų aprašą (2007))

R. Laužackas ir kt. (2008) teigia, kad mokytojų kvalifikacijos tobulinimo poreikiai yra kintantys, sąlygojami įvairių išorinių ir vidinių veiksnių. Šie veiksniai sąlygoja ir naujų kompetencijų įgijimo poreikius. Galima teigti, kad mokytojo kvalifikacija yra neatsiejama nuo jo kompetentingumo, todėl tai atsispindi tobulinimosi poreikių ir kompetencijų sąsajų struktūroje (2 paveikslas), kuri sudaryta remiantis „ET 2020“ ir Mokytojų profesijos kompetencijų aprašu (2007).

1.2.3. Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių struktūros komponentai

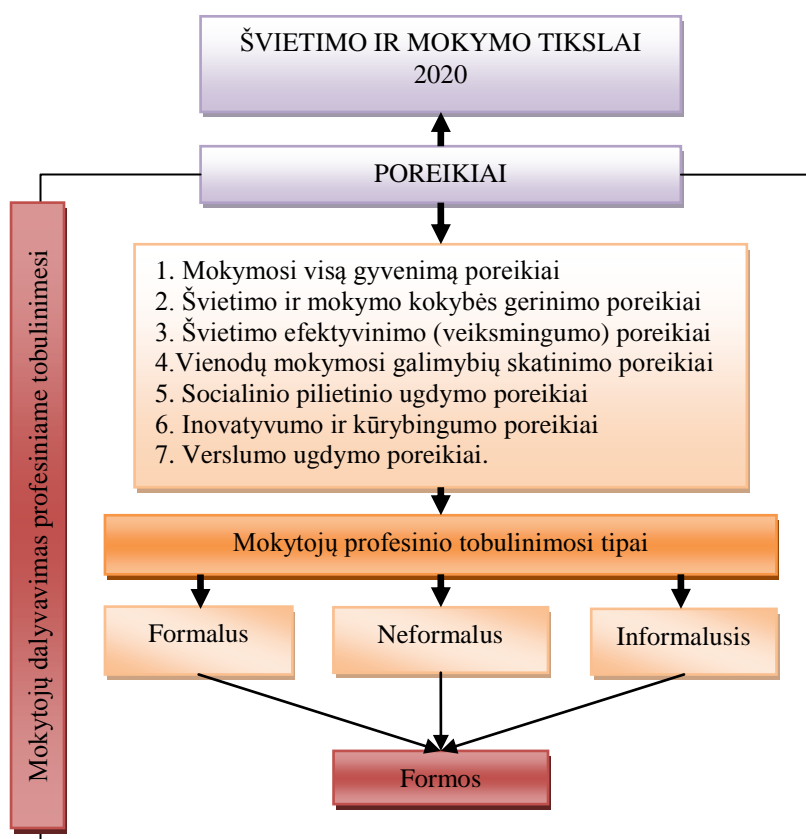
Mokytojų profesinio tobulinimosi tipai. Įvairių autorių nuomone (P. Jucevičienė (2007); N. Kudokienė, A. Juodaitytė (2005); G. Petty (2006); P. Senge (2008)), besimokančios organizacijos mokytojas turi būti lankstus, kūrybiškas, sistemingai mąstantis, pasižymintis

aukštu meistriškumu. N. Kudokienė, A. Juodaitytė (2005) pabrėžia, kad „*paskatos narių mokymuisi, kaitai ir tobulinimuisi bei mokymasis, kaip savaiminė besimokančios organizacijos vertybė, o reikšmingas besimokančios organizacijos bruožas – tobulinimosi visiems*“ (N. Kudokienė, A. Juodaitytė, 2005, p.41). Europos Tarybos „Švietimas ir mokymas 2010“ ataskaitoje akcentuojama, kad nors ir pasiekta pažanga pritaikant mokyklų mokymo programas, tačiau būtinos pastangos siekiant skatinti mokytojus tobulinti savo kvalifikaciją, diegti naujus mokymo organizavimo novatoriškoje aplinkoje būdus, tuo pačiu užtikrinant, kad novatoriška metodika būtų naudinga visiems besimokantiems. Reikšminga problema išlieka mokymosi visą gyvenimą programų įgyvendinimas per formalųjį, neformalųjį mokymąsi ir savišvietą. Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategijoje (2004) išskiriami trys pagrindiniai mokymo(si) veiklos tipai. *Formalusis mokymasis*, kuris vyksta švietimo ir mokslo įstaigose, mokymo/si veikla yra tikslinga, apgalvota, organizuota, su fiksuota trukme ir tvarkaraščiu, hierarchine vertinimo sistema, formaliais priėmimo ir registracijos reikalavimais. Pabrėžiama, kad būdinga iš anksto numatyta tvarka, turinys, metodai ir mokymosi priemonės. Besimokantieji gauna valstybės pripažintus diplomus ir kvalifikacijas. *Neformalusis mokymasis* vyksta šalia pagrindinių švietimo ir mokymo sistemų. Su formalioju mokymu bendra yra tai, kad šis mokymasis apribojamas institucine priklausomybe. Jis būdingas kvalifikacijos tobulinimo sričiai. Valstybės pripažinti dokumentai neišduodami. *Savaiminis mokymasis* – tai natūralus, kiekvieną dieną vykstantis mokymasis. Jis gali būti skatinamas gyvenimo, aplinkybių, šeimos, sąlygų, todėl jo gali nepripažinti net patys individai, papildantys savo žinias ir gebėjimus. (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004, p.3). Šiuos mokymosi veiklos tipus galima priskirti ir mokytojų profesiniam tobulinimuisi.

Mokytojų profesinio tobulinimosi formos. Kvalifikacijos tobulinimosi formos gali būti įvairios, pavyzdžiui: kursai, seminarai, konferencijos, stažuotės, edukacinės išvykos, atviroji pamoka, konsultavimas, modulinis mokymas, metodinė diena, nuotolinis mokymas, paroda, pedagoginių idėjų mugė, pedagoginės veiklos tyrimas, projektinė veikla, konferencija ir kt. (Valstybinių ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų kvalifikacijos tobulinimo nuostatai, 2007). Taip pat galimos ir kitos tobulinimosi formos, kurios atitinka pedagogų profesinio tobulinimosi poreikius ir lūkesčius, pavyzdžiui, savišvieta (savarankiškas profesinės literatūros studijavimas, parodų lankymas ir kt.) Visa tai sąlygoja metamokymosi kompetencijos įgijimą.

Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių struktūra. Sudaryta mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių struktūra atskleidžia sąsajas su švietimo ir mokymo tikslais iškeltais „ET 2020“ strategijoje bei nurodo galimus mokymosi tipus, taip pat išvardina konkrečius poreikius, kurie tiesiogiai susiję su pastaraisiais tikslais ir jų įgyvendinimu. Mokytojų profesinio

tobulinimosi poreikių struktūra pateikiama 3 paveiksle. Siekiant realizuoti „ET 2020“ švietimo ir mokymo tikslus, mokytojas turi nuolat tobulintis, įgyti ar atnaujinti savo kompetencijas, mokytis visą gyvenimą. Todėl svarbu turėti vidinę motyvaciją bei poreikį mokytis visą gyvenimą. Šiuo atveju svarbi paties mokytojo atsakomybė už savo darbo rezultatą ir suvokimas, kad nuo pastangų ir noro profesiskai tobulintis šis rezultatas didžia dalimi ir priklauso. Kiekvienas mokytojas turi siekti užtikrinti švietimo kokybę, skatinti vienodas mokymosi galimybes tarp mokinių, ugdyti vaikų pilietiškumą ir socialumą, privalo išlikti inovatyvus ir kūrybingas bei dėti pastangas skatinant mokinių verslumą. Kita vertus ne vien tik mokytojas atsakingas už vaikų ugdymą, nemažą atsakomybę tenka ir mokinių tėvams. A. Maslow (2006) teigia, kad tėvai kartais perduoda iškreiptus elgesio modelius, tačiau jei mokytojas yra stipresnis autoritetas, vaikai veikiau seks juo.

3 pav. **Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių struktūra**

Įgyvendami profesinio tobulinimosi poreikius mokytojai nuolat kelia savo kvalifikaciją, tobulina kompetencijas per atitinkamos mokymosi veiklos tipus: formalųjį, neformalųjį, informalųjį. Šiuolaikinis mokytojas turi daug tobulintis, kelti savo kvalifikaciją, kad ugdyti mokinius, turi gebėti atskleisti žmogaus prigimtyje glūdintį kūrybinį nusiteikimą mokytis ir padėti mokiniams mokytis, puoselėti besimokančios mokyklos idėją.

Mokytojų dalyvavimas profesiniame tobulinimesi ir sąsajos su mokyklos bei mokytojų charakteristikomis. Norint nustatyti kas apibūdina mokytojų profesinį tobulinimąsi tikslinga

remtis L. Hahs-Vaughn Debbi ir L. Yanowitz Karen L.(2009) išvelgtomis sąsajomis tarp mokytojų profesinio tobulinimosi ir jų dalyvavimo moksliniuose tyrimuose. Galima teigti, kad mokytojai, atlikdami tyrimus, įgyja arba atnaujina tyriminę kompetenciją. Taip pat atsižvelgta į tai, kad pagal A. M. Fullan (1998) dalyvavimas tobulinsime neatsiejamas nuo vykstančių reformų, nes mokytojai esti nuolatinio atsinaujinimo kontekste, tad ypač svarbu patiems mokytojams prisidėti prie reformų įgyvendinimo, taip pagerinant organizacijos tobulinimo ir pokyčių valdymo kompetenciją. Pasak P. M. Senge (2008), prasmingas yra besimokančios mokyklos kūrimas, paremtas visos mokyklos kaip organizacijos mokymusi, todėl svarbu, kad mokytojai profesiskai tobulėdami prisidėtų prie šio proceso. Galima teigti, kad mokytojai turi ne tik gerinti savo kompetencijas, bet ir mokėtų jas pritaikyti praktiskai. Kita vertus, svarbu tai ar patys mokytojai jaučia poreikį daugiau tobulintis, t.y. ar jie pakankamai motyvuoti. Be to, būtina atsižvelgti ar mokytojai yra patenkinti tuo kaip organizuojamas jų tobulinimasis. Tuo remiantis galima kelti sekančius klausimus, kurie leistų atibūdinanti mokytojų dalyvavimą profesiniame tobulinimesi: ar mokytojas nuolat tobulina savo profesines kompetencijas bei jas pritaiko praktikoje; ar tobulėdamas jis prisideda prie besimokančios mokyklos kūrimo ir reformų įgyvendinimo, ar dalyvauja atliekant tyrimus; ar jaučia poreikį tobulintis ir ar patenkina savo lūkesčius dalyvaudamas profesiniame tobulinimesi.

Prognozuojant mokytojų dalyvavimą profesiniame tobulinimesi, svarbu nustatyti ar tam tikros mokyklos ir mokytojų ypatybės, t.y. charakteristikos, gali paveikti jų apsisprendimą. S Feiman- Nemser (2003) tyrimas atskleidžia didesnę mokymosi poreikį jauniems mokytojams, kad įgytų mokėjimą mokyti. Galima teigti, kad amžius gali būti reikšminga mokytojo charakteristika, nulemianti jo poreikį profesiskai tobulintis. Taip pat galima daryti prielaidą, kad mokytojų profesiniam tobulinimuisi gali turėti poveikį mokytojo darbo stažas mokykloje, nes didesnę patirtį turintys mokytojai yra įgiję daugiau kompetencijų ir jų tobulinimosi poreikiai turėtų būti mažesni bei labiau koncentruoti, t.y. jie geriau žino kurios kompetencijos bus reikalingos. Kita vertus, mokytojo įgytas išsilavinimas bei įgyta kvalifikacija taip pat gali nulemti jo dalyvavimą profesiniame tobulinimesi, nes aukštesnio laipsnio studijos suteikia daugiau žinių ir kompetencijų, o aukštesnė kvalifikacija rodo aukštesnę kompetencijų lygį, todėl ir tobulinimosi poreikiai turėtų būti mažesni. L. Hahs-Vaughn Debbi ir L. Yanowitz Karen L. (2009) tyrimas atskleidžia, kad mokytojų dalyvavimo tyrimuose, o tuo pačiu ir profesiniame tobulinimesi, prognozavimui įtakos turi ir mokyklos charakteristikos: t.y. mokyklos vietovė, mokinių skaičius, mokyklos tipas. Taigi, mokytojų dalyvavimą profesiniame tobulinimesi gali sąlygoti: mokytojų (amžius, darbo stažas, išsilavinimas bei kvalifikacija) bei mokyklos (vietovė, dydis, tipas) charakteristikos.

1.3. Teisinių dokumentų, reglamentuojančių pedagogų profesinį tobulinimąsi apžvalga

Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas yra pagrindinis mokytojų profesinį tobulinimąsi reglamentuojantis dokumentas Lietuvoje. Šiuo metu yra išleistas naujas LR Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, kuris įsigalios nuo 2011 metų liepos 1 dienos.

LR Švietimo įstatymo pakeitimo įstatyme (2011) 16 straipsnyje akcentuojamas mokymasis visą gyvenimą. „*Neformaliojo suaugusiųjų švietimo paskirtis – sudaryti sąlygas asmeniui mokytis visą gyvenimą, tenkinti pažinimo poreikius, tobulinti įgytą kvalifikaciją, įgyti papildomų kvalifikacijų*”. (LR Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011, 16 str.) 23 straipsnis nurodo, kad pagalbos mokyklai ir mokytojui paskirtis, sudarant sąlygas mokytojams toliau mokytis, sukuriat palankią aplinką mokytojų profesiniam tobulinimuisi. Taip pat šiame straipsnyje apibrėžiama, kad pagalba mokytojų kvalifikacijai tobulinti yra sudedamoji neformaliojo suaugusiųjų švietimo dalis. Be to labai svarbi 23 straipsnio nuostata, kad valstybinių kvalifikacijos tobulinimo programų vykdymą reglamentuoja švietimo ir mokslo ministro patvirtinti kvalifikacijos tobulinimo institucijų bendrieji nuostatai. 49 straipsnis užtikrina mokytojams teisę ne mažiau kaip 5 dienas per metus dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo renginiuose, o 71 straipsnyje garantuojamas apmokėjimas už tobulinimosi šiuo laikotarpiu išlaidas. 56 straipsnyje apibrėžti mokyklos steigėjo įgaliojimai organizuoti mokytojų ir kitų ugdymo procese dalyvaujančių asmenų kvalifikacijos tobulinimą ir jų atestaciją.

Kiti įstatymai, reglamentuojantys mokytojų profesinį tobulinimąsi

LR Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatyme (1998) 3 straipsnyje pabrėžiama, kad vienas iš neformaliojo suaugusiųjų švietimo uždavinių yra sudaryti sąlygas profesinei veiklai teorinių žinių ir praktinių gebėjimų įgyti ir kvalifikacijai tobulinti. 5 straipsnyje nurodomos neformaliojo švietimo suaugusiųjų švietimo formos: savišvieta, kursai, seminarai, paskaitos, nuotolinis švietimas, žiniasklaidos priemonėmis perteikiamos šviečiamojo pobūdžio programos.

LR profesinio mokymo įstatyme (2007) 3 straipsnyje akcentuojamas sąlygų sudarymas įvairių poreikių ir gebėjimų asmenims mokytis visą gyvenimą, tobulinti ir keisti kvalifikacijas, užtikrinant profesinio mokymo prieinamumą ir kokybę bei kvalifikacijos atitiktį šalies ūkio poreikiams, kompetencijų vertinimo, kvalifikacijų suteikimo ir pripažinimo objektyvumą.

Mokytojams, kurie savo kvalifikaciją tobulina formaliuoju būdu, ypač svarbus yra **Aukštojo mokslo įstatymas** (2009), 6 straipsnyje universiteto prioritetiniai tikslai yra sudaryti asmeniui įgyti aukštąjį išsilavinimą, kvalifikaciją ir mokslo laipsnį, sudaryti sąlygas asmens tęstiniam mokymui, įgytos kvalifikacijos kėlimui ir persikvalifikavimui. Šis įstatymas garantuoja mokytojams palankias sąlygas mokytis aukštojo mokslo institucijose.

Kiti teisiniai aktai, reglamentuojantys profesinį tobulinimąsi.

Valstybinių ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų **kvalifikacijos tobulinimo nuostatų** (2007) 3 punkte akcentuojama, kad sudaromos sąlygos mokytojams įgyti ir plėtoti savo kompetencijas siekiant užtikrinti aukštą švietimo kokybę. 5 punkte nurodoma, kad kvalifikacijos tobulinimas vykdomas pagal neformaliojo švietimo kvalifikacijos tobulinimo programas ir savišvietos būdu. LR Mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų (išskyrus psichologus) **atestacijos nuostatuose** (2008) nustatyta kompetencijos ir praktinės veiklos įvertinimo kvalifikacinių kategorijų suteikimo tvarka. Šiuose nuostatuose išskirti esminiai, su mokytojų profesiniu tobulinimusi susiję, atestacijos tikslai: skatinti mokytoją tobulinti savo kompetencijas; sudaryti sąlygas mokytojui siekti karjeros ir įgyti jo kompetenciją ir praktinę veiklą atitinkančią kvalifikacinę kategoriją, skatinti jį materialiai; didinti atsakomybę už ugdymo rezultatus bei profesinį tobulinimąsi. Šiuose nuostatuose yra išskiriamos keturios mokytojų kvalifikacinės kategorijos – mokytojo, vyresniojo mokytojo, mokytojo metodininko ir mokytojo eksperto. Aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą (specialųjį vidurinį, įgytą iki 1995 metų) ir pedagogo kvalifikaciją įgijęs asmuo prilyginamas turinčiam mokytojo kvalifikacinę kategoriją. Vyresniojo mokytojo kategorija gali būti suteikiama asmeniui, įgijusiam aukštąjį ar aukštesnįjį (specialųjį vidurinį, įgytą iki 1995 metų) išsilavinimą ir pedagogo kvalifikaciją, turinčiam ne mažesnę kaip ketverių paskutinių metų dalyko mokymo (pareigybės) darbo stažą. Nuostatuose pabrėžiama, kad vyresnysis mokytojas gebėtų organizuoti ir analizuoti ugdymo, mokymo ir mokymosi procesą, atnaujintų savo žinias, aktyviai dalyvautų, skleistų savo gerąją pedagoginio darbo patirtį institucijoje. Mokytojo metodininko kvalifikacinė kategorija gali būti suteikiama asmeniui, įgijusiam aukštąjį ar aukštesnįjį (specialųjį vidurinį, įgytą iki 1995 metų) išsilavinimą, turinčiam mokomojo dalyko (pareigybės) ir pedagogo kvalifikaciją bei ne mažesnę kaip penkerių paskutinių metų dalyko mokymo (pareigybės) darbo stažą. Nuostatuose pabrėžiama, kad mokytojas metodininkas gebėtų puikiai organizuoti ir analizuoti ugdymo, mokymo ir mokymosi procesą, pedagogines situacijas, diegtų šiuolaikinės didaktikos principus ir metodus, atnaujinti savo žinias, rengtų ugdymo projektus, aktyviai dalyvautų metodinėje veikloje, skleistų savo gerąją pedagoginio darbo patirtį ne tik institucijoje, bet ir regione. Pagal nuostatus mokytojo eksperto kvalifikacinė kategorija gali būti suteikiama asmeniui, įgijusiam aukštąjį išsilavinimą, turinčiam mokomojo dalyko (pareigybės) ir pedagogo kvalifikaciją, turinčiam ne mažesnę kaip šešerių paskutinių metų dalyko mokymo (pareigybės) darbo stažą bei gebančiam profesionaliai organizuoti ir analizuoti ugdymo, mokymo ir mokymosi procesą, tiriančiam pedagogines situacijas, naujas mokymosi strategijas, taikančiam jas, kuriančiam savo veiksmingas mokymosi strategijas, rengiančiam ugdymo projektus, mokymo, mokymosi bei metodines priemones, skleidžiančiam gerąją pedagoginio darbo patirtį institucijoje, regione ir

šalyje (LR Mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų (išskyrus psichologus) atestacijos nuostatai, 2008).

Strategijos, programos, aprašai. Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje (2003) pabrėžiama, kad tobulinant ir tęsiant švietimo ir mokslo sistemos reformą, mokslas ir žinios gali tapti vienu iš svarbiausių krašto darnaus vystymosi variklių, o visų pakopų švietimas turės galimybę ugdyti laisvą, kūrybingą ir savarankišką bei atsakingą už valstybės gerovę, demokratijos ir kultūrinio tapatumo išsaugojimą, žmogų. LR Švietimo strateginėse gairėse 2003-2012m. akcentuojama, kad Lietuvai reikia naujų iššūkių, kad bendrojo ugdymo profesinio mokymo ir studijų turinį šiuo metu reikia suderinti su bendraisiais švietimo siekiais. Nacionalinės darnaus vystymosi švietimo 2007–2015 metų programos paskirtis – sukurti darnaus vystymosi švietimo sąlygas, tobulinti formaliojo bei neformaliojo švietimo, savišvietos bei visuomenės informavimo kokybę, kad kiekvienas žmogus gebėtų prisidėti prie darnaus vystymosi – asmeniškai, profesine veikla, dalyvaudamas visuomenės gyvenime – vietos ir pasaulio mastu. Kiekvienas besimokantysis, ugdydamas vertybines nuostatas, įgytų žinių ir gebėjimų prisidėti prie darnaus vystymosi, tuo pačiu pagerėtų mokytojų kompetencija darnaus vystymosi švietimo klausimais. Mokytojų profesijos kompetencijų aprašo (2007) paskirtis – nustatyti vienodus mokytojų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo kriterijus, reikalingus profesinėje veikloje. Išskiriamos bendrakultūrinės, profesinės, bendrosios ir specialiosios kompetencijos. „*Mokymasis visą gyvenimą – visa mokymosi veikla, vykstanti visą gyvenimą, siekiant tobulinti žinias, kompetencijas bei gebėjimus asmeninėje, pilietinėje, socialinėje ir/arba su darbu susijusioje perspektyvoje*“ (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004, p.2). Tai rodo, kad mokytojai visada dalyvauja nuolatinio atsinaujinimo procese, keldami savo vertę, įgydami naujų gebėjimų. Valstybinėse 2003-2012 metų švietimo strateginėse nuostatuose (2003) numatoma, kad būtų pasirūpinta naujomis darbo vietomis mokytojams ir sudaromos galimybės įgyti naujų kvalifikacijų, apjungiant formalųjį, neformalųjį ir savaiminį mokymąsi. Lietuvos švietimo koncepcijoje (1992) pritariama nuolatinei mokymosi idėjai, pabrėžiant, kad kvalifikacinis tobulinimasis – nenutrūkstamas procesas, suaugusiųjų švietimo sudėtinė dalis. Mokymosi įstaiga, kurioje dirba mokytojas, sudaro tam reikiamas sąlygas. Norėdami nuolat tobulinti savo kvalifikaciją, mokytojai gali atestuotis. Atestavimas grindžiamas savanoriškumo principu.

Pedagogų profesinį tobulinimąsi ES reglamentuojantys teisiniai dokumentai.

Europos Sąjungoje siekiama vystyti žinių visuomenę, kuri galėtų veiksmingai konkuruoti globalizacijos veikiamoje pasaulio ekonomikoje, todėl švietimas turi būti kokybiškas. Kiekviena ES šalis pati nusistato savo švietimo politiką, tačiau turi ir bendrus tikslus bei dalijasi patirtimi. Lietuvos švietimo politikos principai glaudžiai integruojami su Europos Sąjungos (ES) siekiais

bei nacionalinės ilgalaikės valstybės raidos nuostatomis. Europos Tarybos išvadose dėl švietimo ir mokymo vaidmens įgyvendinimo strategijos „ET 2020“, švietimo ir mokymo/si srityse, mokymąsi visą gyvenimą numatoma paversti tikrove, įtraukiant formalųjį, neformalųjį mokymąsi ar savišvietą į visus mokymosi lygius. 2009 m. Europos Tarybos išvadose „*Dėl mokytojų ir mokyklų vadovų profesinio tobulinimosi*“ 4 punkte akcentuojama, kad mokytojų tobulinimasis turėtų būti darnus ir vientisas procesas, mokytojams suteikiant galimybę dalyvauti aukštesnio lygio profesiniame mokyme, galimybę tobulintis, dalyvauti pedagoginiuose tyrimuose bei panaudoti įgytas žinias kituose profesiniuose sektoriuose. Siekiant skatinti ES valstybių narių bendradarbiavimą mokytojų švietimo politikos formavimo srityje, 2000 m. gegužės 22–23 d. buvo sukurtas Europos mokytojų rengimo ir profesinio tobulinimo politikos bendradarbiavimo tinklas (ENTEPE). Pagrindinis ENTEPE tikslas – skatinti ES valstybes nares bendradarbiauti kuriant mokytojų švietimo politiką pirminio mokytojų rengimo, kvalifikacijos tobulinimo srityse ir rengiant nuolatinio profesinės kompetencijos plėtojimo programas. (<http://entep.unibuc.eu/> (žiūrėta 2010-12-15)). Mokymosi visą gyvenimą Europos kvalifikacijų sąranga (2009) ir komisijos komunikato „*Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijoje 2020 metams*“ siekiama skatinti piliečių mobilumą tarp šalių ir nuolatinį mokymąsi.

Išanalizavus dokumentus, galima teigti, kad mokytojų profesinis tobulinimas glaudžiai siejasi su mokymosi visą gyvenimą, kompetencijų atnaujinimu ar įgijimu, kvalifikacijos kėlimu.

2. MOKYTOJŲ PROFESINIS TOBULINIMASIS IR KAITOS DĖSNINGUMŲ ĮTAKA

Norint prognozuoti mokytojų profesinio tobulinimosi poreikius, reikia suprasti kokia yra dabartinė situacija ir kokie pokyčiai vyksta švietimo sistemoje. Šiems pokyčiams įvertinti ir bendram vaizdui susidaryti remtasi švietimo ministerijos, Lietuvos statistikos departamento ir 2008 m. EBPO atlikto tarptautinio mokymo ir mokymosi tyrimo *Teaching and Learning International Survey* (toliau – TALIS) duomenimis. Taip pat apžvelgta įvairių mokslininkų nuomonė, kaip pokyčiai švietimo organizacijose įtakoja mokytojų profesinį tobulinimąsi.

2.1. Mokytojų profesinio tobulinimosi kaita

Paskutinius ketverius metus pastebima mokinių skaičiaus mažėjimo tendencija, kuri turėjo įtakos ir mokytojų skaičiaus mažėjimui (2007 – 2010 m. mokinių sumažėjo apie 75 tūkst., o mokytojų sumažėjo 4 tūkst.). Kita vertus, mokytojų skaičiaus mažėjimas buvo ne toks spartus, kaip mokinių skaičiaus mažėjimas, todėl sumažėjo mokinių skaičius tenkantis vienam mokytojui (nuo 11,8 mokinio 2007 m. iki 11,1 mokinio 2010 m.). Mažėjant mokinių skaičiui, 2007 – 2010 m. pastebima ir mokyklų skaičiaus mažėjimo tendencija (sumažėjo 141 mokykla). Lyginant mokinių skaičiaus mažėjimo spartą su mokyklų skaičiaus mažėjimu, galima pastebėti, kad vidutinis mokinių skaičius, tenkantis vienai mokyklai, taip pat sumažėjo (mokyklai teko 20 mokinių mažiau). Didinant mokinių skaičių, tenkantį vienai mokyklai, galima kokybiškiau ir efektyviau vykdyti ugdymo procesą, tačiau kitą vertus reikėtų užtikrinti mokslo prieinamumą ir mažiau apgyventuose šalies rajonuose (Lietuvos švietimas skaičiais, 2010).

Kitas svarbus aspektas atspindintis mokytojų kvalifikacijos tobulinimo pasiekimus – mokytojų atestacija ir jų įgytos kvalifikacinės kategorijos. 2009 – 2010 m.m. dauguma mokytojų buvo atestuoti (82,4%) ir turėjo įgiję kvalifikacinę kategoriją. Trumpiausią pedagoginį stažą turintys mokytojai, dažniausiai buvo įgiję mokytojo kvalifikaciją (52,6%), nors nemaža dalis turėjo ir vyresniojo mokytojo vardą (43,1%). Mokytojai, dirbę pedagoginį darbą 10-15 m., dažniausiai turėjo vyresniojo mokytojo vardą (69,9%), kaip ir ilgiausiai dirbę mokytojai (55,9%). Daugiausiai mokytojų metodininkų ir mokytojų ekspertų yra tarp didžiausią darbo stažą (2,4%) turinčių pedagogų. Šie duomenys atskleidžia, kad didesnė dalis kvalifikuotų mokytojų jau turi didelį darbo patirtį ir ateityje, prireikus juos pakeisti, reikės spartinti jaunesnių mokytojų kvalifikacijos kėlimo procesą (Lietuvos švietimas skaičiais, 2010).

2008 m. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO) atliko tarptautinį mokymo ir mokymosi tyrimą *Teaching and Learning International Survey* (toliau – TALIS). Tyrimas rodo, kad profesiniam tobulinimuisi Lietuvoje mokytojas vidutiniškai užtruko 11 dienų, kai TALIS vidurkis buvo 15 dienų. Lyginant, kiek dienų mokytojai skyrė profesiniam

tobulinimuisi, didesnė dalis tobulinasi iki 10 dienų per metus, todėl reikėtų šį rodiklį pagerinti ir bent jau pasiekti TALIS vidurkį (Creating Effective Teaching and Learning Environments First Results from TALIS OECD, 2009).

TALIS tyrimas atskleidžia, kad Lietuvos mokytojai dalyvaudami profesiniame tobulinimesi dažniausiai rinkosi dalyvavimą neformaliuose pokalbiuose ir kursuose – tai pačios populiariausios tobulinimosi formos ne tik mūsų šalyje bet ir kitose TALIS tyrime dalyvavusiose šalyse. TALIS tyrimas rodo, kad Lietuvoje mokytojai gana retai dalyvauja bendradarbiavimo tinkluose profesinės raidos klausimais.

2.2. Švietimo organizacijų kaitos principai ir dėsniumai, įtakojantys mokytojų profesinį tobulinimąsi

Mokykla, kaip ir bet kuri organizacija, yra susijusi su ją supančią aplinka ir reaguoja į joje vykstančius procesus. A. M. Fullan (1998) pateikia aštuonis kaitos principus, kuriuos lemia naujoji pokyčių paradigma. Autorius akcentuoja, kad negalima priversti vykdyti to, kas svarbiausia (juo sudėtingesnis pokytis, tuo mažiau jį veikia jėga); pokytis – tai kelionė, o ne projektas (pokyčiai yra ne linijiniai, bet kupini netikrumo, o kartais nepaiso jokių taisyklių); problemos – mūsų draugai (problemų išvengti neįmanoma, be jų nieko neišmoksi); vizija ir strategijų planavimas atsiranda vėliau (pernelyg anksti susikurtos vizijos ir planai „užriša“ akis); individualizmas ir kolektyvizmas turi turėti lygias galimybes (nei izoliacijos, nei grupės reguliuojamo mąstymo keliamų problemų neįmanoma išspręsti vienareikšmiškai); neveiksmingos nei centralizacija, nei decentralizacija (būtinai reikalingos ir iš „viršaus“, ir „iš apačios“ kylančios strategijos); sėkmei pasiekti būtinas ryšys su aplinka (geriausia kai organizacijos mokosi iš vidaus, ir iš išorės); kiekvienas žmogus yra pokyčių tarpininkas (pokyčiai pernelyg svarbūs, kad paliktume juos tik ekspertams; didžiausia saugumo garantija – asmeninė nuostata ir meistriškumas) (Fullan, 1998). Galima teigti, kad visi aštuoni kaitos principai paklūsta vienam modeliui šiais aspektais: gebėjimu derinti visišką priešingybę, t.y. mokytojai aktyviai siektų pokyčių ir kartu sudaryti sąlygas savarankiškam mokymuisi, būtų pasirengę netikėtumams ir sunkumus įveiktų pasitelkdami kūrybiškumą, turėtų viziją, vertintų mokinį ir visą savo bendruomenę, derintų centralizaciją ir decentralizaciją, siektų nuoseklumo ir prisitaikytų prie kaitos.

B. Bitinas (2010) pabrėžia, kad mokykla išgyvena sudėtingą atsinaujinimo procesą, sąlygojamą ir naujų socialinių poreikių, ir šimtmečius kauptos ugdymo patirties. Pasak autoriaus problemas reiktų spręsti kryptingos ir nuoseklios evoliucijos keliu. Švietimo organizacijų prognozei, pagal G. Dzemygą (2001), įtakos turi šie kaitos dėsniumai: vaikų gimstamumo ir moksleivių nubyrežimo dėsniumai; mokomųjų dalykų įvairiose mokymo pakopose struktūra;

pedagogų amžiaus struktūra; vykstančios reformos; darbo rinkos kitimo tendencijos. Toliau analizuojama, kaip šie dėsningumai pasireiškia Lietuvos švietimo organizacijų kaitoje.

Vaikų gimstamumas ir moksleivių nubyrejimo dėsningumai. Lietuvos statistikos departamento duomenimis (www.lsd.lt), 2010 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 636,1 tūkst. vaikų iki 18 m. amžiaus. Vaikų skaičius per 2009 m. sumažėjo 2,7%, o nuo 2005 m. pradžios – 14,8%. Mieste gyveno 64,2%, kaime – 35,8% vaikų. Per pastaruosius penkerius metus vaikų skaičius mieste sumažėjo 14%, kaime – 16%. 2010 m. pradžioje buvo 325,9 tūkst. berniukų ir 310,2 tūkst. mergaičių, palyginti su 2005 m., berniukų sumažėjo 56,3 tūkst., mergaičių – 53,9 tūkst. (maždaug po 15%) (2010). Galima teigti, kad gimstamumas Lietuvoje ženkliai mažėja, tam įtakos turi susidariusi nepalanki ekonominė situacija. Sumažėjęs vaikų gimstamumas, tiesiogiai įtakoja mokinių skaičių, o tuo pačiu reikia mažiau mokytojų, todėl mokytojų profesinio tobulinimosi poreikis taip pat mažėja. Tačiau anot G. Merkio ir kt. (2006), šias tendencijas pakoreguotų 2011- 2015 m. didėsiantis šešiamečių, lankančių priešmokyklinio ugdymo grupę skaičius. Moksleivių nubyrejimo dėsningumus iš dalies sąlygoja emigracija. Remiantis Lietuvos statistikos duomenimis 2009 m. iš Lietuvos emigravo nuo 0 iki 3 metų 657 vaikai, nuo 4 iki 6 metų 631 vaikai, nuo 7 iki 9 metų 441 vaikai, nuo 10-14 metų 881, nuo 15-17m. 569 vaikai. 2010 metais nuo 0 iki 3 metų 2346 vaikai, nuo 4 iki 6 metų 1919, nuo 7 iki 9 metų 1532 vaikai, nuo 10-14 metų –2689, nuo 15-17m. – 1489 vaikai (Lietuvos vaikai, 2010).

Pasak L. Rupšienės (2000) mokinių nubyrejimui įtakos turi vertinimo neobjektyvumas, mokytojų, mokinių, bendraamžių bendravimo problemos ir daugelis kitų veiksnių. Taip pat iškritimą iš švietimo sistemos gali sąlygoti šie veiksniai: nepakankami gebėjimai, įgūdžiai ir žinios, būtini sėkmingam mokymuisi; moksleivio galimybių neatitinkančios, nesuprantamos užduotys; mokymosi sunkumai ir menki pasiekimai; mokytojų nepasitenkinimas, neigiamas požiūris į moksleivį; sumažėjusi savigarba ir pasitikėjimas; negatyvios emocijos, susijusios su mokymuisi; didėjanti agresija mokyklai, nederamas elgesys; pamokų praleidinėjimas; pataisos, antramečiavimas; dažna mokyklų kaita; ilgalaikis mokyklos nelankymas; iškritimas iš švietimo sistemos. Nors mokinių nubyrejimą sąlygoja daugiau išorinės priežastys, kaip emigracija, vis dėlto mokytojais turėtų nuolat atnaujinti turimas ar įgyti naujų kompetencijų bei nuolat vykdytų refleksiją apie savo veiklą, kad gebėtų pritraukti vaikus į mokyklą, t.y. mokėtų sudominti vaikus pamokomis, skatintų jų kūrybiškumą.

Mokomųjų dalykų kaita įvairiose ugdymo pakopose. Mokomųjų dalykų kaita, taip pat daro poveikį mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiams. G. Merkys ir kt. (2006) prognozuoja, kad 2015m. numatomas bendras darbo vietų dalyko mokytojams skaičius sudarys 60 proc. 2005-2006 m. bendro dalyko mokytojų skaičiaus, t.y. prognozuojama, kad darbo vietų dalykų mokytojams skaičius šiuo laikotarpiu sumažės maždaug 10 tūkst. Taip pat autoriai pastebi, kad

paklausių specialybių: – anglų kalbos ir informatikos specialistai, turintys mokytojo kvalifikaciją, yra paklausūs darbo rinkoje ir dėl nepatrauklių darbo sąlygų švietimas šią konkurenciją pralaimi. G. Merkys ir kt. (2006) teigia, kad mažai rengiama chemijos, istorijos, matematikos, rusų kalbos, taip pat ir lietuvių kalbos būsimų specialistų. Šiuo atveju paklausi tampa tarpkultūrinė kompetencija, kuri sąlygoja užsienio kalbos mokėjimą, lengvesnį bendravimą su skirtingų kultūrų mokytojais ir mokiniais.

Pedagogų amžiaus struktūra. Pedagogų amžiaus struktūra, gali iš dalies įtakoti mokytojų profesinio tobulinimosi poreikius, nes vyresniems ir patyrusiems pedagogams paliekant mokyklą ateina naujas, dar nepatyręs personalas. G. Merkys (2006) akcentuoja, kad daugelyje Vidurio ir Šiaurės Europos įstatymu numatytas oficialus pensinis amžius yra 65 metai. Šią ribą viršija tik Danija, šioje šalyje į pensiją mokytojai išeina 67 metų amžiaus, dar didesnę pensinio amžiaus ribą turi Norvegija. Autorius pažymi, kad daugumoje ES valstybių numatyta galimybė anksčiau išeiti į pensiją. Pvz. Vengrijoje mokytojas gali į pensiją išeiti 59 metų, jei pedagoginis darbo stažas – 20 metų. Lietuvoje taip pat svarstoma ankstesnė mokytojų išėjimo į pensiją galimybė, mažinant pedagogų, turinčių 30 m. darbo stažą, paliekant pensinio amžiaus ribą iki 55 m., šiuo atveju reikėtų daugiau naujų mokytojų, todėl padidėtų ir jų tobulinimosi poreikiai.

Vykstančios reformos. Šiuo metu vykdomas projektas „*Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir perkvalifikavimo sistemos plėtra*“, kurio esmė yra sudaryti sąlygas pedagogams ir vaikų globos įstaigų auklėtojams persikvalifikuoti, taip pat sukurti veiksmingą pedagogų kvalifikacijos tobulinimo modelį, atliepiantį šiandienos švietimo sistemos poreikius bei galintį prisitaikyti prie nuolatinės kaitos iššūkių. Projekto metu išbandomos sekančios pedagogų kvalifikacijos tobulinimo formos: profesinės praktikos konsultavimo grupės; stažuotės Lietuvos mokyklų pasiūlytose programose, „Peer coaching“ (treniravimas) metodas, mokymų programos, kurios įgyvendinamos mokyklos aplinkoje, didesnę dalį laiko skiriant individualiam darbui su mokytoju, mokytojų darbo savianalizei ir refleksijai (Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir perkvalifikavimo sistemos plėtra, 2010).

Vykstant nuolatinei kaitai, mokytojams reikia atnaujinti savo žinias, prisitaikyti prie kintančių reikalavimų. Lietuvoje vykstanti Aukštojo mokslo reforma iškelė uždavinį, kad į mokyklas ateitų tik šiam darbui pasišventę žmonės, todėl norint tapti mokytoju, dabar reikia laikyti motyvacinę tęstą. Kritiniu aspektu, šiuo metu sudaromos sąlygos jauniems mokytojams integruotis į darbo rinką vykdant projektą „Renkuosi mokytis“ bei plėtojant ir tobulinant kvalifikacijos sistemą. Galima teigti, kad vykstančios reformos šiame postmoderniame laikotarpyje reikalauja iš mokytojo pašaukimo ir gebėjimo dirbti su įvairių gabumų vaikais. Mokytojas pats turi mokytis visą gyvenimą bei būti vaiko pagalbininku, draugu ir bendražygiu.

Darbo rinkos kitimo tendencijų reikšmingumas mokytojų profesiniam tobulinimuisi. Situacija darbo rinkoje atskleidžia kokios profesijos yra paklausios ir kokios nepasižymi populiarumu. 2011 metų darbo rinkos prognozėse numatoma, kad įsidarbinimo galimybės ypač mažos pradinio ugdymo mokytojams, kadangi ženkliai mažėja gimstamumas, o tuo pačiu mažėja mokinių skaičius (Darbo rinkos prognozė, 2011). Mažėjant mokinių skaičiui, mažėja ir pradinių klasių mokytojų poreikis.

Apibendrinant, galima teigti, kad mokytojų profesinis tobulinimusi turi kaita ir ją supanti aplinka. Gimstamumo mažėjimas, emigracija, mokinių nubyrijimas iš švietimo sistemos, mažina mokinių skaičių mokyklose, todėl reikalingos esminės permainos šalies ekonominiame ir socialiniame gyvenime, kad šeimos auginančios vaikus jaustųsi užtikrintai ir saugiai Lietuvoje. Lemiamą vaidmenį turėtų vaidinti mokytojai – pasišventę savo darbui, sugebantys prisitaikyti prie nuolat išskylančių naujų iššūkių ir suprantantys, kad nuo jų nuolatinio tobulinimosi priklauso gebėjimas mokinius išugdyti pilnaverčiais savo šalies piliečiais, galinčiais pasirūpinti savo ateitimi. Svarbu panaudoti jau didelę darbo patirtį turinčių mokytojų žinias, jomis dalinantis su mokytojo profesijos keliu tik pradedančiais mokytojais. Šalyje, vykstančios reformos kelia aukštus reikalavimus mokytojams bei suteikia jiems galimybių išmėginti naujas tobulinimosi formas per mokytojų kvalifikacijos gerinimui skirtas programas.

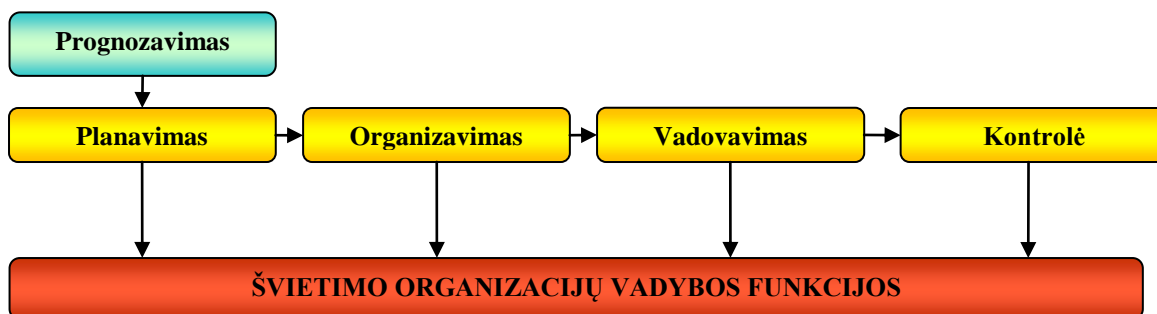
3. MOKYTOJŲ PROFESINIO TOBULINIMOSI POREIKIŲ PROGNOZAVIMAS

3.1. Prognozavimas švietimo organizacijose

Terminas prognozavimas kildinamas iš graikiško žodžio *gnosis* (žinios). Taigi prognozavimas savo kilme visų pirma remiasi žiniomis. Gana tiksliai prognozavimo sampratą atskleidžia R. Tidikis (2003) „*Prognozavimas - samprotavimų apie nagrinėjamo objekto galimas būsenas ateityje formavimosi procesas*“ (Tidikis, 2003, p. 63). Dažniausiai prognozuoti ką nors yra sunku, nes neįmanoma tiksliai žinoti ateities, be to dėl nuolatinės kaitos švietimo organizacijose prognozavimas tampa problematiškas. Tačiau vykstant kaitai (reformoms, įvairiems pokyčiams) prognozavimas yra reikalingas, kad laiku būtų sureaguota į susidariusią situaciją.

Kalbant apie prognozavimą švietimo organizacijose, išryškintas mokslinis prognozavimas, kuris pasak B. Bitino ir kt. (2008) yra susijęs su praeities arba esamomis būsenomis, pagal kurias numatoma tai, kas bus ateityje. Prognozavimo būdu galima gauti prognozę trumpalaikiam, vidutinės trukmės ar ilgalaikiam laikotarpiui. Savaime suprantama, kad prognozė trumpesniajam laikotarpiui būna tikslesnė, nes laikui bėgant gali atsirasti papildomų faktorių, kurie įtakos būsimą situaciją. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad mokslinė prognozė visuomet remiasi objektyvių tikrovės dėsnių ar dėsningumų žinojimu, todėl reikia surinkti pakankamai daug tikslių duomenų, kad tinkamai įvertinti galimus pokyčius.

Kadangi organizacijos vystymosi prognozavimą, pagal H. Fayol (2005), galima priskirti prie vadybos administravimo funkcijų, svarbu įvertinti jos valdymo galimybes. Kaip žinoma, pagrindinės Švietimo vadybos funkcijos yra: planavimas, organizavimas, vadovavimas, kontrolė. Vadyboje prognozavimas glaudžiau siejasi su planavimu ir jį galima traktuoti kaip pagalbines planavimo funkcijas (4 paveikslas), padedančią kurti organizacijos strategiją.

4 pav. Prognozavimas kaip pagalbines planavimo funkcijas

Galima teigti, kad prognozavimo tikslas yra sumažinti situacijos, kurioje yra arba gali atsirasti organizacija neapibrėžtumą, kurį iš dalies nulemia išorinės aplinkos veiksniai.

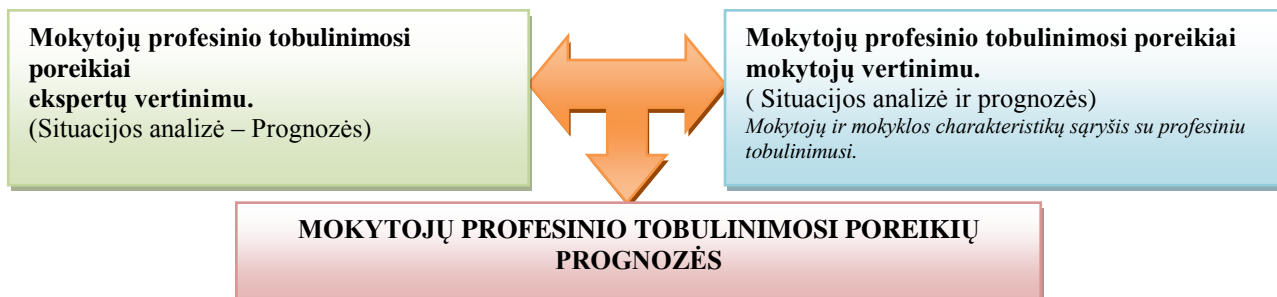
Planuojant mokytojų profesinio tobulinimosi poreikius, reikėtų atsižvelgti į P. Turner (2002) suformuluotus žmogiškųjų išteklių valdymo aspektus, t. y. užtikrinti, kad organizacija: pripažintų žmonių indėlį jos sėkmei; remtųsi žmonių pasiūlymais formuojant jos strategiją; siektų suderinti žmonių paklausą ir jų žinias su organizacijos nuostatomis ir vertybėmis. Remiantis J. S. Armstrong (2001) išskirtais prognozavimo principais, atliekant prognozinį vertinimą būtina atsižvelgti į ekspertų nuomonę. Vertinant prognozės tikslingumą svarbu numatyti reikiamą tikslumo lygį bei įvertinti organizacijos patiriamas išlaidas bei gaunamą naudą, t. y. prognozė turi duoti gana tikslius rezultatus ir atnešti žymią naudą organizacijai. Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiams turi įtaka darbo rinkoje, nes nuo to, kokios specializacijos mokytojai tuo metu paklausūs, priklauso jų įsidarbinimo su švietimu susijusiose įmonėse ar organizacijose. Galima teigti, kad organizuojant pedagogų rengimą, reikėtų visų pirma pakelti mokytojo vardo prestižą, kad jis būtų vertinamas ne tik mokykloje bet ir visuomenėje. Svarbu, kad mokytojas galėtų jaustis finansiškai nepriklausomas ir turėtų galimybę tobulintis ne tik profesinėje veikloje, bet ir kaip asmenybė.

Kitas svarbus mokytojų profesinio tobulinimosi poreikius nulemiantis veiksnys – naujų technologijų panaudojimo galimybės. V. Lamanuskas, R. Vilkonis (2006) atlikę interneto panaudojimo gamtamoksliniame ugdyme prognozinę analizę nustatė, kad polinkiai ir galimybės naudotis internetu mokant gamtamokslinių dalykų ateityje turėtų kisti nežymiai. Autoriai akcentuoja, kad lemiamą reikšmę turės pokyčiai, pozityvus mokytojų požiūris į besikeičiantį ugdymo turinį, jo formas, metodus, noras dalyvauti inovacijų paieškose ir jas taikyti ugdymo praktikoje, jaunų specialistų atėjimas į mokyklas bei gerėjanti mokyklų materialinė ir techninė bazė, kylantis gyvenimo lygis šalyje. Išvadose pateikiama, kad patys pesimistiškiausi – geografi, nes tik 20% nuomone interneto panaudojimas mokant geografijos labai padidės, o 80 % mano, kad padidės tik šiek tiek. Fizikų nuomone – 30% ir 70%, ekspertų ir chemikų nuomone – 40% ir 60%, šiek tiek padidės. Galima teigti, kad naujos technologijų panaudojimas, skatina mokytojus profesiskai tobulėti, siekiant prisitaikyti prie naujovių, modernizuojant ugdymo procesą ateityje. Tuo pačiu svarbu pažymėti, kad remiantis ekspertų prognozinio vertinimu, galima nustatyti tiriamojo objekto kitimo tendencijas.

Atlikti tyrimai rodo, kad mokytojų poreikio mažėjimo tendencijas šiek tiek sušvelnins mokyklą pradedančių lankančių vaikų amžiaus sumažinimas. G. Merkys ir kt. (2006) prognozuoja, kad nuo 2011 iki 2015 pradės didėti šešiamečių, lankančių priešmokyklinio ugdymo grupę. Galima teigti, kad priešmokyklinis ugdymas leidžia vaikams geriau adaptuotis mokykloje ir parodo valstybės rūpestį savo piliečiais, tačiau reikėtų labiau išnaudoti privačių ikimokyklinio ugdymo galimybes, kurios leistų pritraukti į švietimą ir privačias lėšas.

3.2. Mokytojų profesinio tobulinimosi prognozavimas

Pasak G. Merkio (2006) ir G. Dzemygos (2001), prognozuojant būtina įvertinti situaciją. Tik įvertinimus situaciją galima prognozuoti. Vienas iš reikšmingiausių vertinimų yra ekspertinis vertinimas. Pasak J. Daniševičiaus (2001), ekspertų vertinimas yra laikomas vienas iš patikimiausių, bet sudėtingiausių. Prognozuoti galima ekonomines, socialines bei politines vystymosi tendencijas. Ekspertai gali būti žinomi ir patikimi nagrinėjamos problemos specialistai. Taip pat yra aktualu nustatyti mokytojų charakteristikų ir jų profesinio tobulinimosi sąryšį (žr. 5 pav.).

5 pav. Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių prognozavimas

Norint atlikti tikslų prognozavimą reikalingas išankstinis pasiruošimas, įvertinant situaciją, pasitelkiant ekspertus bei atsižvelgiant į kaitos tendencijas. Norint išvengti prognozavimo problemų, rekomenduotina įvertinti dabartį ir numatyti ateities tendencijas; iškelti prognozavimo tikslus ir uždavinius, numatyti prognozavimo eigą; numatyti keletą prognozės variantų, kad būtų įvertintos visos galimybės ir atsitiktinumai; dėl nuolatinės kaitos periodiškai sudaryti trumpalaikes prognozes; nuolat įvertinti ir atnaujinti informacinius duomenis; pasirinkti tinkamus tyrimo prognozavimo metodus; pagrįstai pasirinkti prognozavimo apimtį, periodą ir suaktyvinti prognozavimo kontrolę. P. Turner (2002) išskiria žmogiškųjų išteklių prognozavimui svarbius aspektus, kurie yra reikšmingi organizacijai: užtikrinti, kad organizacija atsižvelgtų į žmonių prisidėjimą prie jos sėkmės, pripažinti jų unikalų indėlį į strategijos kryptis ir rezultatus; derinti žmonių pasiūlytas strategijas su organizacijos strategijomis; užtikrinti, kad žmonių paklausa, žinios, nuostatos ir vertybės derėtų tarpusavyje; strateginis žmogiškųjų išteklių prognozavimas ir žmogiškųjų išteklių planavimas turi būti platesnis nei kiekybinių metodų taikymas. Pasak J. S. Armstrong (2001) prognozavimas priklauso nuo situacijos. Išskiriami šie reikšmingi prognozavimo principai: nepelno siekiančios organizacijos gali taikyti atrankos, rengimo ir kt. prognozes; prognozuojant galima sužinoti, kas buvo atrasta tiriamame objekte ir kokių prireiks naujų tyrimų; pedagogai prognozavimo teigiamus laukiamus rezultatus gali naudoti kaip instrukciją ir integruoti į užsiėmimus; ekspertų nuomonė – reikšmingas prognostinis vertinimas; vidinis ir išorinis vertinimas padeda suprasti situaciją ir numatyti prognozavimo būdus. Kritiniu požiūriu, prognozavimo reikšmingumas pasireiškia tuo, kad įvertinus situaciją, ir numčius ateitį,

švietimo organizacijoms, nenumatytais laikotarpiais, lengviau prisitaikyti prie naujų sąlygų. J. S. Armstrong (2005), naudodamasis empirinių išvadų palyginimais, sukūrė devynis apibendrinimus, kurie galėtų pagerinti prognozės tikslumą. Autorius siūlo rekomendacijas, kaip atitinkamą struktūrą problemoms, kaip išnaudoti vadovų žinias ir kaip pasirinkti tinkamus prognozavimo metodus: įvertinti esamą situaciją, panaudoti turimas žinias, modeliuoti ekspertų prognozes, pavaizduoti problemą realiai, naudoti priežastinius modelius, apjungti prognozes. Pasak D. Bubelienės (2006), mokytojų kaitos pageidauja visa visuomenė. Tiek politika, tiek žiniasklaida nori kažką pakeisti, tačiau konstruojant pokyčius švietimo sistemoje, kartu mokytojo pedagoginėje veikloje, susiduriama su nepakeičiamu laiku, kurio trukmės neįmanoma nei prailginti, nei sutrumpinti. Galima teigti, kad didelę reikšmę prognozėms sudaryti turi laikas. Vykstant nuolatinėms reformoms, mokytojai tobulina savo kompetencijas, kad galėtų prisitaikyti prie kaitos vis didesnių reikalavimų. Kinta mokyklos tikslai, uždaviniai, kuriamos naujos mokymo ir mokymosi strategijos, modernėja pats ugdymo procesas. Permainų laikotarpyje mokytojui reikšminga tampa mokymosi viso gyvenimą idėja, kuri puoselėja kompetencijų atnaujinimą ar naujų įgijimą, sąlygojančių mokymosi kokybę, besimokančios mokyklos kūrimą ir puoselėjimą. Galima teigti, kad prognozavimas turi ypatingą reikšmę švietimo organizacijos kaitos sąlygomis. Nuolat vykstant kaitai (reformoms, įvairiems pokyčiams) būtina prognozuoti ateitį, kad būtų galima priimti atitinkamus sprendimus, išvengti nesėkmių bei būti pasirengus nenumatytoms situacijoms.

Hahs-Vaughn Debbi L. ir Yanowitz Karen L. (2009) analizuoja mokytojų, užsiėmusių tyrimais, charakteristikas bei pateikė logistinės regresijos modelius rodančius, kad dalyvavimas profesinio tobulinimosi programose padidina mokytojų dalyvavimo tyrimuose tikimybę. Sukurti regresiniai modeliai, kurie leidžia tinkamai prognozuoti mokytojų dalyvavimą moksliniuose tyrimuose priklausomai nuo mokytojų ir mokyklų charakteristikų. Tyrimo rezultatai patvirtina, kad mokytojai, kurie dalyvauja profesiniame tobulinimesi labiau įsitraukia į mokslinius tyrimus.

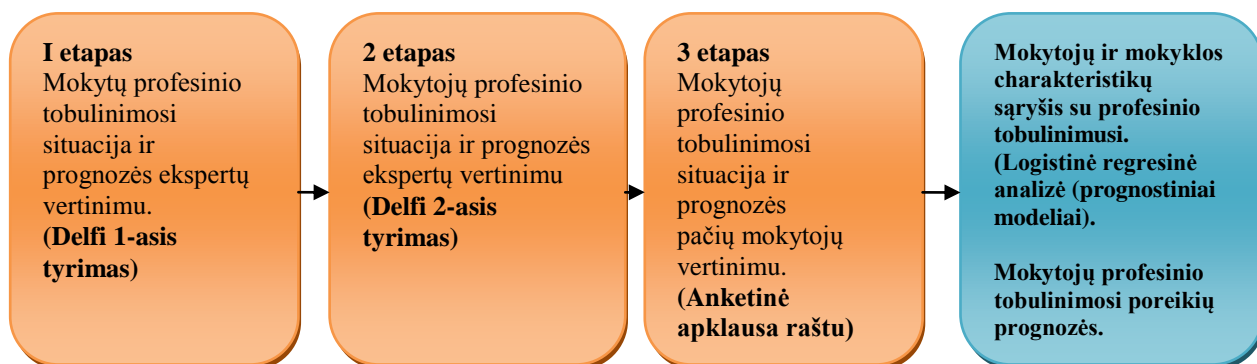
Apibendrinant galima teigti, kad prognozuojant svarbu panaudoti žinias ir įvertinti esamą situaciją, remtis ekspertiniu ir loginiu vertinimu, sukurti priežastinius modelius ir apjungti prognozes. Taip pat svarbu, prognozuojant profesinį tobulinimąsi, remtis ir pačių mokytojų vertinimu. Remiantis pasirinkta mokytojų profesinio tobulinimosi struktūra (5 pav.) ir atliekama mokytojų profesinio tobulinimosi situacijos analizė ir prognozės.

4. EMPIRINIS TYRIMAS: MOKYTOJŲ PROFESINIO TOBULINIMOSI SITUACIJA IR PROGNOZĖS

4.1 Tyrimo metodika ir organizavimas.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti mokytojų profesinio tobulinimosi poreikius, siekiant atskleisti sąsajas su mokytojų ir mokyklos charakteristikomis juos prognozuojant.

Tyrimo metu naudojami šie mokslinio tyrimo metodai: kokybinis (ekspertinis prognostinis (Delfi metodas), taikomas ekspertų nuomonei tirti į mokytojų profesinio tobulinimosi poreikius ir kiekybinis tyrimo metodas (anketinė apklausa raštu), taikomas mokytojų nuomonei tirti į jų pačių profesinio tobulinimosi poreikius bei logistiniams regresiniams prognostiniams modeliams sudaryti.

6 pav. Tyrimo etapai

Kokybinis tyrimo metodas.

Ekspertų vertinimo metodas (Delfi apklausos metodas) – empirinis kokybinis prognozavimo tyrimo metodas. Ši analizė leidžia numatyti mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių pokyčių tendencijas (pvz. šiek tiek padidės, labai padidės). Delfi metodu ekspertų nuomonės suderinamos be jų tiesioginių kontaktų.

Ekspertų apklausa: fenomenologinis pagrindimas. Delfi tyrimas grindžiamas fenomenologine filosofija, kuri remiasi E. Husserl fenomenologijos samprata. Fenomenologijos mokslas aiškinamas kaip fenomenas, atsiribojantis nuo jau turimų žinių, teorijų. Pasak žymaus filosofo svarbiausia yra asmeninis žmogaus suvokimas. Šiame kokybiniame tyrime socialinis fenomenas išryškėja siekiant suvokti esamą situaciją, perspektyvas per kompetentingų asmenų patirtį. Tyrimu siekiama atskleisti kompetentingų ekspertų nuostatas į mokytojų profesinio tobulinimosi poreikius. Remiantis fenomenologine paradigma, ieškoma reikšmių, kurios yra išreiškiamos situacijai vertinti ir ateities poreikiams prognozuoti. Ateities poreikių prognozavimas išryškina laiką kaip fenomeną. Tyrimas vyko elektroniniu paštu, ekspertams leidžiant išreikšti nepriklausomą nuomonę. Delfi tyrimas vyko 2011 metų sausio – vasario mėnesiais (2mėn.). Tyrimas organizuotas dviem etapais. Pirmame etape siekta išsiaiškinti ekspertų pirmines nuomones į mokytojų profesinio tobulinimosi situaciją ir poreikius. Remiantis

teorija bei V. Lamanausko, R. Vilkonio (2006) tyrimu, sudaryta anketa kokybiniam tyrimui (žr. 1 priedą). Pirmojo etapo anketa sudaryta iš trijų blokų: 1) aiškinamasis (anketos pildymo atmintinė); 2) atviro tipo klausimai ir teiginių blokai su galimais pasirinkimo variantais bei atvirais komentarais; 3) kontaktinis (el. paštas). Analizuojant kokybinio tyrimo duomenis buvo išskiriami raktiniai žodžiai ir prasmės, apjungiant jas į kategorijas. Duomenys analizuojami, panaudojant programą „Kokybis“ (Bitinas ir kt. 2009). Duomenys apdoroti kokybinio turinio (Content) analize. Pasak B. Bitino, L. Rupšienės, V. Žydžiūnaitės (2008) kokybinėje turinio analizėje konceptai išskyla iš atsakymų į tiriamųjų interpretacijas ir vertinimus. Šio metodo esmė – suskaičiuoti informaciniame masyve tyrimui įdomius prasminius vienetus. Kokybinė turinio (Content) analizė atlikta kategorijų turinio išskaidymu į subkategorijas ir jų interpretavimu bei pagrindimu iš teksto abstrachuotais įrodymais. Turinio (Content) analizė leidžia kokybinius duomenis transformuoti į kiekybinius, tad antrajam tyrimo etapui anketa buvo sudaryta iš pasirinktų ekspertų teiginių (žr. 2 priedą). Antrame tyrimo etape, švietimo ekspertai teiginius priskyre atitinkamai sričiai: stiprybės, silpnybės, grėsmės, galimybės. Taip pat teiginiai vertinami skale: sutinku, iš dalies sutinku, nesutinku. Atsižvelgiant į tyrimo specifiškumą, pateikiama ekspertų palankiausia nuomonė, t.y. pritarimai teiginiui „sutinku“.

Mokytojų vertinimu taip pat analizuota situacija, apklausiant pačius mokytojus raštu, išskiriant stiprybes, silpnybes, grėsmes, galimybes.

Kiekybinis tyrimo metodas:

Remiantis „ET 2020“ strateginėmis gairėmis, P. M. Senge (2008), A.M. Fullan (1998), mokytojų profesijos kompetencijos aprašu (2007), ekspertų nuomone, mokytojų bei mokyklos charakteristikomis pagal L. Hahs-Vaughn Debbi ir L. Yanowitz Karen (2009) sukurta anketa mokytojams mokytojų profesiniam tobulinimuisi prognozuoti (žr. 3 priedą). Anketą sudaro šie blokai: 1) aiškinamasis (anketos pildymo atmintinė); 2) demografinis blokas (amžius, lytis); 3) mokytojų charakteristikų blokas (pedagoginis darbo stažas, išsilavinimas, kvalifikacija); 4) mokyklos charakteristikų blokas (mokinių skaičius, mokykla pagal vietovę, mokyklos tipas) 5) teiginių blokai su pasirinktais vertinimo variantais (taip, ne; nėra reikalinga; mažai reikalinga; kartais reikalinga, reikalinga; labai reikalinga); 6) ranginis kriterijų blokas (labai svarbu – 7, labiau svarbu – 6, svarbu – 5, iš dalies – 4, mažai svarbu – 3, mažiau svarbu – 2, mažiausiai svarbu – 1). Tyrimo rezultatai apdorojami Microsoft Excel ir SPSS programomis. SPSS skaičiavimai atlikti T. Leonavičienės (2006), R. Vaitkevičiaus, A. Sardargienės (2006), V. Čekanavičiaus, G. Murausko(2004), pateikta skaičiavimo metodika. Mokytojų dalyvavimo profesiniame tobulinimesi prognozavimui remtasi L. Hahs-Vaughn Debbi ir L. Yanowitz Karen (2009) tyrimu, kuriame logistinė regresija naudota tirti ir prognozuoti priklausomo binarinio kintamojo (mokytojo ir mokyklos charakteristikos) ir nepriklausomo kintamojo (tikimybė

dalyvauti tyrime) ryšius. Logistinės regresijos metodas yra priskiriamas prie statistinės analizės metodų. Šis metodas naudojamas priklausomų kategorinių kintamųjų reikšmėms prognozuoti (Čekanavičius, Murauskas 2004). Logistinės regresijos metodas panaudotas siekiant įvertinti mokytojų profesinį tobulinimąsi nulemiančius veiksnius. Kriterijai, naudoti mokytojų profesinio tobulinimosi logistinei regresijai, atrinkti naudojant Spirmeno koreliacinę analizę. Kompetencijos poreikių skirtumų tarp skirtingos kvalifikacijos mokytojų grupių nustatymui atlikta vienfaktorinė dispersinė analizė. Skirstant mokytojų kompetencijas pagal poreikių lygį naudojamas sekantys intervalai: iki 2,5 – žemas lygis, nuo 2,5 iki 3,5 – vidutinis lygis ir nuo 3,5 – aukštas lygis. Kiekybiniam tyrimui naudoti statistiniai metodai plačiau aprašyti 4 priede.

Kiekybinis tyrimo pozityvistinis pagrindimas. T. Kuhn (2003), B. Bitinas (2006) pabrėžia, kad pozityvizmui būdingi konkretūs moksliniai faktai, pagrįsti įrodymais ir skaičiavimu. Sąveikos tarp mokytojų kvalifikacijos ir poreikių charakteristikų, matuojamos nustatant reiškinių kiekybines sąsajas, panaudojant statistikos priemones. Tyrimas remiasi pozityvizmu: loginiu pagrindimu, konkrečiais moksliniais įrodymais. Sudaryti regresiniai, prognostiniai modeliai atspindi pozityvizmo apraiškas.

Tyrimo imtis. Atliekant kokybinį tyrimą (Delfi), tyrimo imtį reprezentavo dešimt kompetentingų Biržų rajono švietimo ekspertų: švietimo skyriaus specialistas, pagalbos mokiniui, mokytojui, mokyklai (švietimo centro specialistai), direktorius, pavaduotojai. Tiriamieji atrinkti netikimybinės (tikslinės) kriterinės atrankos būdu. Svarbiausias atrankos kriterijus – kompetencija.

1 lentelė

Delfi tyrimo dalyviai

Kategorijos , pareigybės	Skaičius
Švietimo skyriaus specialistas	1
Švietimo centro specialistai	2
Direktoriai	1
Pavaduotojai	6
Viso:	10

Kiekybiniame tyrime dalyvavo 202 respondentai. Tiriamieji atrinkti paprastos atsitiktinės atrankos būdu. Apklausoje raštu dalyvavo 182 bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai iš Biržų miesto „Kaštonų“, „Jaunimo“, „Saulės“ gimnazijos, „Aušros“, Biržų rajono Medeikių pagrindinės mokyklos ir 20 mokytojų užpildė anketą internetu pagal pateiktą nuorodą <http://www.manoapklausa.lt/apklausa/264935128/>.

4.2 . Mokytojų profesinio tobulinimosi situacija ir prognozės ekspertų vertinimu (tyrimo rezultatai ir analizė)

Tyrimo hipotezė – remiantis ekspertų nuomone, tikėtina, kad per artimiausius ketverius metus mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai padidės.

4.2.1. 1-ojo etapo Delfi tyrimo rezultatai

1 etapas. Ekspertų vertinimu siekiama išsiaiškinti mokytojų profesinio tobulinimosi situaciją ir numatyti jų poreikius bei kitimo tendencijas. Atlikus turinio (Content) analizę išskirtos 9 kategorijos ir 51 subkategorija (žr.5 priedą). Mokytojų profesinio tobulinimosi situacijos vertinimo analizė pateikiama 2 lentelėje. Atlikus apklausą paaiškėjo, kad dauguma ekspertų mokytojų profesinio tobulinimosi situaciją vertina gana palankiai. Mokytojams sudaromos sąlygos ir galimybės tobulintis ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Pamažu siekiama, kad įsivyratų informalusis mokymasis – savišvieta. Daugumos ekspertų nuomone Lietuvoje yra palanki mokytojų profesinio tobulinimosi situacija, tačiau mokytojams vis dar trūksta motyvacijos tobulintis.

2 lentelė

Mokytojų profesinio tobulinimosi situacijos vertinimas (N=10)

Raktiniai žodžiai: *profesinis tobulinimasis, situacija, kvalifikacijos tobulinimas, mokytojų kompetencijos tobulinimas.*

Dalyviai	Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Teiginių skaičius
Švietimo ekspertai	Mokytojų profesinio tobulinimosi situacija.	Mokytojams sudaromos sąlygos ir galimybės tobulintis Lietuvoje, bet užsienyje.	„Mokytojams sudaromos sąlygos persikvalifikuoti, kelti savo kvalifikaciją seminaruose, kursuose, rajone, respublikoje, stažuotėse užsienyje, atestuotis aukštesnei kvalifikacijai“. „Šiuo metu Lietuvos mokytojams yra sudarytos visos sąlygos profesiskai tobulintis<...>“.	2
		Palanki mokytojų kvalifikacijos tobulinimosi sistema Lietuvoje.	„Lietuvoje yra nusistovėjusi kvalifikacijos tobulinimo sistema pritaikyta mokytojui neišvykstant iš darbo vietos<...>“. „Mokytojai turi galimybę kelti savo kvalifikacinę kompetenciją savo rajone<...>“; „Labai platus profesinio tobulinimosi formų, metodų, veiklų pasirinkimo spektras- projektai, nuotolinis mokymasis, mokyklų bendradarbiavimo galimybės, pedagogų švietimo centrų veikla, aktyvi tarptautinių projektų veikla“.	3
		Vykdoma savišvieta.	„Gausu įvairios literatūros – galima tobulintis ir šviestis savarankiškų studijų būdu“.	1
		Mokymasis visą gyvenimą – nenutrūkstamas procesas.	„Mokymasis yra nuolat neišvengiamas. Dalykinės žinios – tai viena dalelė to, ką mokytojas turi žinoti. Vis aštrėja problema, kaip išleisti į gyvenimą žmogų, kuris būtų pasiruošęs priimti visus jam siunčiamus išbandymus ir su jais sugebėtų susidoroti.“	1
		Mokytojai nuolatiniame kompetencijų atnaujinimo kontekste.	„Mokytojas privalo būti kompetentingas, kad padėtų jaunajai kartai eiti teisingu keliu.“ „Kiekviena mokykla pagal savo strateginį planą ir metines veiklos programas susitaria dėl ugdomosios veiklos mokytojų kompetencijų tobulinimo ir lėšų skyrimo“.	2
		Mokytojų motyvacijos stoka profesiniam tobulinimuisi.	„Miesto mokykloje daugiau jaunesnio amžiaus pedagogų, kurie nuolat viskuo domisi, stengiasi įnešti naujų idėjų. Situacija galėtų būti geresnė.“ „Daugelio mokytojų galvose reikia vykdyti revoliuciją. Kuo greičiau visas profesinio mokymo pajėgas reikėtų mesti individualizuoto, probleminio mokymo įgyvendinimui“.	2
			Viso teiginių:	11

Yra ekspertų, kurie mano, kad mokytojų profesinio tobulinimosi situacija galėtų būti geresnė, kadangi norint būti kompetentingu mokytoju, reikia nuolat tobulintis, įnešti naujų idėjų tam, kad geri mokytojai galėtų pakeisti vaiko gyvenimą teigiama linkme. Taigi, galima teigti, kad mokytojų profesinis tobulinimasis yra nenutrūkstamas procesas, kuris trunka visą gyvenimą. Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai per artimiausius 4 metus pateikiami 3 lentelėje ir 6 priedo 2 paveiksle. Pirmame etape ekspertai prognozuoja, kad ateityje trys svarbiausio mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių sritys turėtų būti šios: švietimo ir mokymo kokybės gerinimo poreikiai, mokymosi visą gyvenimą poreikiai, inovatyvumo ir kūrybingumo poreikiai. Mokytojai labiausiai turėtų pasižymėti švietimo ir mokymo kokybės gerinimo poreikiais. Mokinys turi teisę į kokybišką mokslą, tad pagrindinis vedlys turėtų būti mokytojas, kuris yra orientuotas į naujoves, kompetencijų ugdymą, perteikiantis kokybiškas žinias mokiniams.

3 lentelė

Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai per artimiausius ketverius metus (N=10)

Raktiniai žodžiai: poreikiai; profesinis tobulinimasis, švietimo kokybė, kokybės gerinimas, mokymasis visą gyvenimą, visuomenės užsakymas, švietimo politika, konkurencingumas.

Dalyviai	Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Teiginių skaičius
Švietimo ekspertai	Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai.	Švietimo ir mokymo kokybės gerinimo poreikiai.	„...gebėjimas kokybiškai dirbti garantuos darbo vietą ir geresni atlyginimą<...>“; „Švietimo mokymo kokybės gerinimo poreikiai reikalingiausi, kadangi viskas priklauso nuo to, kokias žinias ir gebėjimus perduoda mokytojai mokiniams <...>“; „Kokybės gerinimas yra kitų poreikių išeities taškas: mokymo kokybė dabar orientuojama į bendrųjų kompetencijų ugdymą“.	3
		Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo poreikiai.	„Naujovės skatina tobulintis nuolat“; „Mokytojas turintis mokymosi per visą gyvenimą nuostatą, gali išugdyti ją ir mokiniuose. Labiausiai sugebėjimai vystosi ir nuostatos formuojasi mokantis ir dirbant“; „Mažėjant mokinių skaičiui, mokytojams iškyla poreikis persikvalifikuoti, išlikti darbo rinkoje“.	2
		Inovatyvumo ir kūrybingumo poreikiai.	„Švietimo sistema, sąveikaudama su verslu, padeda ugdyti kūrybingą visuomenę, sukurdama aukšto lygio žinių bazę naujovėms“; „Besikeičianti visuomenė šiuolaikiniam žmogui, siekiančiam įgyti naujų kompetencijų ir kaupti atitinkamus įgūdžius, kelia inovatyvumo ir kūrybingumo reikalavimus“; „Konkurencija tarp šalies švietimo įstaigų bei su užsienio švietimo įstaigomis skatina mokytojus ieškoti inovatyvių ir kūrybiškų darbo metodų“.	3
Viso teiginių:				8

Pirmame etape ekspertai prognozuoja, kad labai svarbūs bus mokymosi visą gyvenimą poreikiai. Besimokančioje mokykloje mokytojas yra nuolatinio atsinaujino procese, kuris mokosi visą gyvenimą, planuoja karjerą. Kritiniu aspektu yra svarbi metamokymosi kompetencija. Ekspertai taip pat išskiria itin svarbius inovatyvumo ir kūrybingumo poreikius. Kūrybingumas yra vienas iš prioritetinių tikslų, kuris intensyviai turėtų būti diegiamas į ugdymo turinį. Visa tai lemia švietimo politika, jos prioritetai. Pirmame etape, ekspertai eiliškumo tvarka įvardija kitus poreikius. Toliau pateikiami (žr. 6 priedą, 2 pav.) švietimo ir mokymo veiksmingumo poreikiai,

verslumo ugdymo poreikiai, socialinio pilietinio ugdymo poreikiai, vienodų mokymosi galimybių skatinimo tarp mokinių poreikiai. Itin svarbūs veiksmingumo poreikiai, pasižymintys efektyvumu. Dauguma ekspertų mini verslumą, kadangi ateities mokytojas – praktinių įgūdžių formuotojas, ruošiantis mokinius šiam reiškiniui. Reikšmingi bus ir socialinio pilietinio ugdymo poreikiai bei vienodų mokymosi galimybių skatinimo tarp mokinių poreikiai. Prognozuojamos būtiniausios mokytojo kompetencijos jų tobulinimosi poreikiams įgyvendinti pateikiamos 4 lentelėje.

4 lentelė

Būtiniausios mokytojų kompetencijos per artimiausius ketverius metus, įgyvendinant profesinio tobulinimosi poreikius (N=10)

Raktiniai žodžiai: *mokėjimas mokytis, refleksija, pokyčių valdymas, įsivertinimas, planavimas, komandinis darbas, mokinių motyvavimas, ugdymosi aplinkų kūrimas, vaiko pažinimas, kritinis mąstymas, asmeninė kompetencija, tarpkultūrinė kompetencija, tolerancijos ugdymas, bendradarbiavimas, pilietiškumas, kūrybiškumas, organizacijos tobulinimas, tiriamosios veiklos organizavimas, profesinis konsultavimas, verslumas, informacijos valdymo kompetencija.*

Dalyviai	Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Teiginių skaičius
Švietimo ekspertai	Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiams įgyvendinti reikalingos kompetencijos.	Mokymosi visą gyvenimą poreikiams įgyvendinti reikalingos kompetencijos.	„Mokėjimo mokytis ir refleksijos“; „Komunikavimo, pažinimo kompetencijos“; „ Tikslingo žinių atnaujinimo“; „Karjeros projektavimo“; „Rengimosi karjerai“.	5
		Švietimo ir mokymo kokybės gerinimo poreikiams įgyvendinti reikalingos kompetencijos.	„ Įsivertinimo ir planavimo“; „ Pokyčių valdymo“; „Komandinio darbo,“ „Pamokos kokybės gerinimo kompetencijas“ „ Dalyko turinio planavimo ir tobulinimo“ „ Mokymo proceso valdymo“ „ Naujų ugdymo strategijų diegimui“.	7
		Švietimo ir mokymo veiksmingumo (efektyvumo) poreikiams įgyvendinti reikalingos .	„ Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo kompetencija“ „ Švietimo politikos formavimo“ „ Komandinio darbo“ „ Veiksmingo planavimo“ „ Mokinių motyvavimo ir paramos jiems“ „Refleksyvaus mokymo įsivertinimo kompetencija“ „Ugdymo(si) aplinkų kūrimo“.	7
		Vienodų mokymosi galimybių skatinimo poreikiams įgyvendinti reikalingos kompetencijos.	„ Mokinių motyvavimo ir metodų įvairovės“ „Vaiko pažinimo“ „ Bendravimo kompetencijų“ „Tolerancijos ugdymui tarp mokinių“.	5
		Socialinio pilietinio ugdymo poreikiams įgyvendinti reikalingos kompetencijos.	„ Pilietiškumo“ „ Socialinio bendravimo“ „ Bendravimo ir bendradarbiavimo“ „Socialinių įgūdžių ugdymo“.	4
		Inovatyvumo ir kūrybingumo poreikiams įgyvendinti reikalingos kompetencijos.	„ Naujovių diegimo, kūrybiškumo“ „ Organizacijos tobulinimo ir poreikių valdymo“ „Dalyvavimo projektinėje veikloje“ „Tiriamosios veiklos organizavimo“.	4
		Verslumo ugdymo poreikiams įgyvendinti reikalingos kompetencijos.	„ Profesinio informavimo ir konsultavimo“ „ Verslumo“ „ Informacijos valdymo, komunikacinės kompetencijos“.	3

Analizuojant pirmojo etapo ekspertų prognozes, galima pastebėti, kad mokymosi visą gyvenimą poreikiams įgyvendinti reikalingiausios yra mokėjimo mokytis ir refleksijos, karjeros planavimo, tikslingo žinių atnaujinimo kompetencijos. Švietimo ir mokymo kokybės gerinimo poreikiams įgyvendinti ekspertai prognozuoja, kad labiausiai reikalingos bus šios kompetencijos: pokyčių valdymo, pamokos kokybės gerinimo, mokymo proceso valdymo, naujų ugdymo strategijų diegimo. Švietimo ir mokymo veiksmingumo (efektyvumo) poreikiams ekspertai išskyrė labiausiai švietimo politikos formavimo, komandinio darbo, ugdymo (si) aplinkų kūrimo kompetencijas. Vienodų mokymosi galimybių skatinimo poreikiams įgyvendinti reikalingos mokinių motyvavimo ir metodų įvairovės kompetencijos. Socialinio pilietinio ugdymo poreikiai pasižymi pilietiškumo, bendradarbiavimo, socialinių įgūdžių ugdymo kompetencijomis. Inovatyvumo ir kūrybiškumo poreikiai pasižymi naujovių diegimu, kūrybiškumu, mokytojų dalyvavimu tiriamojoje ir projektinėje veikloje. Verslumo ugdymo poreikiams svarbios yra profesinio informavimo, informacijos valdymo bei komunikavimo kompetencijos.

5 lentelė

Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių kaita per artimiausius ketverius metus (N=10)

Raktiniai žodžiai: konkurencija, naujos technologijos, mokytojo vaidmuo, ugdymo programos, mokyklos lėšos, profesinio tobulinimosi sistema.

Dalyviai	Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Teiginių skaičius
Švietimo ekspertai	Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių kaita per artimiausius ketverius metus.	Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai nežymios didėjimo tendencijos (šiek tiek padidės).	„Didės konkurenciją tarp mokytojų, todėl mokytojai neišvengiamai turės kelti savo kvalifikaciją, tobulintis“, „Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai per artimiausius ketverius metus turėtų šiek tiek padidėti, kadangi tobulėja pats ugdymo procesas, mokyklose diegiamos naujos ugdymo technologijos (interaktyvios lentos, elektroniniai dienynai, kompiuteriai ir t.t.)“. „Išaugo mokytojo vaidmuo, kaip ugdymosi procesų vadovo ir skatintojo, prioritetas teikiamas mokymuisi per visą gyvenimą, svarbus savianalizei, planavimu, refleksija ir kt. pagrįstas mokytojo veiklos kompetencijų tobulinimas“, Padidės konkurencija, todėl mokytojai daugiau dėmesio skirs profesiniam tobulėjimui“ Atnaujintos ugdymo programos skatina tobulinimąsi.“	10

5-oje lentelėje pateikti mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių kaita per artimiausius ketverius metus. Dauguma ekspertų (žr. 6 priedą, 1 pav.) prognozuoja, kad mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai per artimiausius ketverius metus šiek tiek padidės dėl padidėjusios konkurencijos tarp mokytojų, dėl ugdymo proceso ir naujų bendrųjų programų atnaujinimo, bei dėl to, kad mokytojas puoselės mokymosi visą gyvenimą strategiją, pagrįstą savianalizei, mokymuisi per patirtį.

6 lentelėje pateikiamas mokytojų specialistų poreikis bendrojo lavinimo mokyklose per artimiausius ketverius metus.

Mokytojų specialistų poreikis bendrojo lavinimo mokyklose per artimiausius 4 metus (N=10)

Raktiniai žodžiai: *verslumo ugdymas, tikslieji mokslai, integruotas mokymas, naujų mokytojų rengimas, gimtoji kalba, užsienio kalba, dėmesys lietuvių kalbai, pagalbos mokiniams specialistai, mokytojai metodininkai, mokytojų amžius, pradinių klasių mokytojai.*

Dalyviai	Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Teiginių skaičius
Švietimo ekspertai	Mokytojų specialistų poreikis.	Tikslieji mokslai.	„ <i>Ekonomikos, verslumo ugdymo</i> “ „ <i>Informatikos</i> “ „ <i>Fizikai, chemikai</i> “, „ <i>Gamtos ir tikslųjų mokslų</i> “.	4
		Integruotas mokymas.	„ <i>Integruoto mokymo (gamtos mokslų, menų, socialinių mokslų).</i> “	1
		Gimtoji, užsienio kalba.	„ <i>gimtosios kalbos</i> “, „ <i>vokiečių kalbos</i> “, „ <i>prancūzų kalbos</i> “, „ <i>Užsienio kalbos- anglų k. , prancūzų, vokiečių kalbų</i> “.	4
		Pagalbos mokiniams specialistai.	„ <i>Psichologų, mokytojų padėjėjų</i> “, „ <i>Socialinio pedagogo, psichologo ir specialiojo pedagogo</i> “, „ <i><...> bus reikalingi pagalbos mokiniui specialistai</i> “.	3
		Aukštos kvalifikacijos specialistai.	„ <i>Mokytojų metodininkų</i> “, „ <i>Aukštos kvalifikacijos specialistų</i> “.	2
		Jauno amžiaus specialistai.	„ <i>Dabartinės mokyklos mokytojų amžius pasiekęs kritinę ribą</i> “, „ <i>Likę be darbo kaimo mokyklų mokytojai pakeis miesto mokyklų mokytojus išėjusius į pensiją.</i> “	2
		Pradinių klasių mokytojų mažėjimo tendencijos.	„ <i>per ketverius metus stipriai sumažės pradinių klasių mokytojų.</i> “	1
			Viso teiginių:	17

Ekspertai pirmame etape prognozuoja, kad bendrojo lavinimo mokyklose labiausiai reiks kvalifikuotų tikslųjų mokslų mokytojų. Taip pat gimtosios ir užsienio kalbų mokytojų. Ekspertai iškėlė idėją dėl naujų mokytojų rengimo integruotam ugdymui. Prognozuojama, kad bus labai reikalingi pagalbos mokiniams specialistai, taip pat labai reiks mokytojų metodininkų. Ekspertai pageidauja ateityje daugiau jaunesnio amžiaus specialistų, nes jų manymu daugelio mokytojų amžiaus vidurkis virš 50 metų.

Mokytojų mokymosi veiklos tipai per artimiausius ketverius metus pateikiami 7 lentelėje.

Mokytojų mokymosi veiklos tipai per artimiausius ketverius metus (N=10)

Raktiniai žodžiai: *formalusis švietimas, savišvieta, neformalus mokymas.*

Dalyviai	Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Teiginių skaičius
Švietimo ekspertai	Mokymosi veiklos tipai.	Formalusis	„ <i>Formalusis švietimas vis dar lieka svarbiausiu, nes lieka susistemintos žinios</i> “, „ <i>...formalus, nes aiškūs mokytojų mokymosi veiklos uždaviniai, baigus įteikiamas sertifikatas</i> “, „ <i>... mokytojai siekia kryptingai tobulintis ir gauti pagalbą iš patikimų institucijų.</i> “ „ <i>Formalusis</i> “.	4
		Informalusis	„ <i>Savišvieta - mokytojus gali pasirinkti laiką, vietą, susikoncentruoti ties tuo, kas jam svarbu.</i> “, „ <i>Savišvieta<...>, nes ima dominuoti refleksyvusis mokymas</i> “, „ <i>Savišvieta</i> “.	3
		Neformalusis	„ <i>...neformalus mokymas liks svarbiausiu<...></i> “ „ <i>neformalus mokymosi tipas pajvairina mokytojų tobulinimosi veiklą</i> “, „ <i>Neformalusis</i> “.	3
			Viso teiginių:	10

Kaip matyti iš tyrimo duomenų, ekspertai mokytojams numato įvairius mokymosi veiklos tipus. Ekspertai mano, kad per artimiausius ketverius metus labiausiai bus pripažįstamas formalus mokymosi veiklos tipas (žr. 6 priedas, 3 pav.), kadangi švietimo organizacijų vadovams yra svarbu mokytojų diplomai ir sertifikatai iš patikimų institucijų. Kita vertus, jų nuomone, pamažu bus pradėta pripažinta savišvieta. Tiek savišvieta, tiek neformalusis mokymasis bus labai veiksmingi. Savišvieta bus veikminga dėl to, kad mokytojai galės pasirinkti laiką, vietą, susikoncentruoti ties tuo, kas jiems svarbu. Ekspertai mano, kad savišvietos pagalba puoselėjamas refleksyvusis mokymas, apmąstant savo veiklą. Galima teigti, kad ketverių metų laikotarpyje vyraus įvairūs mokytojų mokymosi veiklos tipai, tačiau pamažu pradės įsivyrėti savišvieta bei toliau bus plėtojamas neformalusis mokymasis.

Mokytojų profesinio tobulinimosi veiklos formos per artimiausius ketverius metus pateikiamos 8 lentelėje ir 6 priedo 4 paveiksle. Ekspertai prognozuoja, kad mokytojams reikės inovatyvių mokymo metodų: edukacinių išvykų, diskusijų ir kt. Mokytojams viena iš priimtinausių profesinių tobulinimosi formų bus savarankiškas mokymasis, įskaitant savarankišką profesinės literatūros studijavimą, teatrų, kinų, parodų, susijusių su profesine tematika lankymas. Taip pat ekspertai teigia, kad mokytojai išliks ištikimi neformaliojo švietimo mokymosi formoms: kursams, seminarams, projektinei veiklai. Nors ekspertai ir labiau linkę pripažinti formalųjį mokymą, tačiau akcentuoja, kad mokytojai labiau rinktųsi ir savišvietą bei neformalųjį mokymąsi.

8 lentelė

Mokytojų profesinio tobulinimosi formos per artimiausius ketverius metus (N=10)

Raktiniai žodžiai: savarankiškas mokymasis, savišvieta, projektinė veikla, seminaras, edukacinė išvyka, atviroji pamoka, pedagoginių idėjų mugė, nuotolinis mokymas, studijos.

Dalyviai	Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Teiginių skaičius
Švietimo ekspertai	Mokytojų profesinio tobulinimosi formos.	Savarankiško mokymosi įsitvirtinimo tendencijos.	„Savarankiškas mokymasis (savišvieta)“, „savarankiškas profesinės literatūros studijavimas“, savarankiškas laikraščių skaitymas profesine tematika“, „teatrų, kinų, parodų lankymas.“	4
		Inovatyvių profesinio tobulinimosi formų pasirinkimas.	„Projektinė veikla“, „Seminaras“, „Edukacinė išvyka“, „Atviroji pamoka“, „Pedagoginių idėjų mugė“, „Nuotolinis mokymas“, Web seminarai“, „Diskusija“.	6
		Studijų universitete reikšmingumas.	„Studijavimas universitete“, „Studijavimas formaliose institucijose“.	2
			Viso teiginių:	12

Kaitos dėsningumai, įtakojantys mokytojų profesinį tobulinimąsi pateikti 9 lentelėje. Ekspertų vertinimu labiausiai mokytojų profesinį tobulinimąsi įtakoja vykstančios reformos. Šiuo metu visa tai susiję su bendrųjų ugdymo programų atnaujinimu. Taip pat įtakoja gimstamumas, moksleivių nubyreėjimas, emigracija, mokytojų pasiūla darbo rinkoje ir kt.

Kaitos dėsningumai, įtakojantys mokytojų profesinį tobulinimąsi (N=10)

Raktiniai žodžiai: *vykstančios reformos, atnaujintos ugdymo programos, šiuolaikinės technologijos, IKT diegimas, gimstamumas, moksleivių nubyreėjimas, emigracija, mokytojų pasiūla, pedagogų amžius, mokyklų sistemos pertvarka, egzaminų darbų vertinimas, konkurencija, mokytojų kvalifikacija, vadybiniai įgūdžiai, individualizuotas mokymas, inovatyvūs mokymo metodai.*

Dalyviai	Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Teiginių skaičius
Švietimo ekspertai	Kaitos dėsningumai, įtakojantys mokytojų profesinį tobulinimąsi.	Vykstančių reformų įtaka.	„vykstančios reformos, kurios ne visai aišku, kur link veda, verčia mokytoją tobulintis labai įvairiose srityse, būti vien tik savo dalyko žinovu nebeužtenka, tenka įgyti vis naujų kompetencijų.“, „Pirmumą teikčiau vykstančioms reformoms. Atnaujintos pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosios programos įpareigoja mokytoją tobulinti savo veiklos kompetencijas.“	7
		Technologijų sparta.	„Sparčiai tobulėjant įvairiausioms technologijoms, mokytojas turi būti kitoks, jis turi mokėti valdyti šiuolaikines technologijas mokykloje, turi išmanyti daugelį dalykų, kad galėtų ugdyti visapusišką asmenybę, gebančią gyventi šiuolaikinėje visuomenėje.“, „...didesnės galimybės (informacinės technologijos)“, „ IKT spartus diegimas į ugdymo procesą.“	3
		Gimstamumas, moksleivių nubyreėjimas, emigracija, mokytojų pasiūla darbo rinkoje ir kt.	„Gimstamumas ir moksleivių nubyreėjimas, emigracija, pedagogų amžius, mokytojų pasiūla darbo rinkoje“, „ Turėtų didėti aukštą kvalifikaciją turinčių mokytojų, kurie turi ne tik didelę dalykinę kvalifikaciją, bet ir tuo pačiu turi gerus vadybinius mokinių valdymo pamokoje įgūdžius, taiko individualizuotą mokymą ir inovatyvius mokymo metodus.“	6
			Viso teiginių:	16

Pasiūlymai mokytojų profesiniam tobulinimuisi pateikti 10 lentelėje. Ekspertai prognozuoja, kad labiausiai reikia bendradarbiauti su užsienio institucijomis, organizuojant edukacines išvykas bei stažuotes užsienio šalyse. Taip pat svarbu atnaujinti pamokos vadybą, taikant individualizuotus inovatyvius mokymo metodus, tuo pačiu tinkama linkme plėtoti profesinio tobulinimosi sistemą. Būtina atnaujinti mokytojų psichologinį pasirengimą, kad sumažėtų mokinių emigracija į užsienio šalis bei puoselėti mokytojų atsakomybę už švietimo kokybę.

Pasiūlymai mokytojų profesiniam tobulinimuisi (N=10)

Raktiniai žodžiai: *psichologinis pasirengimas, atsakomybė už ugdymo rezultatus, kvalifikacijos tobulinimo sistema, bendradarbiavimas su užsienio institucijomis, edukacinės išvykos, stažuotės, mokinių motyvavimas, mokymosi proceso valdymas, dalyko turinio planavimas, informacinių technologijų taikymas, darbo vieta, kompiuterinės programos, finansavimo procesai, mokyklų savarankiškumas, vadybiniai įgūdžiai.*

Dalyviai	Kategorija	Subkategorija	Įrodantys teiginiai	Teiginių skaičius
Švietimo ekspertai	Pasiūlymai mokytojų profesiniam tobulinimuisi.	Psichologinio pasirengimo atnaujinimas.	„Kad jaunos šeimos neišvežtų savo vaikų į užsienio mokyklas dėl prastos lietuviškos mokyklos, reikia iš esmės atnaujinti pedagoginį psichologinį pasirengimą ir atsakomybės už rezultatus išugdymą.“	1
		Esamos profesinio tobulinimosi sistemos plėtojimas.	„Manau, kad pas mus ir taip gera sistema. Reikia puoselėti ir tobulinti tai ką turime, kas laiko patikrinta.“	2

	Kvalifikacinės sistemos tobulinimas.	„reiktų tobulinti kvalifikacinę sistemą.“	1
	Bendradarbiavimas su užsienio institucijomis.	„Reiktų mokytojais daugiau pasitikėti, organizuoti pažintines išvykas į užsienio valstybes, kviešti į rajonų Pagalbos mokiniui, mokytojui, mokyklai centrus kvalifikuotus specialistus- praktikus.“ „Na pirmiausia reikia sutvarkyti švietimo politiką, priimti iš kitų šalių tai, kas geriausiai ir tinka mums“, „Mažės darbo krūvis, bet padidės reiklumas mokytojo darbo rezultatams. organizuoti edukacines išvykas, stažuotes už respublikos ribų.“	3
	Finansavimo tobulinimo procesas.	„Teigiama, kad mokyklos savarankiškos, todėl pagal bendruomenės poreikius galėtų leisti ir profesinio tobulinimosi renginius organizuoti, bet veikia švietimo centrai ir atsiskaitymo tvarka rajono taryboje tokia nustatyta, kad mokykla pati negali net seminarų užsisakyti, nėra galimybių atsiskaityti su lektoriais.“ „Taigi būtina tobulinti finansavimo procesus, suteikti mokykloms savarankiškumą, atstumai iki didžiųjų miestų iš provincijos irgi neigiamai veikia profesinio tobulinimosi planus.“	2
	Mokytojų vadybos pamokoje tobulinimas.	„Didesnį dėmesį skirti mokytojų vadybiniams mokinių valdymo pamokoje įgūdžiams tobulinti ir individualizuoto mokymo ir inovatyvių mokymo metodų taikymo įgūdžiams formuoti.“ „Galimybė turėti savo darbo vietą (kabineta). Kompiuterinių programų, priemonių pasirinkimas.“	2
		Viso teiginių:	11

Mokytojų profesinio tobulinimosi plėtrai būtina tobulinti finansavimą, organizuoti profesinio tobulinimosi renginius pačioje mokykloje, ne tik švietimo centruose. Apibendrinant pirmojo etapo Delfi tyrimo rezultatus, galima teigti, kad per artimiausius ketverius metus mokytojams reikšmingais bus švietimo ir mokymo kokybės gerinimo, mokymosi visą gyvenimą bei inovatyvumo ir kūrybingumo poreikiai. Pirmojo etapo duomenys rodo, kad mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai per artimiausius ketverius metus šiek tiek padidės dėl diegiamų naujų technologijų ugdymo procese, dėl išaugusio mokytojo vaidmens, dėl mokymosi visą gyvenimą puoselėjimo.

4.2.2. 2-ojo etapo Delfi tyrimo rezultatai

2 etapas. Patikslinant pirmojo etapo ekspertų nuomones, nustatyti mokytojų profesinio tobulinimosi situaciją ir numatyti poreikius.

Situacijos analizė. Apibendrinus ekspertų nuomones pagal teiginius (žr. 6 priedo 1 lentelė), galima išskirti tokią mokytojų profesinio tobulinimosi situaciją (SSGG):

Stiprybės

1. Lietuvoje kvalifikacijos tobulinimo sistema yra pritaikyta mokytojui tobulintis ir dalintis gera patirtimi neišvykstant iš darbo vietos.
2. Mokytojai turi galimybę tobulinti savo kvalifikaciją rajone.

3. Mokytojams sudaromos sąlygos skleisti „gerą patirtį“ (dalintis naujai įgytomis žiniomis).

Galimybės

1. Įvairių profesinio tobulinimosi formų ir metodų pasirinkimas: projektai, nuotolinis mokymas, bendradarbiavimas su kitomis mokyklomis, aktyvi švietimo centrų veikla.
2. Mokytojų tobulinimosi galimybės informaliu (savišvietos) būdu.
3. Kvalifikuotų mokytojų pagalba mokiniams gyvenimo pasirinkimo klausimais.
4. Jaunesnių pedagogų naujos idėjos mokykloje.
5. Mokytojų kompetencijų tobulinimasis pagal ugdomąją veiklą.
6. Sąlygų ir galimybių sudarymas tobulinti savo kvalifikaciją užsienyje.
7. Situacija galėtų būti geresnė.

Silpnybės

1. Daugelio mokytojų požiūrį į profesinį tobulinimąsi reiktų keisti kardinaliai (motyvuoti tobulintis).
2. Mokytojams trūksta įgūdžių ugdant mokinių kūrybišką pažinimą per probleminį mokymą bei taikant inovatyvius mokymo metodus.

Grėsmės

1. Kaimo mokyklos mokytojų mažesnės galimybės profesinio tobulinimosi srityje nei miesto.
2. Mažas finansavimas.

Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių prognozės ekspertų vertinimu.

Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių vertinimas (11 lentelė ir 6 priedo 2 lentelė). Antrame etape ekspertai išskiria, kad per artimiausius ketverius metus reikšmingiausi bus švietimo ir mokymo kokybės gerinimo, mokymosi visą gyvenimą ir inovatyvumo ir kūrybingumo poreikiai. Daugelis ekspertų sutinka su teiginiu: „*Švietimo kokybės gerinimas yra prioritetinis poreikis, kuriam patenkinti būtina nuolat tobulinti mokytojų kvalifikacija*“. 100% ekspertų išreiškia nuomonę, kad per artimiausius ketverius metus mažėjant mokinių skaičiui, iškilis poreikis persikvalifikuoti siekiant išlikti darbo vietoje. Taip pat visi ekspertai sutinka su teiginiu: „*Vykstantys nuolatiniai pokyčiai, naujovės švietimo sistemoje, skatina mokytojus nuolat tobulinti savo kvalifikaciją, kad galėtų sėkmingai prisitaikyti prie kaitos*“. 90% ekspertų sutinka su teiginiu, kad „*Besikeičianti visuomenė šiuolaikiniam žmogui, siekiančiam įgyti naujų kompetencijų ir kaupti atitinkamus įgūdžius, kelia inovatyvumo ir kūrybingumo reikalavimus*“. 80% ekspertų pažymi, kad konkurencija tarp šalies švietimo įstaigų bei konkurencija su užsienio mokyklomis skatina mokytojus ieškoti inovatyvių ir kūrybiškų darbo metodų.

Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių vertinimas

Teiginiai	Sutinku
Švietimo ir mokymo kokybės gerinimo poreikiai	
Švietimo kokybės gerinimas yra prioritetas, kuriam patenkinti būtina tobulinti mokytojų kvalifikaciją.	90%
Siekama užtikrinti, kad mokykloje dirbtų tik kokybiškai savo darbą atliekantys mokytojai, gaunantys vertą atlyginimą.	50%
Mokymosi visą gyvenimą poreikiai	
Mažėjant mokinių skaičiui, mokytojams iškyla poreikis, kuriam patenkinti būtina nuolat tobulinti mokytojų kvalifikaciją.	100%
Vykstantys nuolatiniai pokyčiai, naujovės švietimo sistemoje skatina nuolat tobulinti mokytojų kvalifikaciją, kad galėtų sėkmingai prisitaikyti prie kaitos.	100%
Inovatyvumo ir kūrybingumo poreikiai	
Besikeičianti visuomenė šiuolaikiniam žmogui siekiančiam įgyti naujų kompetencijų ir kaupti atitinkamus įgūdžius, kelia inovatyvumo ir kūrybingumo reikalavimus.	90%
Konkurencija tarp šalies švietimo įstaigų bei su užsienio švietimo įstaigomis skatina mokytojus ieškoti inovatyvių ir kūrybiškų darbo metodų.	80%

Galima teigti, kad per artimiausius ketverius metus mokytojai turės kelti savo kvalifikaciją, kad užtikrinti švietimo kokybę. Visa tai lemia mokymosi visą gyvenimą poreikius, o sykiu inovatyvumo ir kūrybiškumo poreikius.

Mokytojų kompetencijos per artimiausius ketverius metus ekspertų vertinimu

12-oje lentelėje ir 6 priedo 3 lentelėje pateikiamos kompetencijos, kurioms ekspertai labiausiai pritaria (nuo 50% iki 100 %).

Mokytojų kompetencijos per artimiausius ketverius metus ekspertų vertinimu

Kompetencijos	Sutinku
Švietimo ir mokymo kokybės gerinimo poreikiams	
Pamokos kokybės gerinimas	90%
Naujų ugdymo strategijų diegimui	90%
Mokymo proceso valdymo kompetencija	80%
Pokyčių valdymo	70%
Mokymosi visą gyvenimą poreikiams	
Mokėjimo mokytis ir refleksijos	80%
Karjeros planavimo	50%
Tikslingo žinių atnaujinimo	80%
Švietimo ir mokymo veiksmingumo (efektyvumo) poreikiams	
Švietimo politikos formavimo	70%
Mokinių pasiekimų ir pažangos vertinimo	70%
Inovatyvumo ir kūrybingumo poreikiams	
Naujovių diegimo	90%
Kūrybingumo	80%
Tiriamosios veiklos organizavimo	60%
Verslumo ugdymo poreikiams	
Profesinio informavimo ir konsultavimo	80%
Komunikacijos ir informacijos valdymo	70%
Verslumo	60%
Socialinio pilietinio ugdymo poreikiams	
Bendravimo ir bendradarbiavimo	90%
Pilietiškumo	80%
Vienodų mokymosi galimybių skatinimo poreikiams	
Mokinių motyvavimo ir metodų įvairovės	70%
Tolerancijos ugdymo tarp mokinių	60%

90% ekspertų mano, kad švietimo ir mokymo kokybės gerinimo poreikiams reikšmingiausios bus pamokos kokybės gerinimo bei naujų ugdymo strategijų diegimo kompetencijos. 80% ekspertų mano, kad būtų reikšminga mokymo proceso valdymo kompetencija. Mokymosi visą gyvenimą poreikiams ekspertai priskiria mokėjimo mokytis ir refleksijos kompetencijas, taip pat pusė ekspertų sutinka, kad mokymasis visą gyvenimą padeda pasiruošti karjerai, bei 80% sutinka, kad tikslingai yra atnaujinamos žinios.

Švietimo ir mokymo (veiksmingumo) poreikiams ekspertai priskiria švietimo politikos formavimo ir mokinių bei pažangos vertinimo kompetencijas. Inovatyvumo ir kūrybingumo poreikiams 90% ekspertų priskiria naujovių diegimo ir 80% kūrybingumo kompetencijas. Verslumo ugdymo poreikiams 80% ekspertų priskiria profesinio informavimo ir konsultavimo, 60% verslumo, 70% komunikacijos ir informacijos valdymo kompetencijas. Socialinio pilietinio ugdymo poreikiams 90% ekspertų priskiria bendravimo ir bendradarbiavimo kompetencijas, ir 80% pilietiškumo kompetencijas. Vienodų mokymosi galimybių poreikiams 70% ekspertų priskiria mokinių motyvavimo ir metodų įvairovės kompetencijas bei 60% ekspertų mano, kad per artimiausius ketverius metus bus reikšmingos tolerancijos ugdymo kompetencijos.

Mokytojų profesinio tobulinimosi kaita per artimiausius ketverius metus (13 lentelė). Antrame etape ekspertai prognozuoja, kad mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai šiek tiek padidės, nes tam turės įtakos ugdymo proceso pasikeitimas, naujų technologijų diegimas mokyklose. Taip mano daugiau negu pusė ekspertų (žr. 6 priedą, 4 lentelė).

13 lentelė

Mokytojų profesinio tobulinimosi kaita per artimiausius ketverius metus

Teiginiai	Sutinku
Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai per artimiausius ketverius metus šiek tiek padidės, nes:	
Didės konkurencija tarp mokytojų.	60%
Atsiranda nauji mokymo (si) metodai.	60%
Keičiasi ugdymo procesas, mokykloje diegiamos naujos ugdymo technologijos (interaktyvios lentos, elektroniniai dienynai, kompiuteriai ir t.t.)	80%
Didėja mokytojo, kaip ugdymo procesų vadovo ir skatintojo vaidmuo.	70%
Prioritetas teikiamas mokymuisi visą gyvenimą.	70%
Svarbus savianalize, planavimu, refleksija mokytojų veiklos kompetencijų tobulinimas.	70%
Padidės konkurencija, nes ateis jaunesnių mokytojų, jau gebančių taikyti švietimo technologijas ir metodus.	20%
Mokytojams reiks prisitaikyti prie pakeistų ugdymo programų.	50%

70% ekspertų mano, kad labai reikšmingas savianalize, planavimu bei refleksija pagrįstas mokytojų veiklos kompetencijų tobulinimas. Mažiausiai ekspertai sutinka su teiginiu, kad „*padidės konkurencija, nes ateis jaunesnių mokytojų, jau gebančių taikyti naujas švietimo technologijas ir metodus*“. Tai rodo, kad ekspertai gerbia vyresnių mokytojų patirtį. Tik pusė ekspertų mano, kad mokytojams reikės prisitaikyti prie bendrųjų programų atnaujinto turinio. Kita vertus, prisitaikymas prie būsimos kaitos, sąlygoja mokytojų mokymąsi visą gyvenimą.

Mokytojų (specialistų) poreikis per artimiausius ketverius metus (14 lentelė). 80% ekspertų sutinka, kad labiausiai reikės integruoto mokymo (gamtos mokslų, menų, socialinių mokslų) mokytojų. Tai rodo, kad reikės daugiau mokytojų, turinčių kompetencijų įvairiuose mokomuosiuose dalykuose. 60% mokytojų prognozuoja verslumo ugdymo poreikių padidėjimą. Tai rodo, kad mokiniams ugdyti reikalingi verslumo ir ypač ekonomikos ugdymo kompetencijos (žr. 6 priedo 5 lentelė).

14 lentelė

Mokytojų specialistų poreikis per artimiausius ketverius metus

Teiginiai	Sutinku
Integruoto mokymo (gamtos mokslų, menų, socialinių mokslų)	80%
Verslumo ugdymo	60%
Pagalbos mokiniams specialistai - psichologai	90%
Pagalbos mokiniams specialistai – mokytojų padėjėjai	50%
Jauno amžiaus specialistai	80%

Net 90% ekspertų sutinka, kad labai bus reikalingi pagalbos mokiniams specialistai-psichologai. Pusė ekspertų sutinka, kad labai reikalingi bus mokytojų padėjėjai. 80% ekspertų pritaria, kad reikalingiausi bus jauno amžiaus specialistai. Tai rodo, kad besimokančiai mokyklai bus reikalingi mokytojų pagalbinkai ir jaunų žmonių idėjos ugdyme.

Mokytojų mokymosi veiklos tipai per artimiausius ketverius metus (15 lentelė). Antrojo etapo metu, ekspertai pasilieka prie nuomonės, kad per artimiausius ketverius metus dar bus svarbus formalusis švietimas, kadangi „*aiškūs mokytojų mokymosi veiklos uždaviniai, baigus įteikiamas sertifikatas*“. Ekspertai prognozuoja, kad keturi metai per mažas laiko tarpas, kad kas nors pasikeistų, tačiau prognozuoja, kad pamažu bus pripažįstama savišvieta, nes „*mokytojas gali pasirinkti laiką ir vietą*“, bei „*mokytojas gali susikoncentruoti ties tuo, kas svarbu*“. Neabejingi ekspertai lieka ir neformaliajam ugdymui, kadangi jis pajvairina mokytojų tobulinimosi veiklą, suteikia galimybę derinti darbą ir mokymąsi (žr. 6 priedo 6 lentelė).

15 lentelė

Mokytojų mokymosi veiklos tipai per artimiausius ketverius metus

Mokymosi veiklos tipas	Sutinku
Formalusis	
Lieka susistemintos žinios	70%
Aiškūs mokytojų mokymosi veiklos uždaviniai, baigus įteikiamas sertifikatas.	70%
Mokymasis pasirenkamas sąmoningai.	70%
Mokytojas siekia kryptingai tobulintis ir gauti pagalbą iš patikimų institucijų.	70%
Informalusis (savišvieta)	
Mokytojas gali pasirinkti laiką ir vietą.	60%
Mokytojas gali susikoncentruoti ties tuo, kas svarbu.	60%
Neformalusis	
Pajvairina mokytojų tobulinimosi veiklą.	60%
Dėl prieinamumo ir palankių galimybių galima derinti darbą ir mokymąsi.	60%
Liks svarbiausiu, jei nebus sutvarkyta formalus mokymo galimybė per švietimo centrus renkant kreditus.	60%

Kaitos dėsningumai, įtakojantys mokytojų profesinį tobulinimąsi (16 lentelė). Ekspertai prognozuoja, kad mokytojų tobulinimąsi labiausiai įtakos vykstančios reformos, gimstamumo sumažėjimas, padidėjusi pasiūla darbo rinkoje, pedagogų amžius. 100% ekspertų sutinka su teiginiu, kad „*Atnaujintos pagrindinio ir vidurinio ugdymo bendrosios programos įpareigoja tobulinti mokytojų veiklos kompetencijas*“. Dauguma ekspertų mano, kad profesiniam tobulinimuisi reikšminga emigracija ir pedagogų amžius (žr. 6 priedą, 8 lentelę).

16 lentelė

Kaitos dėsningumai, įtakojantys mokytojų profesinį tobulinimąsi

Teiginiai	Sutinku
Vykstančios reformos	
Skatina mokytoją tobulintis labai įvairiose srityse.	60%
Atnaujintos programos įpareigoja tobulinti mokytojus kompetencijas.	80%
Technologijų sparta	
Mokytojas turi valdyti šiuolaikines technologijas	100%
Vyksta IKT spartus diegimas į ugdymo procesą	80%
Gimstamumo sumažėjimas/ padidėjusi mokytojų pasiūla darbo rinkoje.	
Sumažėjus mokinių skaičiui, sumažės mokytojų skaičius profesiniame tobulinimesi.	70%
Didės konkurencija tarp mokytojų.	30%
Daugės aukštos kvalifikacijos mokytojų, turinčių gerus vadybinius mokinių valdymo pamokoje įgūdžius ir gebančių taikyti individualizuotas programas ir inovatyvius mokymo metodus.	60%
Kiti kaitos dėsningumai	
Emigracija	70%
Ekonominė situacija šalyje	50%
Pedagogų amžius	50%

Pasiūlymai pedagogų profesiniam tobulinimuisi (žr. 6 priedą 9 lentelę). 90% ekspertų sutinka, kad svarbiausia yra „*mokinių motyvavimas ir parama jiems, mokymo proceso valdymas, dalyko turinio planavimas ir tobulinimas, informacinių technologijų naudojimas turėtų būti profesinio tobulinimosi akcentai*“. Taip pat dauguma ekspertų sutinka, kad svarbu mokytojams turėti darbo kabinetą. 70% ekspertų sutinka, kad reikia iš esmės atnaujinti mokytojų psichologinį pasirengimą ir atsakomybę už ugdymo rezultatus. 80% ekspertų sutinka, kad reikia sudaryti sąlygas mokytojams pasirinkti kompiuterines programas. 60% ekspertų sutinka su pasiūlymu, kad mokytojams reiks skirti didesnę dėmesį vadybiniams mokinių valdymo pamokoje įgūdžiams tobulinti, individualizuoto mokymo ir inovatyvių mokymo metodų taikymo įgūdžiams formuoti. 60% ekspertų sutinka su G. Petty posakiu, kad efektyvūs metodai skatina didesnę mokinių darbą ir yra veiksmingesni.

Apibendrinant 2-ojo etapo rezultatus, galima teigti, kad ekspertų vertinimu mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai šiek tiek padidės, kadangi ugdymo procese keliami nauji iššūkiai, pagrįsti inovatyvumu, kūrybiškumu, savianalize, refleksija. Mokytojams taps svarbus mokymasis visą gyvenimą, švietimo kokybės užtikrinimas, inovatyvumo ir kūrybingumo puoselėjimas ugdymo procese. Labiausiai mokytojų profesinį tobulinimą įtakos vykstančios reformos, technologijų sparta, gimstamumas.

Lyginant atliktą tyrimą su V. Lamanausko, R. Vilkonio (2006) tyrimu, galima išvelgti panašumų. Autoriai nustatė, kad interneto panaudojimas gamtamoksliniame ugdyme šiek tiek padidės, o šiame tyrime mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai šiek tiek padidės ir dėl spartaus technologijų diegimo į ugdymo procesus.

4.3 Profesinio tobulinimosi poreikių situacija ir prognozės mokytojų vertinimu

H₂ hipotezė - tikėtina, kad tarp profesinio tobulinimosi poreikių ir mokytojų bei mokyklos charakteristikų egzistuoja sąryšis, padedantis prognozuoti profesinio tobulinimosi poreikius.

4.3.1 Mokytojų profesinio tobulinimosi situacijos SSGG analizė

Stiprybės

1. Geros mokytojų tobulinimosi sąlygos.
2. Aktyvus bendravimas su mokyklos socialiniais partneriais.
3. Geras mikroklimatas mokykloje.
4. Dalyvavimas seminaruose ir projektinėje veikloje.
5. Mokytojų dalinimasis gerąja patirtimi.
6. Mokytojų aktyvumas tobulinantis profesines kompetencijas.

Silpnybės

1. Mokykloms nepakanka lėšų mokytojų profesiniam tobulinimuisi.
2. Vyresniosios kartos mokytojų mažesnis noras tobulintis.
3. Mokytojų motyvacijos stoka profesiniam tobulinimuisi.
4. Ne visada seminarai suteikia reikiamą žinių kiekį.
5. Mažai galimybių tobulintis distanciniu būdu.
6. Nepakankamas profesinio tobulinimosi prieinamumas provincijos mokyklų mokytojams.

Galimybės

1. Didesnis visuomenės palaikymas, paskatintų mokytojus aktyviau profesiskai tobulintis.
2. Dalyvavimas profesinio tobulinimosi projektuose bei bendravimas su kitų mokyklų mokytojais.
3. Mokytojų profesiniam tobulinimuisi palankios švietimo politikos suformavimas.
4. Galimybė skirti daugiau lėšų savišvietai.
5. Galimybė dažniau dalyvauti respublikinės reikšmės seminaruose.
6. Galimybė konkuruoti su kitomis mokyklomis, skatinant mokytojus kelti kvalifikaciją..

Grėsmės

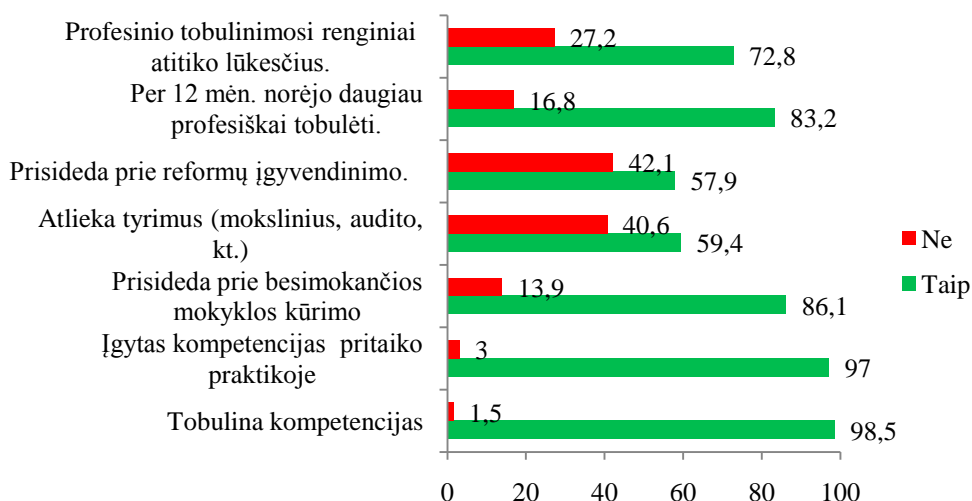
1. Sumažėjęs valstybės finansavimas mokytojų profesiniam tobulinimuisi.
2. Mažėjantis mokinių skaičius slopina mokytojų norą tobulintis.
3. Lėtas kaimo infrastruktūros vystymasis stabdo kaimo mokytojų profesinį tobulinimąsi.

4. Neigiamas visuomenės požiūris į mokytojus ir mokyklą gali neigiamai paveikti jų norą kelti savo pedagoginę kvalifikaciją ir paskatinti net pakeisti profesiją.

Mokytojų profesinio tobulinimosi situacijos vertinimas pateikiamas 7 – tame priede. Atrinkti pagrindiniai ir dažniausiai pasikartojantys teiginiai, nusakantys mokytojų profesinį tobulinimąsi. Mokytojai profesinio tobulinimosi situaciją vertina gana palankiai, tačiau kaip grėsmes išskiria mažą finansavimą, mažėjantį mokinių skaičių, lėtesnį kaimo infrastruktūros vystymąsi. Kaip reikšmingas galimybes mokytojai išskiria visuomenės palaikymo būtinybę, bendradarbiavimo tarp mokyklų skatinimą bei geresni mokytojų savišvietos finansavimą. Kritiniu aspektu mokytojų profesinio tobulinimosi situacija dar nėra visiškai palanki. Kita vertus, reikalinga ir pačių mokytojų motyvacija tobulėti.

4.3.2 Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių prognozės

Tyrimo duomenys rodo, kad daugiausia apklaustųjų turi įgiję vyr. mokytojo (47%), mokytojo (27,7%) bei mokytojo metodininko (21,3 %) kvalifikaciją, o mažiausiai yra mokytojų ekspertų (1%), neturinčių jokios (1,5%) arba nenurodžiusių (1,5%) savo kvalifikacijos (žr.9 priedą 8 pav.). Kadangi kai kurių grupių dydis yra mažas, lyginant profesinius poreikius pagal mokytojų kvalifikaciją, toliau atsižvelgiama tik didžiausias grupes, t.y. mokytojus, vyr. mokytojus bei mokytojus metodininkus. Siekiant įvertinti mokytojų dalyvavimą profesiniame tobulinimesi analizuota, ar jie tobulina savo kompetencijas ir jas pritaiko praktiškai, ar prisideda prie reformų įgyvendinimo, tyrimų ir besimokančios mokyklos kūrimo, ar per paskutinius 12 mėn. norėjo daugiau profesiskai tobulėti bei ar dalyvavimas profesiniame tobulinimesi atitiko jų lūkesčius (7 paveikslas).

7 pav. Mokytojų dalyvavimas profesiniame tobulinime, %.

Mokytojų dalyvavimo profesiniame tobulinimesi duomenys atskleidžia, kad beveik visi mokytojai (98,5%) dalyvauja tobulinant savo profesines kompetencijas ir jas pritaiko praktiškai (97%). Lyginant su TALIS tyrimu, gautas dalyvavusių tobulinimesi mokytojų skaičius 16% yra

didesnis, tai galima paaiškinti tuo, kad keliant didesnius reikalavimus mokytojų kvalifikacijai vis daugiau mokytojų siekia ją įgyti. Taip pat dauguma jų (86,1%) teigia prisidedantys prie besimokančios mokyklos kūrimo. Kita vertus, šiek tiek daugiau nei pusė mokytojų teigia prisidedantys prie reformų įgyvendinimo (57,9%) ir atlieka tyrimus savo mokyklose (59,4%). Galima teigti, kad mokytojai visų pirma linkę įgytą profesinę patirtį perkelti į tiesioginę ugdomąją veiklą, o reformų įgyvendinimo ir tiriamoji veikla prieinama tik aktyvesniems ir didesnę kvalifikaciją turintiems mokytojams. Profesinio tobulėjimo poreikius atskleidžia tai, kad per paskutinius 12 mėn. dauguma mokytojų (83,25%) norėjo daugiau profesiskai tobulėti. Kitas svarbus aspektas, kad nors daugelis mokytojų (72,8%) liko patenkinti profesinio tobulinimosi organizavimu, tačiau dalis jų liko nepatenkinę savo lūkesčių (27,2%). Tai rodo, kad nepakankamai atsižvelgiama į jų profesinio tobulinimosi poreikius. Norint nustatyti, kurios mokyklos ir mokytojų charakteristikos nulemia šiuos profesinio tobulinimosi aspektus, pasitelktas logistinės regresijos metodas, leidžiantis sudaryti prognostinius modelius. Atsižvelgiant į tai, kad taikant logistinę regresiją binarinio kintamojo reikšmių kiekis turi būti nuo 20% iki 80%, toliau analizuojama, profesinio tobulinimosi lūkesčių, prisidėjimo prie reformų įgyvendinimo ir dalyvavimo atliekant tyrimus priklausomybė nuo mokyklos ir mokytojo charakteristikų. Mokytojų ir mokyklos charakteristikos pateikiamos 9 priede.

Mokyklos charakteristikų ryšys su mokytojų profesiniu tobulinimosi. Norint atskleisti mokyklos charakteristikų ir atrinktų profesinio tobulinimosi kintamųjų ryšį atlikta jų koreliacija pagal Spirmeno koreliacijos koeficientą, taikomą ranginiams kintamiesiems (17 lentelė).

17 lentelė

Mokyklos charakteristikų koreliacija su profesinio tobulinimosi kintamaisiais

Profesinis tobulinimasis	Mokinių skaičius		Mokyklos vietovė		Mokyklos tipas	
	Spirmeno koef.	p reikšmė	Spirmeno koef.	p reikšmė	Spirmeno koef.	p reikšmė
Atlieka tyrimus (mokslinius, audito, kt.)	-0,40	0,920	-0,07	0,333	-0,10	0,152
Prisideda prie reformų įgyvendinimo.	0,24	0,001	0,49	0,000	0,05	0,475
Profesinio tobulinimosi reitingai atitiko lūkesčius.	0,14	0,047	0,09	0,209	0,14	0,047

Spirmeno koreliacijos koeficiento reikšmės interpretuojamos sekančiai: nuo 0 iki 0,2 (nuo -0,2 iki 0) labai silpna, nuo 0,2 iki 0,5 (nuo -0,5 iki -0,2) silpna, nuo 0,5 iki 0,7 (nuo -0,7 iki -0,5) vidutinė, nuo 0,7 iki 1 (nuo -1 iki -0,7) stipri, 1 (-1) labai stipri koreliacija. Nustatyta, kad yra statistiškai reikšmingas silpnas ryšys tarp mokinių skaičiaus ($p=0,001$), tarp mokyklos vietovės ($p=0,000$) ir mokytojų prisidėjimo įgyvendinant reformas. Tai rodo, kad didesnėse miestų mokyklose mokytojai aktyviau dalyvauja vykdamas reformas. Taip pat pastebėta, kad egzistuoja statistiškai reikšmingas ($p=0,05$) labai silpnas ryšys tarp mokinių skaičiaus mokykloje ir

mokytojų lūkesčių atitikimo dalyvaujant profesinio tobulinimosi renginiuose. Tai rodo, kad profesinis tobulinimasis geriau organizuojamas didesnėse mokyklose.

Mokytojų charakteristikų ryšys su mokytojų profesiniu tobulinimusi. Norint atskleisti mokytojų charakteristikų ir atrinktų profesinio tobulinimosi kintamųjų ryšį atlikta jų koreliacinė analizė (18 lentelė).

18 lentelė

Mokytojų charakteristikų koreliacija su profesinio tobulinimosi kintamaisiais

Profesinis tobulinimasis	Mokytojų amžius		Mokytojo darbo stažas		Mokytojų išsilavinimas		Mokytojų kvalifikacija	
	Spirmeno koef.	p reikšmė	Spirmeno koef.	p reikšmė	Spirmeno koef.	p reikšmė	Spirmeno koef.	p reikšmė
Atlieka tyrimus (mokslineis, audito, kt.)	-0,06	0,381	0,02	0,734	0,10	0,152	0,25	0,000
Prisideda prie reformų įgyvendinimo.	0,04	0,616	0,25	0,000	0,05	0,476	0,08	0,278
Profesinio tobulinimosi renginiai atitiko lūkesčius.	0,01	0,876	0,06	0,429	0,11	0,113	0,05	0,486

Nustatyta, kad tarp dalyvavimo atliekant tyrimus ir mokytojų kvalifikacijos egzistuoja statistiškai reikšmingas ($p=0,000$) silpnas ryšys. Tai rodo, kad aukštesnės kvalifikacijos mokytojai aktyviau dalyvauja tiriamoje veikloje savo mokyklose, taip pritaikydami tobulinimosi metu įgytą patirtį. Taip pat nustatytas statistiškai reikšmingas ($p=0,000$) silpnas ryšys tarp dalyvavimo įgyvendinant reformas ir mokytojų darbo stažo. Galima teigti, kad didesnę darbo mokykloje patirtį turintys mokytojai aktyviau reiškiasi reformuojant savo švietimo įstaigą.

Loginės regresijos pagalba sudaryti prognostiniai modeliai. Naudojant logistinės regresijos metodą prognozuota nepriklausomų kintamųjų įtakos priklausomiems kintamiesiems tikimybė (kiek tikėtina, kad mokytojai dažniau rinksis vieną ar kitą veiksni) (prognozuotos dviejų kategorinių kintamųjų reikšmės: kiek nepriklausomi kintamieji lemia priklausomojo kintamojo pokyčius). Logistinė regresija atlikta naudojant statistinį programinį paketą „SPSS 17“. Pasirinkta sociologiniams tyrimams įprastai taikoma reikšmingumo riba $p \leq 0,05$.

Patikrintas duomenų tinkamumas regresinei analizei, t.y. nepriklausomi kintamieji turi koreliuoti su priklausomu kintamuoju, bet neturi koreliuoti tarpusavyje. Nepriklausomi kintamieji šiuo atveju yra mokytojo ir mokyklos charakteristikos, o priklausomi yra profesinio tobulinimosi kintamieji. Nepriklausomi kintamieji atrinkti pagal statistiškai reikšmingą ryšį su profesinio tobulinimosi kintamaisiais (18 ir 19 lentelės). Atlikus nepriklausomų kintamųjų (mokytojų kvalifikacija, darbo stažas, mokinių skaičius, mokyklos vieta, mokyklos tipas) tarpusavio koreliacijas su kiekvienu profesinio tobulinimosi kintamuoju, nustatyta, kad mokinių skaičius turi labai reikšmingą ($p<0,01$) vidutinio stiprumo ryšį su mokyklos vieta, t.y. miesto mokyklos turi didesnę mokinių skaičių lyginant su kaimo mokyklomis. Be to nustatyta, kad mokinių skaičius turi labai reikšmingą ($p<0,01$) vidutinio stiprumo ryšį su mokyklos tipu, t.y.

vidurinės mokyklos turi didesnį mokinių skaičių lyginant su pagrindinėmis. Kadangi tarpusavyje koreliuojantys nepriklausomi kintamieji negali būti naudojami logistinei regresinei analizei, mokinių skaičius neįtrauktas į regresinius modelius.

Mokytojų dalyvavimo atliekant tyrimus logistinės regresijos modelis pateikiamas 19 lentelėje. Šis modelis atspindi mokytojų tyriminę kompetenciją. Pateiktas χ^2 modelio suderinamumo kriterijus yra statistiškai reikšmingas ($p < 0,01$).

Tai rodo, kad bent vienas regresinės lygties koeficientas yra nelygus nuliui, todėl modelis prognozavimui tinka. Sudarytas modelis teisingai klasifikavo 39,5% nedalyvavusių tyrimuose ir 79,1% dalyvavusių tyrimuose mokytojų. Bendras modelio teisingai klasifikuotų atvejų skaičius 62,8% (4 priedas 5 lentelė). Apskaičiavus regresinės lygties kintamuosius ir atsižvelgus į tai, kad *Wald* kriterijaus reikšmė (11,1) mokytojų kvalifikacijai buvo statistiškai reikšminga ($p < 0,05$), išskirti du kintamieji (veiksniai), kurie leidžia nustatyti, kokios kvalifikacijos mokytojai aktyviau dalyvaus atliekant tyrimus mokykloje.

Nustatyta, kad buvimas vyr. mokytoju ($p < 0,05$) bei mokytoju metodininku ($p < 0,05$) buvo reikšmingais dalyvavimo tyrimuose faktoriais. *Wald* statistika mokytojams ekspertams buvo statistiškai nereikšminga ($p > 0,05$), todėl šis faktorius laikomas nepatikimu.

19 lentelė

Mokytojų dalyvavimo atliekant tyrimus logistinės regresijos modelis

Nepriklausomas kintamasis	Koeficientas B	Standartinė paklaida	Wald statistika	p	GS	GS 95% pasikliautinis intervalas	Teisingai klasifikuota %
Kvalifikacija			11,1	< 0,05			
Vyr. mokytojas	0,693	0,342	4,1	< 0,05	2	1,024÷3,908	62,8
Mok. metodininkas	1,482	0,451	10,8	< 0,01	4,4	1,819÷10,646	
Mok. ekspertas	0,288	1,440	0,04	> 0,05	1,3	0,079÷22,411	
Konstanta	-0,288	0,270	1,14	> 0,05	0,75		
Modelio χ^2 suderinamumo kriterijus: $\chi^2(3) = 12,013$ ($p < 0,01$); $\chi^2(3)$ skliaustuose laisvės laipsnių skaičius							

GS - galimybių santykis

Atsižvelgiant į galimybių santykį (GS) galima teigti, kad vyr. mokytojas turi 2 kartus didesnę galimybę dalyvauti tyrimuose lyginant su mokytojo kvalifikaciją turinčiu pedagogu, o mokytojas metodininkas net 4,4 karto didesnę galimybę dalyvauti tyrimuose nei mokytojas. Taigi galima daryti išvadą, kad mokytojų dalyvavimas tyrimuose yra susijęs su mokytojo kvalifikacija, todėl aukštesnę kvalifikaciją turintys mokytojai aktyviau dalyvaus tyrimuose.

Siekiant nustatyti mokytojų prisidėjimą prie reformų įgyvendinimo įtakojančius veiksnius, sudarytas loginės regresijos modelis, kuris pateikiamas 20 lentelėje. Šis modelis atspindi mokytojų organizacijų ir pokyčių valdymo kompetencijas. Gautas χ^2 modelio suderinamumo

kriterijus yra statistiškai labai reikšmingas ($p < 0,001$). Tai rodo, kad bent vienas regresinės lygties koeficientas yra nelygus nuliui, todėl modelis prognozavimui tinka.

20 lentelė

Mokytojų dalyvavimo reformose logistinės regresijos modelis

Nepriklausomas kintamasis	Koeficientas B	Standartinė paklaida	Wald statistika	p	GS	GS 95% pasikliautinis intervalas	Teisingai klasifikuota %
Darbo stažas			13,45	< 0,01			66,3
3-10 m.	0,954	0,747	1,63	> 0,05	2,6	0,600÷11,233	
11-20 m.	1,484	0,727	4,17	< 0,05	4,4	1,061÷18,324	
21m. ir daugiau	2,095	0,723	8,39	< 0,01	8,1	1,969÷33,527	
Mokyklos vieta							
miesto	1,389	0,394	12,43	< 0,001	4	1,853÷8,684	
Konstanta	-2,323	0,768	9,15	< 0,01	0,1		
Modelio χ^2 suderinamumo kriterijus: $\chi^2(4) = 26,762$ ($p < 0,001$);							

Sudarytas modelis teisingai klasifikavo 38,8% nedalyvaujančių reformose ir 86,3% dalyvaujančių reformose mokytojų. Bendras modelio teisingai klasifikuotų atvejų skaičius 66,3% (4 priedas 9 lentelė). Atsižvelgus į tai, kad *Wald* kriterijaus reikšmė (13,45) mokytojų darbo stažui buvo statistiškai reikšminga ($p < 0,01$) išskirti du kintamieji (veiksniai), kurie leidžia nustatyti, kiek darbo patirtis nulemia mokytojų dalyvavimą reformose. Nustatyta, kad turėjimas 11-12 m. ($p < 0,05$), taip pat 21 m. ir didesnę darbo patirtį ($p < 0,01$) buvo reikšmingais mokytojų dalyvavimo reformose faktoriais. *Wald* statistika 3-10 m. darbo stažui buvo statistiškai nereikšminga ($p > 0,05$), todėl šis faktorius laikomas nepatikimu. Atsižvelgiant į tai, kad *Wald* kriterijaus reikšmė (12,43) buvimui miesto mokykla statistiškai labai reikšminga ($p < 0,001$), mokyklos vietos faktorius priskirtinas prie mokytojų dalyvavimą reformose nulemiančių veiksnių. Atsižvelgiant į galimybių santykį (GS) galima teigti, kad 11-20 m. dirbę mokytojai turi 4,4 karto didesnę galimybę dalyvauti reformose lyginant su iki 2 m. patirtį turinčiais pedagogais, o turintys 21 m. ir daugiau darbo stažą net 8,1 karto didesnę galimybę dalyvauti vykdant reformas mokykloje nei mažai darbo patirties turintys mokytojai. Taip pat buvimas miesto mokykla padidina mokytojų dalyvavimą reformose 4 kartus. Taigi galima daryti išvadą, kad mokytojų dalyvavimas reformose yra susijęs su mokytojo darbo stažu bei su mokyklos buvimo vieta, todėl didesnę darbo patirtį turintys bei miesto mokyklose dirbantys mokytojai aktyviau dalyvaus tobulinantis organizacijų ir pokyčių valdymo kompetencijas.

Siekiant nustatyti mokytojų profesinio tobulinimosi lūkesčius įtakančius veiksnius, sudarytas loginės regresijos modelis, kuris pateikiamas 21 lentelėje.

Mokytojų profesinio tobulinimosi lūkesčių patenkinimo logistinės regresijos modelis

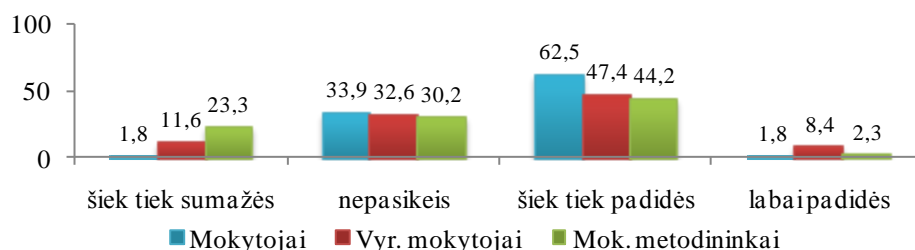
Nepriklausomas kintamasis	Koeficientas B	Standartinė paklaida	Wald statistika	p	GS	GS 95% pasikliautinas intervalas	Teisingai klasifikuota %
Mokyklos tipas			0,86	> 0,05			
vidurinė	0,093	0,367	0,07	> 0,05	1,1	0,535÷2,251	73,1
gimnazija	0,404	0,436	0,86	> 0,05	1,5	0,637÷3,519	
Konstanta	0,895	0,220	16,5	< 0,001	2,4		

Modelio χ^2 suderinamumo kriterijus: $\chi^2(2) = 0,893$ ($p > 0,05$);

Gautas χ^2 modelio suderinamumo kriterijus yra statistiškai nereikšmingas ($p > 0,05$), todėl modelis prognozavimui netinka. Nors bendras modelio teisingai klasifikuotų atvejų skaičius 73,1%, teisingai nustatyti mokytojai, kurių lūkesčiai bus nepatenkinti (0%), o visi priskirti prie patenkinusių lūkesčius (100%) (5 priedas 13 lentelė). Be to modelio naudojimą apriboja tai, kad nėra statistiškai patikimo ryšio tarp lūkesčių ir mokyklos tipo (*Voldo* kriterijus 0,86 ($p > 0,05$)). Taip pat netenkina tai, kad modelis visiškai neprognozuoja mokytojų, kurių lūkesčiai bus nepatenkinti, skaičiaus. Taigi galima atmesti mokytojų dalyvavimo profesiniame tobulinimesi lūkesčių patenkinimo sąsajas su priklausomybę nuo mokyklos buvimo vietos.

Lyginant sudarytus logistinės regresijos prognostinius modelius su L. Hahs-Vaughn Debbi ir L. Yanowitz Karen (2009) tyrimu, galima įžvelgti panašumą, kad mokytojų dalyvavimui tyrimuose įtakos turėjo jų darbo patirtis, t.y. mokytojai, turintys mažesnę nei 3 metų darbo patirtį mažiau dalyvavo tyrimuose, o šiame tyrime mokytojų dalyvavimas reformose taip pat rodo mažesnę jaunų mokytojų aktyvumą. Skirtumų tarp abiejų tyrimų modelių galėjo atsirasti, kad naudotos skirtingos mokytojų ir mokyklų charakteristikos, kurių parinkimą iš dalies sąlygojo šalių specifika, pavyzdžiui, Lietuvoje nėra daug privačių bendrojo lavinimo mokyklų.

Profesiniu tobulinimosi poreikių kaita per ateinančius 4 metus, mokytojų nuomonė. Prognozuojant mokytojų tobulinimosi poreikius svarbu žinoti pačių mokytojų nuomonę, kokios tendencijos bus per ateinančius 4 metus (8 paveikslas).

8 pav. **Tobulinimosi poreikiai per ateinančius 4 metus, %.**

Lyginant skirtingos kvalifikacijos mokytojus nustatyta, kad poreikių sumažėjimą dažniausiai prognozuoja mokytojai metodininkai (23,3%), o nedidelį padidėjimą dažniausiai numato mokytojai (62,5%). Bendrai mokytojai dažniausiai teigia, kad jų tobulinimosi poreikiai

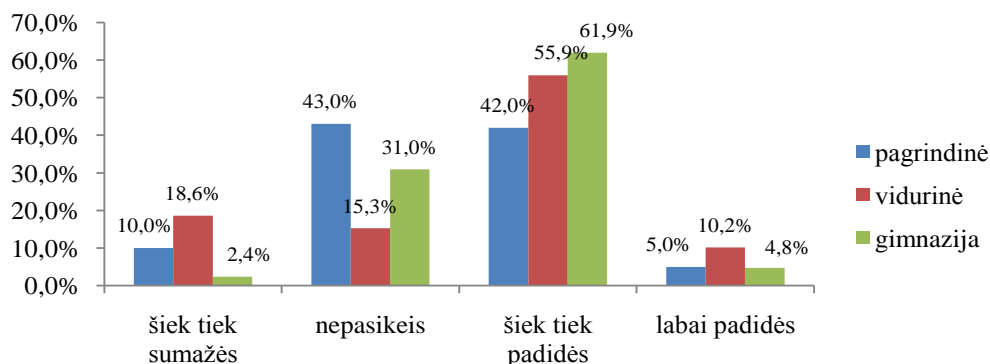
šiek tiek padidės (50%). Beveik trečdalis mokytojų (32,2%) mano, kad jų tobulinimosi poreikiai numatomu laikotarpiu nepakis. Taigi galima teigti, kad mokytojai numato daugiau tobulėti, norėdami prisitaikyti prie nuolat kintančių reikalavimų švietimui ir vykstant nuolatinei kaitai pačioje visuomenėje. Siekiant nustatyti, ar skirtingos mokyklos ir mokytojų charakteristikos įtakoja mokytojų nuomonę dėl profesinių tobulinimosi poreikių atlikta neparametrinė Spirmeno koreliacinė analizė (22 lentelė).

22 lentelė

Profesinio tobulinimosi poreikių kaitos koreliacija su mokyklos ir mokytojų charakteristikomis

	Koreliacijos koeficientas	p reikšmė
Mokyklos charakteristikos		
Mokykla pagal vietovę	-0,241	0,001
Mokyklos tipas	0,178	0,011

Nuomonės dėl kompetencijos poreikių ateinančioms 4 metams ir mokyklos charakteristikų koreliacija atskleidžia, kad yra labai reikšmingas ($p < 0,01$) silpnai neigiamas ryšys su mokyklos buvimo vieta, taip pat reikšmingas ($p < 0,05$) labai silpnai teigiamas ryšys su mokyklos tipu. Galima teigti, kad miesto mokytojai numato mažesnę tobulinimosi poreikių padidėjimą nei kaimuose, nes jiems yra didesnės galimybės kelti savo kvalifikaciją. Kita vertus, aukštesnės ugdymo pakopos mokyklose keliami didesni reikalavimai ugdymo kokybei ir patiems mokytojams, todėl jie numato šiek tiek didesnius tobulinimosi poreikius nei žemesnio tipo mokyklose. Tobulinimosi poreikių pasiskirstymas pagal mokyklos tipą pavaizduotas 9 paveiksle.

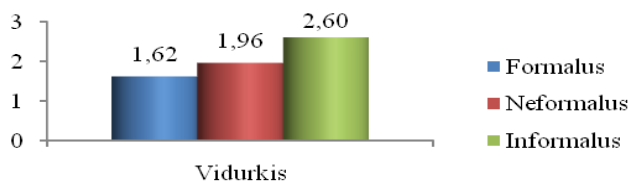

9 pav. Tobulinimosi poreikiai per ateinančius 4 metus, pagal mokyklos tipą, %.

Mokytojų tobulinimosi poreikių sumažėjimą dažniausiai numato vidurinių mokyklų (18,6%) mokytojai. Mokytojų tobulinimosi situacijos stabilizavimąsi dažniausiai akcentuoja pagrindinių mokyklų mokytojai (43%), tačiau didžiausias mokytojų skaičius teigia, kad jų poreikiai šiek tiek padidės: gimnazijose 61,9%, vidurinėse 55,9%, pagrindinėse mokyklose 42%.

Priimtinausi mokymosi veiklos tipai. Apklausus mokytojus, pagal tai, kokie jiems priimtinausi mokymosi veiklos tipai būtų per artimiausius ketverius metus, nustatyta (8 priedo 5 lentelė), kad mokytojams dažniausiai labai svarbus informalusis mokymasis (69,8%), svarbus

neformalusis mokymasis (68,3%) ir mažiausiai svarbus (62,9%) formalusis mokymasis. Apskaičiavus mokymosi veiklos tipų vidurkius, taip pat pasitvirtino, kad mokytojams svarbiausias informalus mokymasis ($2,6 \pm 0,664$), mažiau svarbus neformalusis mokymasis ($1,96 \pm 0,563$) bei mažiausiai svarbus formalusis mokymasis (10 paveikslas).

10 pav. Mokytojams priimtinausi mokymosi veiklos tipai, M

Siekiant nustatyti, ar skirtingos mokyklos ir mokytojų charakteristikos įtakoja mokytojų nuomonę dėl mokymosi veiklos tipų, atlikta neparametrinė Spirmeno koreliacinė analizė (8 priedo 6 lentelė). Koreliacija atskleidžia, kad formalusis mokymosi veiklos tipas turi labai reikšmingą ($p < 0,01$) silpnai teigiamą ryšį su mokyklos buvimo vieta ir silpnai neigiamą ryšį su mokytojo kvalifikacija bei reikšmingą ($p < 0,05$) labai silpną neigiamą ryšį su pedagoginio darbo stažu. Galima teigti, kad miesto mokyklų mokytojai dažniau renkasi formalųjį mokymosi veiklos tipą profesiniam tobulinimuisi, taip pat, kad aukštesnės kvalifikacijos bei turintys didesnę mokytojo darbo patirtį mokytojai rečiau renkasi šią mokymosi formą. Lyginant mokytojų ir mokyklų koreliaciją su neformaliojo poreikio mokymosi veikla nustatyta, kad egzistuoja labai reikšmingas ($p < 0,01$) labai silpnas neigiamas ryšys su mokyklos vieta bei reikšmingas ($p < 0,05$) labai silpnas teigiamas ryšys su mokytojų amžiumi. Taigi miesto mokyklose mokytojai šiek tiek mažiau renkasi neformalųjį tobulinimosi tipą, lyginant su kaimo mokyklų mokytojais, be to vyresni mokytojai labiau renkasi šią mokymosi veiklos formą. Informalaus mokymosi tipo koreliacija su mokyklų ir mokytojų charakteristikomis rodo labai reikšmingą ($p < 0,001$) silpnai neigiamą ryšį su mokyklos buvimo vieta. Galima teigti, kad kaimo mokyklų mokytojams yra priimtinesnis informalusis mokymasis, nei miesto mokytojams.

Mokytojų kompetencijos poreikių koreliacija su mokytojų ir mokyklos charakteristikomis. Kadangi nustatyta, kad mokytojų kvalifikacija, darbo stažas ir mokyklos vieta yra reikšmingi mokytojų tobulinimosi faktoriai, svarbu išanalizuoti kaip jie įtakoja mokytojų kompetencijų poreikius. Šiuo tikslu atlikta Spirmeno koreliacinė analizė, atskleidžianti ryšio stiprumą ir jo reikšmingumą. Mokytojų kvalifikacijos koreliacija su kompetencijų poreikiais rezultatai pateikti 23 lentelėje. Gauti rezultatai atskleidžia, kad yra reikšmingas ($p = 0,001$) silpnai neigiamas ryšys tarp mokytojo kvalifikacijos ir refleksyvumo ir mokymosi mokyti poreikių bei karjeros planavimo poreikių. Tai galima paaiškinti tuo, kad aukštesnės kvalifikacijos mokytojai daugiau yra išsiugdę šiuos gebėjimus, todėl jų tobulinimosi poreikiai yra mažesni.

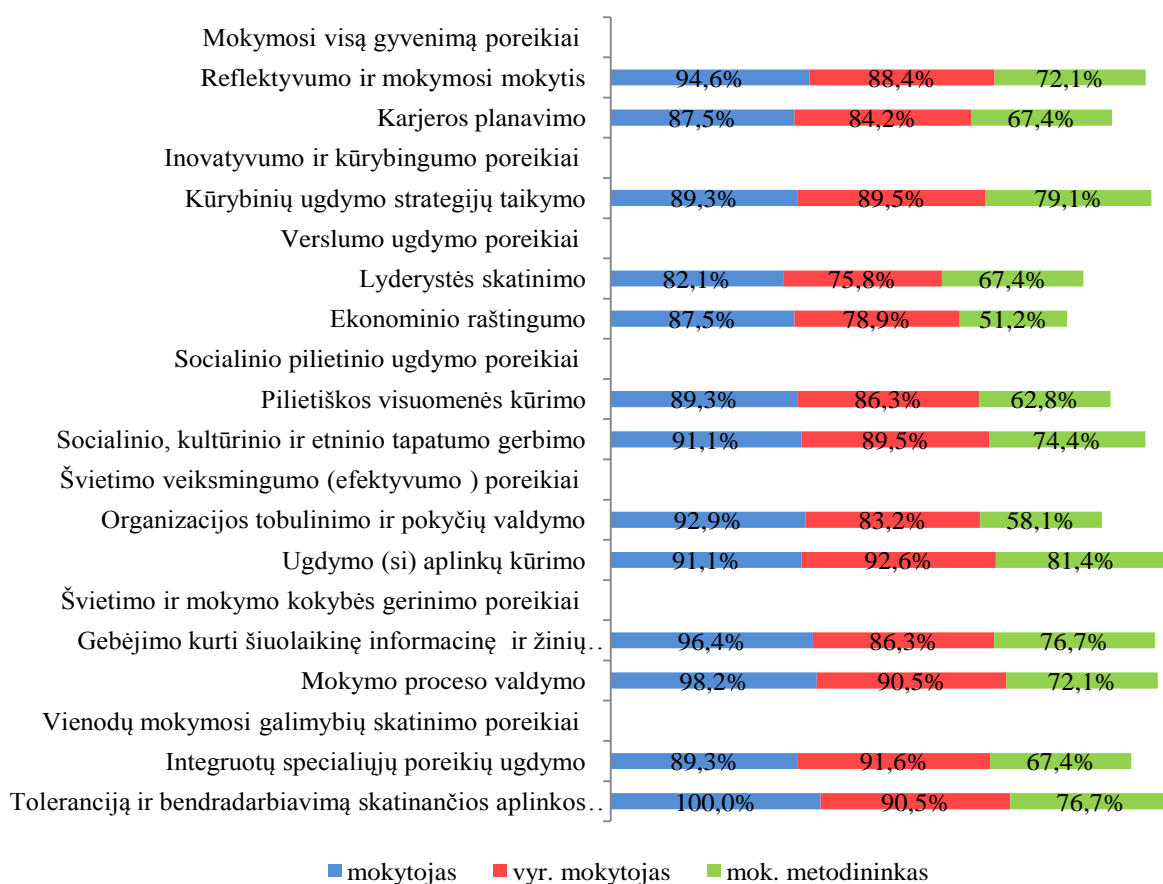
Mokytojų kompetencijų poreikių koreliacija su kvalifikacija

Kompetencijų poreikiai	Mokytojų kvalifikacija	
	Koreliacijos koeficientas	p reikšmė
Mokymosi visą gyvenimą poreikiai		
Reflektyvumo ir mokymosi mokytis	-0,230	0,001
Karjeros planavimo	-0,226	0,001
Inovatyvumo ir kūrybingumo poreikiai		
Kūrybinių ugdymo strategijų taikymo	-0,163	0,020
Verslumo ugdymo poreikiai		
Lyderystės skatinimo	-0,207	0,003
Ekonominio raštingumo	-0,309	0,000
Socialinio pilietinio ugdymo poreikiai		
Pilietiškos visuomenės kūrimo	-0,281	0,000
Socialinio, kultūrinio ir etninio tapatumo gerbimo	-0,219	0,002
Švietimo veiksmingumo (efektyvumo) poreikiai		
Organizacijos tobulinimo ir pokyčių valdymo	-0,279	0,000
Ugdymo (si) aplinkų kūrimo	-0,264	0,000
Švietimo ir mokymo kokybės gerinimo poreikiai		
Gebėjimo kurti šiuolaikinę informacinę ir žinių visuomenę	-0,226	0,001
Mokymo proceso valdymo	-0,302	0,000
Vienodų mokymosi galimybių skatinimo poreikiai		
Integruotų specialiųjų poreikių ugdymo	-0,203	0,004
Toleranciją ir bendradarbiavimą skatinančios aplinkos kūrimo	-0,222	0,002

Nustatyta, kad egzistuoja reikšminga ($p=0,02$) labai silpnai neigiama priklausomybė tarp kvalifikacijos ir kūrybinių strategijų taikymo kompetencijų poreikių, kuri rodo šiek tiek geresnius kvalifikuotų mokytojų gebėjimus kūrybingai ugdyti savo mokinius, lyginant su mažiau kvalifikuotais. Taip pat pastebėti labai reikšmingi silpnai neigiami ryšiai tarp mokytojo kvalifikacijos ir lyderystės skatinimo ($p=0,003$) bei ekonominio raštingumo poreikių ($p=0,000$). Galima teigti, kad mažesnės kvalifikacijos mokytojai turi mažiau lyderystės skatinimo kompetencijų bei labiau trokšta gilinti savo ekonomines žinias, nei aukštesnės kvalifikacijos kolegos. Tarp pilietiškos visuomenės kūrimo ($p=0,000$) bei socialinio, kultūrinio ir etninio tapatumo gerbimo poreikių ($p=0,002$) ir mokytojų kompetencijų egzistuoja labai reikšmingas silpnai neigiamas ryšys, kuris parodo aukštesnės kvalifikacijos pedagogų geresnį gebėjimą ugdyti mokinius socialiai atsakingais šalies piliečiais. Švietimo veiksmingumo poreikių srityje išryškėjo labai reikšmingi ($p=0,000$) silpnai neigiami ryšiai tarp kvalifikacijos ir mokyklos tobulinimo ir pokyčių valdymo bei ugdymo aplinkų kūrimo kompetencijų. Taigi, aukštesnė mokytojų kvalifikacija sąlygoja mažesnius švietimo veiksmingumo poreikius, tuo pačiu didina ugdymo efektyvumą. Švietimo ir mokymo kokybės poreikių srityje išryškėjo labai reikšmingi silpnai neigiami ryšiai tarp mokytojų kvalifikacijos ir jų gebėjimo kurti žinių visuomenę ($p=0,001$) bei mokymo proceso valdymo kompetencijų ($p=0,000$). Tai rodo, kad aukštesnės kvalifikacijos mokytojai yra geriau įvaldę šiuolaikiškus ugdymo procesų kūrimo ir valdymo metodus, kurie pagerina ugdymo kokybę. Mokytojų kvalifikacija taip pat turi reikšmingą silpnai

neigiamą ryšį su integruoto specialiojo ugdymo kompetencijų ($p=0,004$) bei toleranciją ir bendradarbiavimą skatinančių kompetencijų ($p=0,002$) poreikiais. Tai paaiškinama tuo, kad kvalifikuotesni mokytojai turi daugiau gebėjimų skatinant ir diegiant vienodas mokymosi galimybes mokykloje. Galima teigti, kad mokytojų kvalifikacija apsprendžia jų profesinės kompetencijos ugdymo lygį, o tuo pačiu ir tobulinimosi poreikius. Prognozuojant tobulinimosi poreikius, vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad aukštesnės kvalifikacijos mokytojai yra labiau kompetentingi, todėl jų tobulinimosi poreikiai bus mažesni.

Mokytojų kompetencijų poreikių pasiskirstymas pagal kvalifikaciją pavaizduotas 11 paveiksle. Akivaizdžiai matosi, kad mokytojų kompetencijos poreikiai per ateinančius 4 metus padidės.

11 pav. Mokytojų kompetencijų poreikių pasiskirstymas pagal kvalifikaciją, %

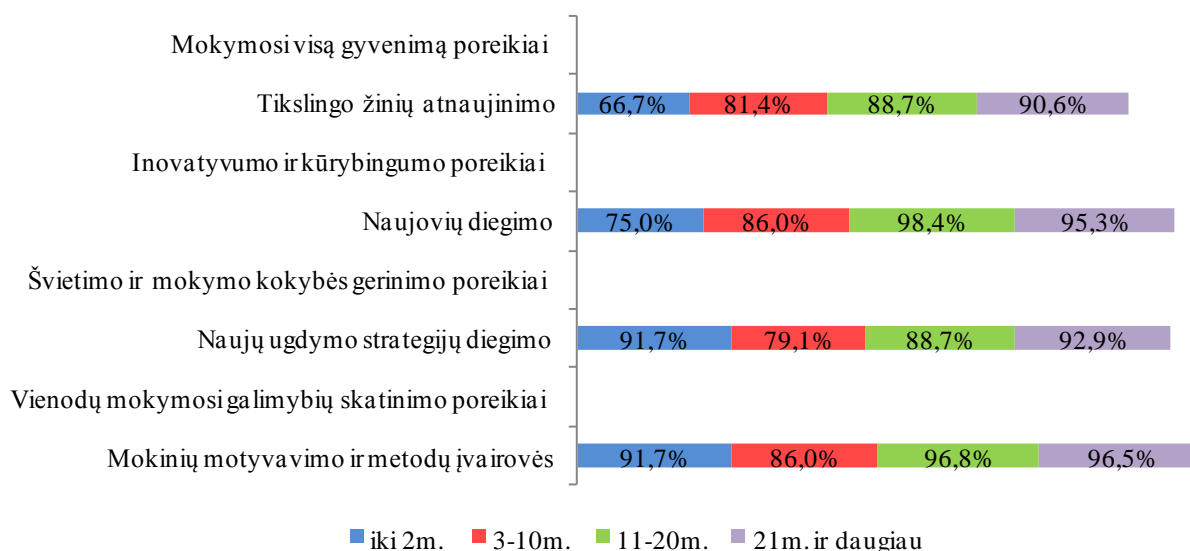
Taip pat pastebima poreikių didėjimo tendencija priklausomai nuo mokytojo kvalifikacijos. Galima išskirti tris svarbiausius visiems mokytojams profesinių kompetencijų poreikius: tolerancijos ir bendravimą skatinančios aplinkų kūrimo, ugdymosi aplinkų kūrimo ir kūrybinių ugdymo strategijų taikymo. Mokytojų darbo stažo koreliacijos su kompetencijų poreikiais rezultatai pateikti 24 lentelėje. Tiriant kompetencijų poreikių priklausomybę nuo darbo stažo nustatyta, kad egzistuoja reikšmingi teigiami labai silpni ryšiai tarp darbo stažo trukmės ir kai kurių profesinės kompetencijos poreikių.

Mokytojų kompetencijų poreikių koreliacija su darbo stažu

Kompetencijų poreikiai	Darbo stažas	
	Koreliacijos koeficientas	p reikšmė
Mokymosi visą gyvenimą poreikiai		
Tikslingo žinių atnaujinimo	0,165	0,019
Inovatyvumo ir kūrybingumo poreikiai		
Naujovių diegimo	0,195	0,005
Švietimo ir mokymo kokybės gerinimo poreikiai		
Naujų ugdymo strategijų diegimo	0,159	0,024
Vienodų mokymosi galimybių skatinimo poreikiai		
Mokinių motyvavimo ir metodų įvairovės	0,165	0,019

Nustatyta, kad mokytojų darbo stažas labai silpnai koreliuoja su tikslingo žinių atnaujinimo ($p=0,019$), naujovių diegimo ($p=0,005$), naujų ugdymo strategijų diegimo ($p=0,024$) bei mokinių motyvavimo ir metodų įvairovės ($p=0,019$) kompetencijų poreikiais. Galima teigti, kad didesnę pedagoginio darbo patirtį turintys mokytojai šiek tiek geriau suvokia nuolatinio mokymosi bei atsinaujinimo būtinybę bei yra labiau susirūpinę savo gebėjimu motyvuoti mokinius taikant įvairius ugdymo metodus, todėl šių kompetencijų tobulinimosi poreikiai jų tarpe bus didesni. Kita vertus, galima manyti, kad jaunesni mokytojai turi geresnį šių kompetencijų lygį, nes paruošti pagal šiuolaikines pedagogų rengimo programas formaliojo ugdymo įstaigose, todėl jų tobulinimosi poreikiai šiuo atveju yra mažesni.

Mokytojų kompetencijų poreikio pasiskirstymas pagal darbo stažą per ateinančius 4 metus pavaizduotas 12 paveiksle. Visose išskirtose pagal darbo stažą mokytojų grupėse kompetencijų poreikiai yra aukšti (daugiau už 65%).

12 pav. Mokytojų kompetencijų poreikių pasiskirstymas pagal mokytojų darbo stažą, %

Atsižvelgiant į kompetencijų poreikių pasiskirstymą galima daryti prielaidą, kad mokytojams su didesniu darbo stažu, labiau reikės minėtų kompetencijų per ateinančius 4 metus, nei mažesni darbo stažą turintiems mokytojams. Tačiau yra ir išimčių, pavyzdžiui, naujovių

diegimo kompetencijų 11-20 metų darbo stažą turintiems mokytojams reikės daugiau, negu 21 ir daugiau metų dirbantiems bei naujų ugdymo strategijų diegimo kompetencijų labiau reikės iki 2 metų darbo stažą turintiems mokytojams, nei 3-10 metų dirbantiems mokytojams. Galima teigti, kad tikslingo žinių atnaujinimo kompetencijų labiausiai trūksta didžiausią patirtį turintiems mokytojams (90,6%), kadangi jie daugiau remiasi savo įgyta patirtimi, todėl geriau suvokia, kad tobulintis reikia kryptingai, t.y. siekiant konkretaus tikslo pagerinti savo veiklą.

Mokyklos vietos ir kompetencijų poreikių koreliacijos rezultatai pateikti 25 lentelėje. Mokytojų kompetencijos poreikių ir mokyklos vietos koreliacija atskleidžia, kad mokymosi visą gyvenimą poreikių srityje yra labai reikšmingas silpnai neigiamas ryšys tarp buvimo kaimo ar miesto švietimo organizacija bei karjeros planavimo ($p=0,001$), taip pat reikšmingas labai silpnai teigiamas ryšys su tikslingo žinių atnaujinimo kompetencijų poreikiais. Galima teigti, kad kaimo mokyklose mokytojai yra labiau susirūpinę savo karjeros galimybėmis, dėl mokyklų uždarymo grėsmės kylančios mažėjant mokinių skaičiui, todėl yra labiau linkę tobulinti šią kompetenciją. Kitą vertus, miesto mokyklų mokytojai labiau akcentuoja tikslingo žinių atnaujinimo svarbą, nes stengiasi išlikti konkurencingi savo profesinėje veikloje. Nustatytas labai reikšmingas ($p=0,000$) silpnai neigiamas ryšys tarp mokyklos vietos ir kūrybinių ugdymo strategijų taikymo kompetencijų poreikio. Tai rodo, kad kaimo mokytojai labiau jaučia kūrybinių metodų naudojimo ugdymo procese kompetencijų stygių palyginus su miesto mokytojais. Taip pat užfiksuoti labai reikšmingi silpnai neigiami ryšiai tarp kaimo ir miesto mokyklų lyderystės skatinimo ($p=0,000$) ir ekonominio raštingumo ($p=0,008$) kompetencijų poreikių. Tai galima paaiškinti tuo, kad kaimo mokyklų mokytojams labiau trūksta žinių ir gebėjimų ugdant lyderius bei įgūdžių didinant mokinių ekonominę išprusimą.

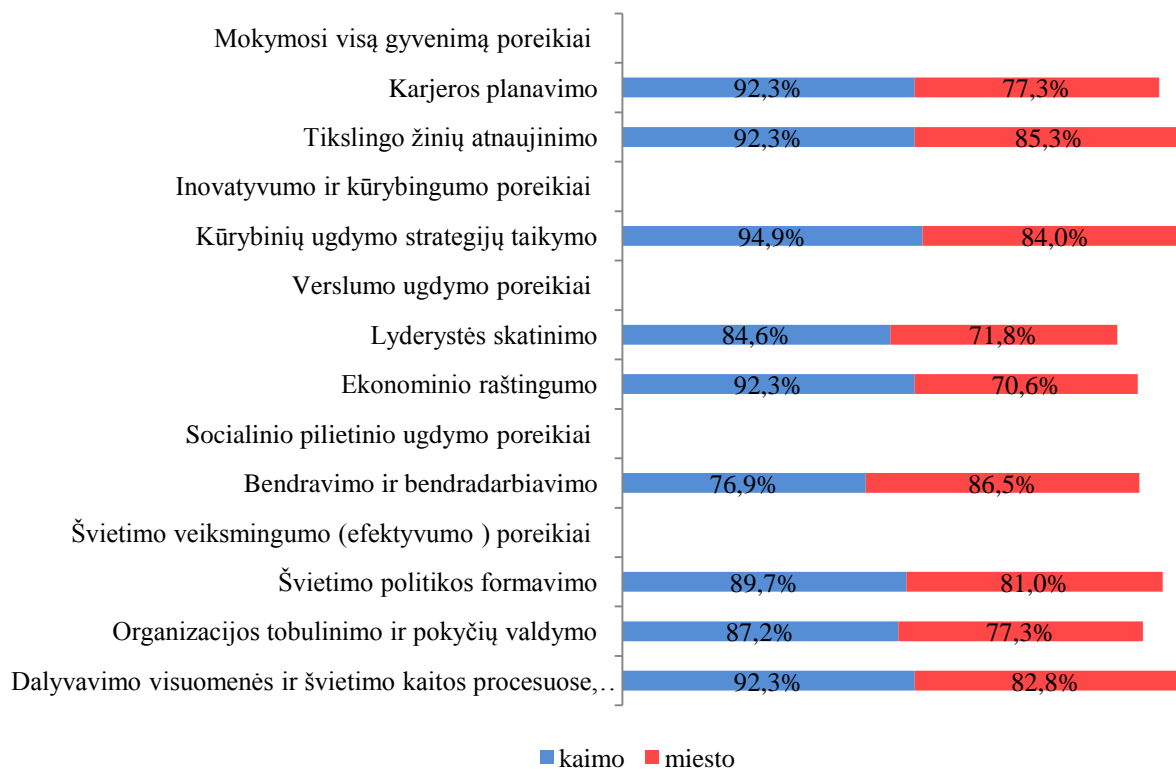
25 lentelė

Mokyklos vietos ir kompetencijų poreikių koreliacija

Kompetencijų poreikiai	Mokyklos vieta	
	Koreliacijos koeficientas	p reikšmė
Mokymosi visą gyvenimą poreikiai		
Karjeros planavimo	-0,229	0,001
Tikslingo žinių atnaujinimo	0,158	0,024
Inovatyvumo ir kūrybingumo poreikiai		
Kūrybinių ugdymo strategijų taikymo	-0,267	0,000
Verslumo ugdymo poreikiai		
Lyderystės skatinimo	-0,265	0,000
Ekonominio raštingumo	-0,187	0,008
Socialinio pilietinio ugdymo poreikiai		
Bendravimo ir bendradarbiavimo	0,145	0,039
Švietimo veiksmingumo (efektyvumo) poreikiai		
Švietimo politikos formavimo	-0,267	0,000
Organizacijos tobulinimo ir pokyčių valdymo	-0,151	0,032
Dalyvavimo visuomenės ir švietimo kaitos procesuose, atliepiančių visuomenėje modernėjančius iššūkius	-0,216	0,002

Socialinio pilietinio ugdymo poreikių srityje išskirtas reikšmingas labai silpnas ryšys tarp bendravimo ir bendradarbiavimo kompetencijų poreikių ir mokyklos vietos, kuris atskleidžia didesnę miesto mokytojų komandinio darbo kompetencijų poreikių suvokimą. Švietimo veiksmingumo poreikių srityje išryškėjo labai reikšmingi silpnai neigiami ryšiai tarp mokyklos vietos ir švietimo politikos formavimo ($p=0,000$) bei dalyvavimo kaitos procesuose ($p=0,000$) kompetencijų. Taip pat nustatyta reikšminga ($p=0,032$) labai silpna koreliacija tarp buvimo kaimo ar miesto mokykla bei organizacijos tobulinimo ir pokyčių valdymo kompetencijų poreikių. Tai rodo, kad kaimo mokyklose mokytojai jaučia šiek tiek didesnius poreikius gerinti švietimo tikslų formavimo įgūdžius, nori aktyviau dalyvauti savo mokyklos bei pačios švietimo sistemos tobulinime. Mokyklos ir mokytojų charakteristikų sąsajų su profesinio tobulinimosi kompetencijų poreikiais koreliacinė analizė atskleidžia egzistuojančius reikšmingus ryšius, į kuriuos svarbu atsižvelgti prognozuojant pedagogų profesinio tobulinimosi poreikius. Galima teigti, kad didesnius kompetencijų ugdymo poreikius turi žemesnės kvalifikacijos mokytojai, iš dalies mažesnę darbo stažą turintys mokytojai. Kaimo mokyklose taip pat gali būti didesnis kompetencijų poreikis lyginant su miesto mokyklomis dėl mažesnių tobulinimosi ir praktinių žinių pritaikymo galimybių, išskyrus tikslingo mokymosi bei komandinio darbo kompetencijų poreikius, kurie didesni miesto mokyklose.

Mokytojų kompetencijų poreikio pasiskirstymas pagal mokyklos vietą per ateinančius 4 metus pavaizduotas 13 paveiksle.

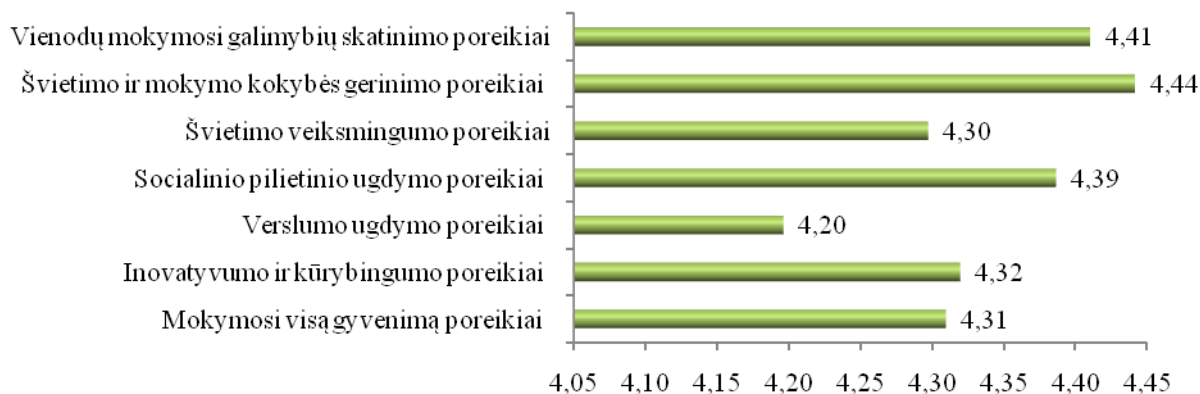

13 pav. Mokytojų kompetencijų poreikių pasiskirstymas pagal mokyklos vietą, %

Visų, kaimo ir miesto, mokyklų mokytojų kompetencijų poreikiai yra aukšti (daugiau nei 70%). Nustatyta, kad dažniausiai aukštesni poreikiai yra kaimo mokyklose, nes jų mokytojai jaučia didesnę šių kompetencijų trūkumą. Išimtis miesto mokyklų mokytojams aktualesni bendravimo ir bendradarbiavimo kompetencijų poreikiai (didesni 9,6%) lyginant su kaimo mokyklų mokytojais. Kaimų mokyklų mokytojams bus aukštesni karjeros planavimo (didesni 15%), tikslingo žinių atnaujinimo (didesni 7%), kūrybinių ugdymo strategijų taikymo (didesni 10,9%), lyderystės skatinimo (didesni 12,8%), ekonominio raštingumo (didesni 21,7%), švietimo politikos formavimo (didesni 8,7%), organizacijos tobulinimo bei pokyčių valdymo (didesni 8,7%) ir dalyvavimo švietimo kaitos procesuose (didesni 9,5%) kompetencijų poreikiai. Galima teigti, kad lyginant mokytojus pagal mokyklos vietą labiausiai išsiskiria ekonominio raštingumo kompetencijų trūkumas kaimo mokyklose.

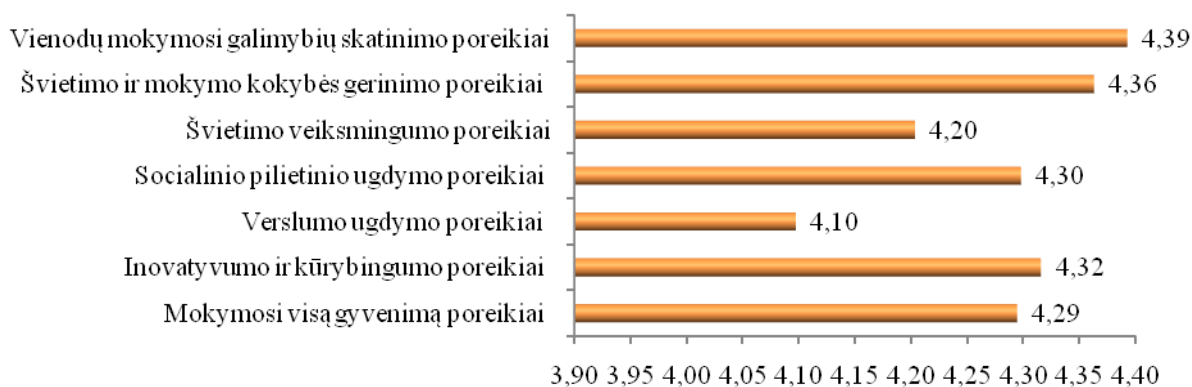
Kompetencijų poreikių vienfaktorinė dispersinė analizė. Kadangi mokytojų kvalifikacija koreliuoja su daugeliu kompetencijų poreikių, tačiau nėra aišku būtent tarp kurių kvalifikacijos grupių yra reikšmingi skirtumai, atlikta vienfaktorinė dispersinė analizė (*One-way ANOVA*). Kur statistinių kriterijų reikšmingumas: $\alpha=0,05$ – reikšmingas rezultatas; $\alpha=0,01$ – gana reikšmingas rezultatas; $\alpha=0,001$ – labai reikšmingas rezultatas. Kai stebimas reikšmingumo lygmuo mažesnis už statistinių kriterijų reikšmingumo lygmenį ($p<\alpha$), tai priimama, kad yra poreikių lygio skirtumas tarp skirtingų kvalifikacijos grupių. Kompetencijų poreikių vienfaktorinė dispersinė analizė rezultatai pateikiami 8 priede (1 lentelė). Lyginant skirtingos kvalifikacijos mokytojų grupes (mokytojai, vyr. mokytojai ir mokytojai metodininkai) pagal refleksyvios kompetencijos poreikių vidurkius nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp mokytojų ir mokytojų metodininkų ($0,633\pm 0,151$; $p<0,001$) bei tarp vyr. mokytojų ir metodininkų ($0,468\pm 0,137$; $p<0,01$). Tai rodo, kad mokytojai ir vyr. mokytojai jaučia didesnius šių kompetencijų poreikius nei mokytojai metodininkai. Svarbu tai, kad statistiškai reikšmingų poreikių skirtumų tarp mokytojų ir vyr. mokytojų grupių nepastebėta, todėl galima teigti, kad būtent metodininko kvalifikacija parodo aukštesni šių kompetencijų lygį. Karjeros planavimo poreikių reikšmingi skirtumai nustatyti tarp mokytojų – m. metodininkų ($0,440\pm 0,168$; $p<0,05$) bei tarp vyr. mokytojų – m. metodininkų ($0,384\pm 0,152$; $p<0,05$). Tikslingo žinių atnaujinimo poreikių lygio skirtumai užfiksuoti tik tarp vyr. mokytojų ir mokytojų metodininkų ($0,404\pm 0,127$; $p<0,01$). Verslumo ugdymo poreikių srityje nustatyti reikšmingi ekonominio raštingumo kompetencijų vidurkių skirtumai tarp mokytojų – m. metodininkų ($0,803\pm 0,166$; $p<0,001$) bei tarp vyr. mokytojų – m. metodininkų ($0,566\pm 0,151$; $p<0,01$). Galima teigti, kad metodininkai turi geresnius ekonominio ugdymo pagrindus, todėl šios kompetencijos poreikiai pas juos mažesni. Taip pat pastebėti reikšmingi vidurkių skirtumai socialinio pilietinio ugdymo srityje tarp pilietiškos visuomenės kūrimo kompetencijų ir tarp mokytojų – m. metodininkų ($0,615\pm 0,157$;

$p < 0,001$) bei tarp vyr. mokytojų – m. metodininkų ($0,397 \pm 0,142$; $p < 0,05$), taip pat tarp bendravimo – m bendradarbiavimo, bei tarp vyr. mokytojų – m. metodininkų ($0,332 \pm 0,128$; $p < 0,05$), ir tarp socialinio, kultūrinio – etninio tapatumo gerbimo kompetencijų poreikių ir tarp mokytojų – m. metodininkų ($0,452 \pm 0,144$; $p < 0,01$), tarp vyr. mokytojų – m. metodininkų ($0,329 \pm 0,131$; $p < 0,05$). Taigi mokytojams metodininkams šie poreikiai bus mažesni lyginant su žemesnės kvalifikacijos pedagogais, nes jų kompetencija šiose socialinio pilietinio ugdymo srityse yra didesnė. Lyginant švietimo veiksmingumo poreikių sritį, nustatyti reikšmingi vidurkių skirtumai tarp kvalifikacijos grupių: organizacijos tobulinimo ir pokyčių valdymo bei mokytojų – m. metodininkų ($0,584 \pm 0,157$; $p < 0,01$) ir tarp vyr. mokytojų – m. metodininkų ($0,357 \pm 0,142$; $p < 0,05$); ugdymosi aplinkų kūrimo bei mokytojų – m. metodininkų ($0,422 \pm 0,132$; $p < 0,01$) ir tarp vyr. mokytojų – m. metodininkų ($0,310 \pm 0,120$; $p < 0,05$). Švietimo ir mokymo kokybės gerinimo poreikių srityje nustatyti reikšmingi vidurkių skirtumai: tarp informacinės ir žinių visuomenės kūrimo kompetencijų bei tarp mokytojų – m. metodininkų ($0,541 \pm 0,147$; $p < 0,01$); mokymosi proceso valdymo bei mokytojų – m. metodininkų ($0,733 \pm 0,128$; $p < 0,001$) ir tarp vyr. mokytojų – m. metodininkų ($0,601 \pm 0,116$; $p < 0,001$); pamokos kokybės gerinimo ir tarp vyr. mokytojų – m. metodininkų ($0,404 \pm 0,122$; $p < 0,01$); naujų strategijų diegimo bei tarp vyr. mokytojų – m. metodininkų ($0,311 \pm 0,122$; $p < 0,05$). Analizuojant vienodų mokymosi galimybių poreikių sritį nustatyti reikšmingi vidurkių skirtumai: tarp integruotų specialiųjų poreikių ugdymo bei mokytojų – m. metodininkų ($0,534 \pm 0,148$; $p < 0,01$) ir tarp vyr. mokytojų – m. metodininkų ($0,587 \pm 0,135$; $p < 0,001$); bei tarp toleranciją ir bendradarbiavimą skatinančios aplinkos kūrimo kompetencijų bei mokytojų – m. metodininkų ($0,502 \pm 0,129$; $p < 0,001$) ir tarp vyr. mokytojų – m. metodininkų ($0,309 \pm 0,117$; $p < 0,05$). Galima teigti, kad mokytojai metodininkai yra geriau pasirengę skatinti vienodas mokymosi galimybes integruotai ugdydami specialiuosius poreikius bei kurdami palankią bendradarbiavimui aplinką mokykloje. Remiantis vienfaktorinės dispersinės analizės rezultatais galima suformuluoti išvadą, kad žemesnės kvalifikacijos mokytojai jaučia didesnius profesinių kompetencijų poreikius nei mokytojai metodininkai todėl turi nuolat tobulintis ir kelti kvalifikaciją kad galėtų šiuos poreikius patenkinti. Siekiant nustatyti kaip pasiskirstę kompetencijų poreikiai pagal mokytojų kvalifikaciją, buvo suskaičiuotas kiekvienos grupės vidurkis su standartiniu nuokrypiu. Poreikių lygis apimantis kiekvienos srities kompetencijas suskirstytas į tris grupes „žemas“ (vidurkis iki 2,5), „vidutinis“ (vidurkis nuo 2,5 iki 3,5) ir „aukštas“ (vidurkis 3,5 ir daugiau). Mokytojo kvalifikaciją turinčių pedagogų pasiskirstymas pagal kompetencijų poreikių lygio vidurkius pateiktas 14 paveiksle.

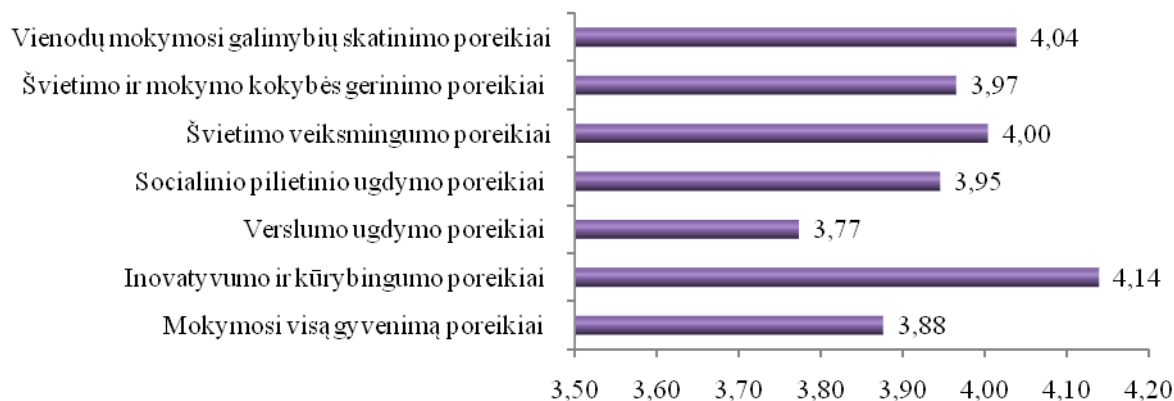
14 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal profesinio tobulinimosi poreikių lygio vidurkius, M

Nustatyta, kad poreikių lygis pas mokytojus yra aukštas ir kinta nuo 89,3% iki 100% (8 priedo 2 lentelė). Mokytojams labiausiai reikia švietimo ir mokymo kokybės gerinimo ($4,44 \pm 0,424$) ir vienodų mokymosi galimybių skatinimo ($4,41 \pm 0,392$) poreikių, o mažiausiai reikia verslumo ugdymo ($4,20 \pm 0,431$). Galima teigti, kad mokytojų kvalifikaciją turinčių pedagogų poreikis yra aukštas, todėl ir profesinio tobulinimosi lygis pas juos turėtų būti didelis. Vyr. mokytojų pasiskirstymas pagal poreikių lygio vidurkius pavaizduotas 15 paveiksle.

15 pav. Vyr. mokytojų pasiskirstymas pagal profesinio tobulinimosi poreikių lygio vidurkius, M

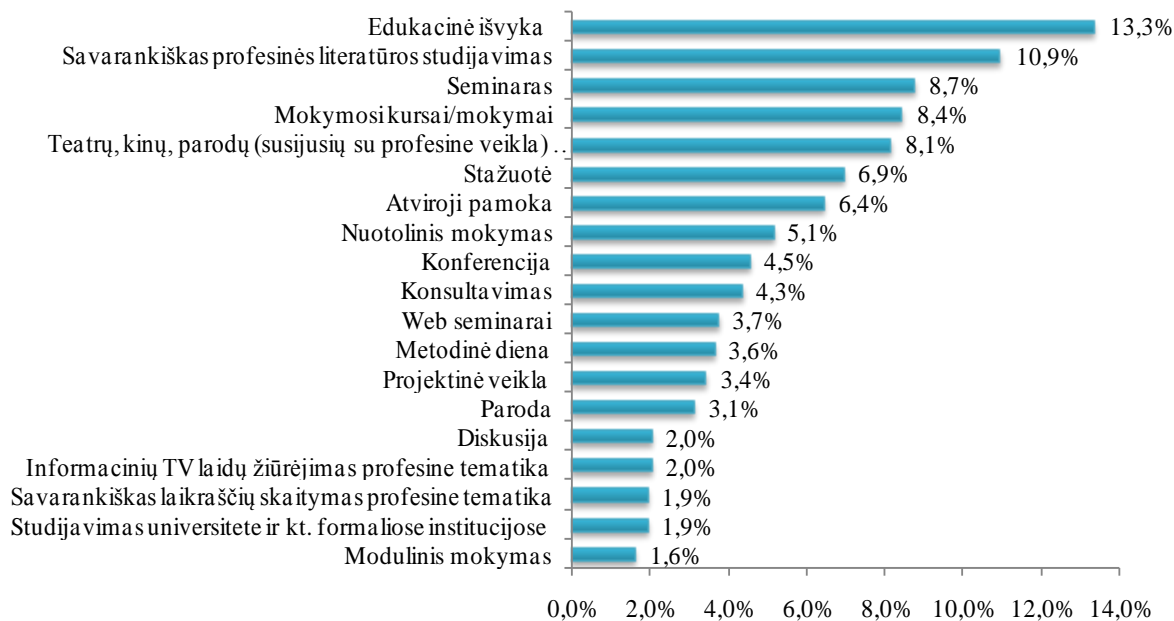
Vyr. mokytojų poreikių lygis yra taip pat aukštas, tačiau šiek tiek žemesnis nei mokytojų bei kinta nuo 90,5% iki 98,9% (8 priedo 3 lentelė). Lyginant vyr. mokytojų poreikių vidurkius nustatyta, kad jiems aktualiausi yra vienodų mokymosi galimybių skatinimo poreikiai ($4,39 \pm 0,474$), o mažiausiai aktualūs verslumo ugdymo kompetencijų poreikiai ($4,1 \pm 0,457$). Galima teigti, kad vyr. mokytojai dažniausiai susiduria su sunkumais siekiant užtikrinti visiems mokiniams vienodas galimybes, todėl jiems ypatingai aktualu tobulintis šiuos poreikius. Vyr. mokytojai, kaip ir mokytojai, mažiausiai rinkosi verslumo ugdymo poreikius, nes pirmenybę teikia tiesiogiai su ugdymo procesu susijusių gebėjimų gerinimui, nors verslumo poreikių lygis išliko taip pat aukštas. Mokytojų metodininkų pasiskirstymas pagal poreikių lygio vidurkius pavaizduotas 16 paveiksle.

16 pav. Mokytojų metodininkų pasiskirstymas pagal profesinio tobulinimosi poreikių lygio vidurkius, M

Mokytojų metodininkų poreikių lygis nustatytas taip pat aukštas, tačiau žemesnis nei mokytojų bei vyr. mokytojų. Poreikių lygis kinta nuo 76,7% iki 95,3% (8 priedo 4 lentelė). Lyginant mokytojų metodininkų poreikių vidurkius nustatyta, kad jiems aktualiausi inovatyvumas ir kūrybingumas ($4,14 \pm 0,560$), o mažiausiai svarbus verslumo ugdymas ($3,77 \pm 0,585$). Galima teigti, kad bendras mokytojų metodininkų poreikis yra mažesnis, nes jie daugiau pasiekę tobulindamiesi savo kvalifikaciją. Metodininkai kartu su vyr. mokytojais labiausiai suvokia inovatyvumo ir kūrybingumo poreikių svarbą, todėl siekia labiausiai juos tobulinti.

Profesinio tobulinimosi formos. Siekiant išsiaiškinti, kokios profesinio tobulinimosi formos būtų priimtinausios mokytojams, buvo atlikta mokytojų apklausa, kurios rezultatai pavaizduoti 17 paveiksle.

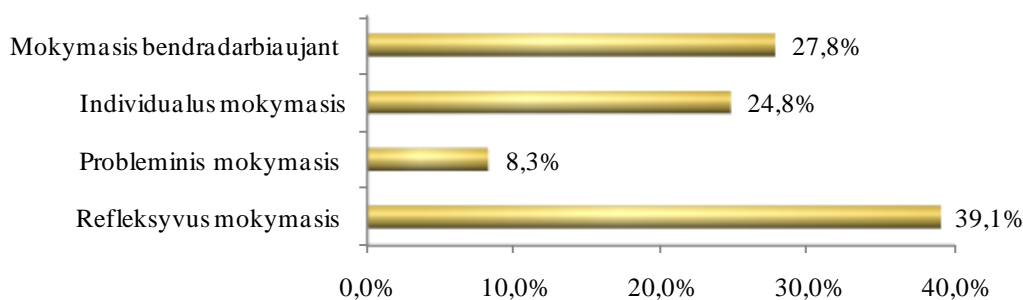

17 pav. Mokytojams priimtinausios tobulinimosi formos, per ateinančius 4 metus, %

Nustatyta, kad populiariausia tobulinimo forma per ateinančius 4 metus, mokytojų nuomone, bus edukacinės išvykos (13.3%), po to seka savarankiškas profesinės literatūros

studijavimas (10,9%) bei dalyvavimas seminaruose (8,4%). Mažiausiai numatoma tobulintis modulinio mokymo (1,6%), formaliųjų studijų (1,9%), profesinės periodikos skaitymo (1,9%) bei publicistikos per televiziją žiūrėjimo (2%) formomis bei veiklomis. Gauti rezultatai leidžia teigti, kad mokytojai labiau mėgsta aktyvias tobulinimosi formas, kurių metu ne tik mokomasi, bet ir vykdoma veikla, t.y. vykstama į kitas užsienio bei šalies švietimo įstaigas, dalinamasi darbo patirtimi, lankomi teatrai, parodos. Taip pat mėgstamos ir jau įsitvirtinusios mokymosi formos, tokios kaip: seminarai (8,7%), kursai (8,4%), stažuotės (6,9%) bei konferencijos (4,5%). Be to pastebėta, kad mokytojai dar nepakankamai įvertina pasaulyje plačiai naudojamas bei efektyvias tobulinimosi formas, tokias kaip: konsultavimas (4,3%), dalyvavimas web seminaruose (3,7%), projektinėje veikloje (3,4%) bei diskusijose (2%).

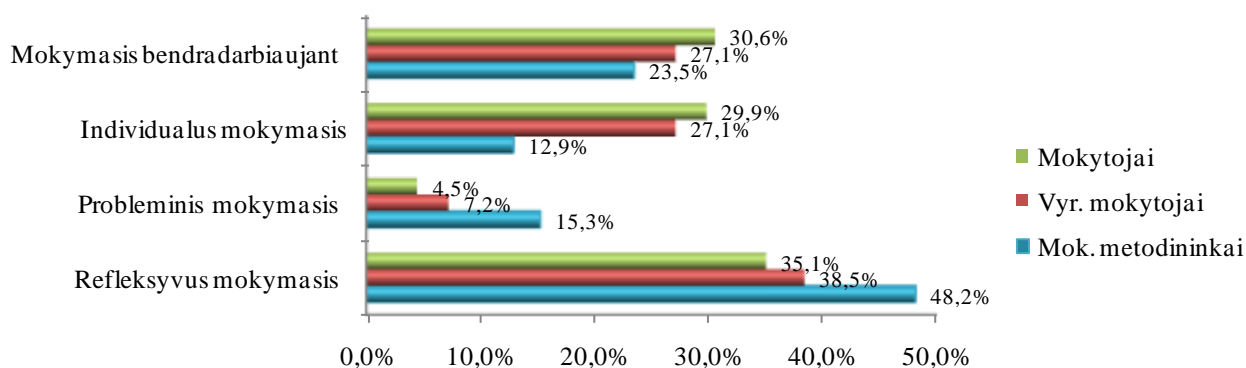
Profesinio tobulinimosi būdai. Ištyrus mokytojų nuomonę dėl efektyviausių mokymosi būdų per ateinančius 4 metus nustatyta, kad dažniausiai renkamasi refleksyvus mokymasis (39,1%), po to seka mokymasis bendradarbiaujant (27,8%) ir individualus mokymasis (24,8%). Mažiausiai efektyvus mokytojams atrodo probleminis mokymasis (8,3%) (18 paveikslas).

18 pav. **Efektyviausi mokytojų nuomone, mokymosi būdai, per ateinančius 4 metus, %**

Galima teigti, kad mokytojai vertina šiuolaikinius – veiksmingus mokymosi būdus, tačiau dar nepakankamas dėmesys skiriamas mokymuisi naudojant problemų sprendimo metodus, nes mokytojai su šiais metodais dar nėra pakankamai susipažinę.

Efektyviausi mokymosi būdai, per ateinančius 4 metus, pagal mokytojo kvalifikaciją pavaizduoti 19 paveiksle.

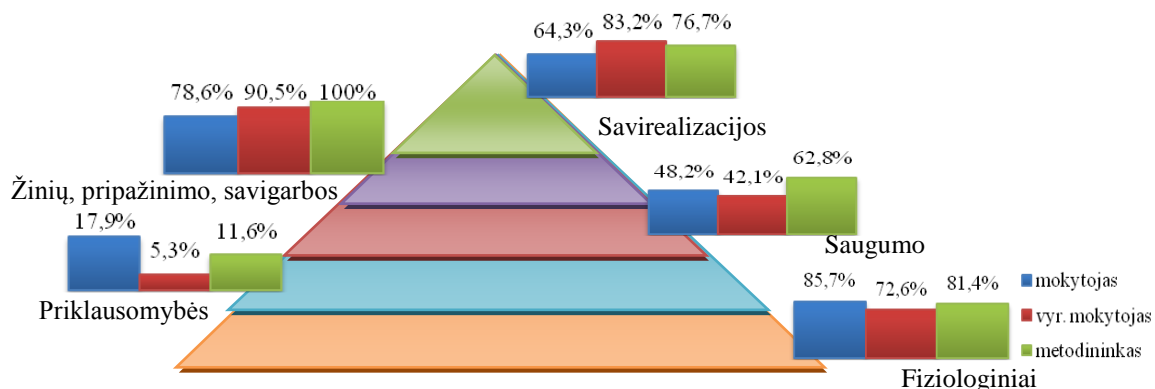

19 pav. **Efektyviausi mokymosi būdai, per ateinančius 4 metus, pagal mokytojo kvalifikaciją, %**

Nustatyta, kad labiausiai refleksyvų mokymąsi palaiko mokytojai metodininkai (48,2%), mokymąsi bendradarbiaujant dažniausiai renkasi mokytojai (30,6%), individualus mokymasis svarbiausias mokytojams (29,9%), probleminio mokymosi svarbą labiau pripažįsta mokytojai metodininkai (15,3%). Galima teigti, kad aukštesnės kvalifikacijos mokytojai renkasi sudėtingesnius tačiau labiau veiksmingus mokymosi metodus, kai tuo tarpu žemesnės kvalifikacijos mokytojai renkasi paprastesnius, jiems labiau prieinamus mokymosi metodus.

Mokytojų nuostatos į poreikius psichologiniu aspektu. Siekiant iširti nuostatas į profesinį tobulinimąsi buvo pasirinkta A. Maslow (2006) poreikių hierarchija. Kiekvienas teiginys atitinka Maslow piramidės poreikius. Teiginys: „*Jei profesiskai netobulėsi, nesusikursi sau geresnio gyvenimo (negausi didesnio atlyginimo, neturėsi geresnių namų, negalėsi įpirkti maisto)*“, atitinka fiziologinius poreikius. Teiginys: „*Tik profesinis tobulėjimas apsaugo mane nuo pavoju, grėsmių*“, atspindi saugumo poreikius. Teiginys: „*Savo karjeroje daug ką pasiekiau kitų žmonių dėka*“, išreiškia priklausomybės poreikius. Teiginys: „*Profesinis tobulėjimas yra mano, kaip asmens, savivertės matas*“, išreiškia žinių, savigarbos poreikius. Teiginys: „*Profesiniu tobulėjimu išreiškiamos visos mano, kaip asmens, siekių galimybės*“, atspindi savirealizacijos poreikius.

20 paveiksle pavaizduotos mokytojų, vyr. mokytojų ir mokytojų metodininkų nuostatos į poreikius psichologiniu aspektu.

20 pav. Mokytojų nuostatos į poreikius psichologiniu aspektu, %.

Tyrimo duomenys rodo, kad daugumai apklaustų mokytojų svarbiausi žinių, pripažinimo, savigarbos poreikiai. Juos palankiausiai vertina mokytojai metodininkai (100%) ir vyr. mokytojai (90,5%), 78,6 % mokytojų šiuos poreikius taip pat vertina palankiai. Mokytojams (85,7%), turintiems tik mokytojo kvalifikaciją patys reikšmingiausi yra fiziologiniai poreikiai, nors kita vertus šie poreikiai yra reikšmingi daugumai mokytojų metodininkų (81,4%). Vyr. mokytojai (5,3%), mokytojai metodininkai (11,6%) ir mokytojai (17,9%) jaučia labai nedidelį palankumą priklausomybės poreikiams. Savirealizacijos labiausiai siekia vyr. mokytojai. Daugiau negu pusė apklaustųjų palankiai vertina saviraškos poreikius. Išanalizavus mokytojų

nuostatas į poreikius, galima teigti, kad skirtingų kvalifikacijų mokytojai palankiausiai vertina žinių, pripažinimo, savigarbos poreikius, o mažiausiai priklausomybės poreikius.

4.4. Tyrimo rezultatų apibendrinimas

Kiekybinio mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių tyrimo apibendrinimas. Ištyrus 202 mokytojus, išskirtos trys didžiausios pedagogų kvalifikacinės grupės: mokytojai (27,7%), vyr. mokytojai (47%) ir mokytojai metodininkai (21,3%). Šalies statistiniais duomenimis 2009-2010 m.m. mokytojo kvalifikaciją turėjo 7,8% mokytojai, vyr. mokytojo kvalifikaciją 46,3% ir mokytojo metodininko kvalifikaciją turėjo 26,7% mokytojų. Galima teigti, kad tyrime dalyvavusių mokytojo kvalifikaciją turinčiųjų skaičius buvo 20% didesnis nei šalies vidurkis, o vyr. mokytojų (0,7% daugiau) ir mokytojų metodininkų (5,4% mažiau) dalyvių skaičius buvo gan artimas šalies vidurkiui. Nustatyta, kad dauguma mokytojų (98,5%) dalyvauja profesiniame tobulinimesi bei jo metu įgytas kompetencijas pritaiko praktiškai (97%). Daugiau kaip pusė mokytojų prisideda prie reformų įgyvendinimo (57,5%) ir atlieka tyrimus savo mokyklose (59,4%). Dauguma mokytojų yra patenkinti profesinio tobulinimo organizavimu (72,8%) ir norėtu daugiau profesiskai tobulintis (83,25%). Pritaikius logistinę regresijos analizę nustatyti šie profesinio tobulinimosi veiksniai įtakojantys faktoriai. Nustatyta, kad mokytojų dalyvavimas reformų įgyvendinime priklauso nuo mokyklos vietos (miesto mokyklose dalyvauja daugiau) ir nuo mokytojo darbo stažo (kuo didesnis stažas, tuo aktyviau dalyvauja). Sudarytas mokytojų dalyvavimo prisidedant prie reformų prognostinis loginės regresijos modelis, vertinantis mokyklos vietos ir darbo stažo įtaką. Tiriant mokytojų dalyvavimą atliekant tyrimus savo mokykloje nustatyta, kad dalyvavimas tyrimuose priklauso nuo mokytojo kvalifikacijos, t.y. aukštesnės kvalifikacijos mokytojai aktyviau dalyvauja tyrimuose. Tai patvirtina sudarytas prognostinis logistinės regresijos modelis, kuris patvirtina mokytojų kvalifikacijos poveikį mokytojų dalyvavimui tyrimuose. Analizuojant profesinio tobulinimosi lūkesčių atitikimą, išskirti juos įtakojantys faktoriai: mokinių skaičius (kuo daugiau mokinių, tuo geriau patenkinami lūkesčiai) bei mokyklos tipas (miesto mokyklų mokytojų lūkesčiai geriau patenkinami). Tačiau šių faktorių nepavyko patvirtinti sudarant loginės regresijos prognostinį modelį, nes buvo nepakankamas modelio tikslumas, tai galėjo įtakoti nors ir statistiškai reikšmingas tačiau labai silpnas koreliacinis ryšys bei išorinių faktorių, kurie šiame tyrime neanalizuoti, poveikis.

Atsižvelgiant į mokytojų nuomonę dėl profesinio tobulinimosi poreikių kaitos, nustatyta nedidelė augimo tendencija, nes pusė visų mokytojų teigė kad jų poreikiai šiek tiek padidės, o trečdalis nenumatė pokyčio. Atlikus koreliacinę analizę pastebėta, kad miesto mokyklų mokytojai prognozuoja mažesnę tobulinimosi poreikių augimą, negu kaimo mokyklų. Kita vertus aukštesnės ugdymo pakopos bendrojo lavinimo mokyklose mokytojai prognozuoja didesnę

augimą, dėl joms keliamų aukštesnių reikalavimų mokymo proceso kokybei. Analizuojant koks mokymosi tipas mokytojų profesiniam tobulinimuisi bus priimtinausias nustatyta, kad mokytojams per artimiausius ketverius metus priimtinausias būtų informalusis mokymasis. Koreliacinė analizė atskleidžia, kad informalusis mokymas yra labiau priimtinas kaimų mokyklų mokytojams, taip pat kaip ir neformalusis mokymasis. Taip pat nustatyta, kad vyresni mokytojai dažniau renkasi neformalųjį mokymąsi, negu jaunesni jų kolegos. Mokytojų kompetencijų poreikių analizė atskleidžia, kokias kompetencijas mokytojai numato tobulintis labiau, o kurias mažiau. Nustatyta, kad aukštesnės kvalifikacijos mokytojams reikės mažiau refleksyvumo ir mokėjimo mokytis, karjeros planavimo, kūrybinių ugdymo strategijų taikymo, lyderystės, ekonominio raštingumo, pilietiškos visuomenės kūrimo, socialinio, kultūrinio ir etninio tapatumo gerbimo, organizacijų tobulinimo ir pokyčių valdymo, ugdymosi aplinkų kūrimo, gebėjimo kurti šiuolaikinę informacinę ir žinių visuomenę, mokymo proceso valdymo, integruotų specialiųjų poreikių ugdymo bei tolerancijos ir bendradarbiavimą skatinančios aplinkos kūrimo kompetencijų, lyginant su žemesnės kvalifikacijos mokytojais. Taip pat nustatyta, kad didesnę darbo patirtį turintiems mokytojams yra didesni tikslingo žinių atnaujinimo kompetencijų poreikiai. Kompetencijų poreikių lygis taip pat priklauso ir nuo mokyklos vietos. Nustatyta, kad kaimo mokyklų mokytojams būtinesnės karjeros planavimo, tikslingo žinių atnaujinimo, kūrybinių ugdymo strategijų taikymo, lyderystės skatinimo, ekonominio raštingumo, švietimo politikos formavimo, organizacijos tobulinimo ir pokyčių valdymo bei dalyvavimo visuomenės ir švietimo kaitos procesuose kompetencijos, kai tuo tarpu miesto mokyklų mokytojai labiau akcentuoja bendravimo ir bendradarbiavimo kompetencijas. Atlikus vienfaktorinę dispersinę analizę nustatyta, kad žemesnės kvalifikacijos mokytojai jaučia didesnį profesinių kompetencijų poreikį nei mokytojai metodininkai. Apjungus kompetencijų poreikius į atskiras sritis ir suskaičiavus jų vidurkius nustatyta, kad mokytojo kvalifikaciją turintiems mokytojams reikšmingesni bus švietimo ir mokymo kokybės gerinimo poreikiai, o mažiausiai jiems reiks verslumo ugdymo. Vyr. mokytojai labiau tobulintis vienodų mokymosi galimybių skatinimo kompetencijas, o verslumo poreikiai pas juos taip pat mažiausi. Mokytojams metodininkams svarbiausi yra inovatyvumo ir kūrybingumo poreikiai, o verslumo poreikių jiems irgi reikia mažiausiai. Galima daryti prielaidą, kad skirtingų kvalifikacijų mokytojams verslumo poreikių reikia mažiausiai dėl motyvacijos stokos įgyti naujų verslumo ugdymo kompetencijų.

Išanalizavus, kokios profesinio tobulinimosi formos bus mokytojams priimtinausios per sekančius 4 metus pastebėta, kad mokytojai labiau mėgsta aktyvias tobulinimosi formas (edukacines išvykas) bei savarankišką tobulinimąsi. Ištyrus mokytojų nuomonę dėl efektyviausių mokymosi būdų, nustatyta, kad per ateinančius 4 metus labiausiai efektyvus bus refleksyvusis mokymasis, o mažiausiai efektyvus probleminis mokymasis. Lyginant pagal mokytojų

kvalifikaciją nustatyta, kad refleksyvų bei probleminį mokymąsi labiausiai palaiko mokytojai metodininkai, kai tuo tarpu mokymasis bendradarbiaujant bei individualus mokymasis populiariesnis tarp mokytojo kvalifikaciją turinčių pedagogų. Vertinant mokytojų nuostatas į tobulinimosi poreikius psichologiniu aspektu pastebėta, kad mokytojams svarbiausi žinių, pripažinimo ir savigarbos poreikiai. Lyginant pagal kvalifikacines grupes pastebėta, kad mokytojo kvalifikaciją turintiems pedagogams svarbiausi fiziologiniai poreikiai, kai tuo tarpu vyr. mokytojams ir mokytojams metodininkams svarbiausia žinios ir pripažinimas.

Kokybinio (Delfi tyrimo) apibendrinimas. Švietimo ekspertai mokytojų profesinio tobulinimosi situaciją vertina gana palankiai. Kaip stiprybes išskiria geras mokytojų profesinio tobulinimosi sąlygas rajone. Kaip galimybes ekspertai išskiria aktyvesnę mokytojų dalyvavimą projektinėje veikloje, mokytojų tobulinimąsi savišvietos būdu. Kaip silpnybes mokytojų kompetencijų stoką. Kaip grėsmes išskiria mažą finansavimą, kaimo mokyklų mokytojų mažesnes galimybes tobulintis. Ekspertai svarbiausiais poreikiais išskiria: Švietimo ir mokymo kokybės gerinimo poreikius, mokymosi visą gyvenimą poreikius, inovatyvumo ir kūrybingumo poreikius. Ekspertai prognozuoja, kad patenkinti švietimo ir mokymo kokybės gerinimo poreikius, mokytojai labiausiai turėtų pasižymėti pamokos kokybės gerinimo, naujų ugdymo strategijų diegimui, mokymo proceso valdymo, pokyčių valdymo kompetencijomis. Mokymosi visą gyvenimą poreikiams įgyvendinti mokytojai labiausiai turėtų pasižymėti mokėjimo mokytis ir refleksijos, tikslingo žinių atnaujinimo kompetencijomis. Įgyvendindami inovatyvumo ir kūrybingumo poreikius ekspertų nuomone mokytojai turėtų pasižymėti naujovių diegimo, kūrybingumo, tiriamosios veiklos organizavimo kompetencijomis. Jie prognozuoja, kad per artimiausius ketverius metus labiausiai reikės integruoto ugdymo, verslumo ugdymo mokytojų. Taip pat prognozuoja, kad mokytojų profesinį tobulinimąsi įtakos reformos, technologijų sparta, gimstamumo sumažėjimas, padidėjusi mokytojų pasiūla darbo rinkoje. Ekspertai labiau vertina formalų mokytojų mokymosi tipą, tačiau prognozuoja, kad pamažu pradės įsivyrėti savišvieta ir neformalusis mokymasis. Tyrimu nustatyta, kad mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai šiek tiek padidės, kadangi padidės savianalizė, planavimu, refleksija mokytojų veiklos kompetencijų tobulinimas. Prioritetas bus teikiamas mokymuisi visą gyvenimą, nes tobulėja pats ugdymo procesas, pagrįstas mokytojo veiklos kompetencijų tobulinimu.

IŠVADOS

1. Išanalizavus mokslinę literatūrą išskirti mokytojams svarbūs profesinio tobulinimosi poreikiai: mokymo visą gyvenimą, inovatyvumo ir kūrybingumo, verslumo ugdymo, socialinio pilietinio ugdymo, švietimo veiksmingumo (efektyvumo), švietimo ir mokymo kokybės gerinimo ir vienodų mokymosi galimybių skatinimo.
2. Švietimo ekspertų apklausos rezultatai dėl mokytojų tobulinimosi situacijos ir poreikių leidžia suformuluoti sekančias išvadas:

2.1. Remiantis ekspertų SSGG analize:

- a) Mokyklose sudaromos palankios sąlygos profesiniam tobulinimuisi bei dalijimuisi gerąja patirtimi;
- b) Daugelis mokytojų dalyvaudami profesiniame tobulinimesi yra nepakankamai motyvuoti, be to stokoja kūrybiško, probleminio bei inovatyvaus mokymo kompetencijų;
- c) Situaciją pagerintų galimybė pasirinkti įvairesnes tobulinimosi formas ir metodus, didesnis dėmesys mokytojų savišvietai bei gebėjimui mokinius paruošti savarankiškam gyvenimui;
- d) Situacija ateityje gali pablogėti dėl finansavimo stokos bei nevienodų galimybių kaimo ir miesto mokytojams dalyvauti profesiniame tobulinimesi;

2.2. Remiantis ekspertų nuomone dėl mokytojų profesinio tobulinimosi poreikių:

- a) Per artimiausius ketverius metus svarbiausi bus: mokymosi visą gyvenimą, švietimo kokybės gerinimo, inovatyvumo ir kūrybingumo poreikiai.
- b) Per artimiausius ketverius metus labiausiai reikės integruoto mokymo mokytojų, jauno amžiaus specialistų.
- c) Mokytojų profesinį tobulinimąsi labiausiai įtakos vyksiančios reformos, technologijų sparta, gimstamumas, ekonominė situacija šalyje.
- d) Per ketverius metus vis dar vyraus formalusis mokymas dėl galimybės įgyti sertifikatus iš patikimų institucijų, tačiau pamažu bus pradama pripažinti savišvieta, bei išliks neformaliojo mokymosi galimybės.
- e) Priimtinausios tobulinimosi formos per ateinančius 4 metus: seminarai, projektinė veikla, mokymo kursai, atvirosios pamokos, savišvieta.
- f) Mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai nežymiai padidės dėl mokymosi visą gyvenimą plėtotės, ugdymo turinio atnaujinimo, mokytojų poreikio tobulinti kompetencijas.

3. Mokytojų apklausos rezultatai dėl mokytojų tobulinimosi situacijos ir jų nuostatų į profesinio tobulinimosi poreikius leidžia suformuluoti sekančias išvadas:

3.1. Remiantis mokytojų SSGG analize:

- a) Mokykloje sukuriama palankios mokytojų tobulinimuisi sąlygos aktyviai bendradarbiaujant su mokyklos socialiniais partneriais;

- b) Mokyklos trūksta lėšų mokytojų tobulinimuisi, be to mokytojai stokoja motyvacijos mokytis, taip pat tobulinimosi renginiai kartais nesuteikia reikiamų žinių;
- c) Didesnis visuomenės palaikymas bei mokyklų bendradarbiavimo skatinimas, pagerintų mokytojų profesinio tobulinimosi situaciją;
- d) Finansavimo mažinimas, mokyklų uždarymo grėsmė, lėtas kaimo ir provincijos infrastruktūros vystymasis bei neigiamos visuomenės nuostatos į mokyklą bei mokytojus, neigiamai įtakoja mokytojų norą profesiskai tobulintis.

3.2. Remiantis mokytojų nuostatomis į profesinio tobulinimosi poreikius:

- a) Mokytojai profesinio tobulinimosi patirtį dažniausiai perkelia į ugdymo procesą, o švietimo reformų įgyvendinimui ir tiriamajai veiklai dažniausiai ryžtasi aukštos kvalifikacijos bei aktyviai mokyklos gyvenime besireiškiantys mokytojai;
- b) Mokytojai per ateinančius 4 metus šiek tiek daugiau tobulinsis, kad galėtų prisitaikyti prie jiems keliamų reikalavimų ir nuolatinės kaitos pačioje mokykloje bei visuomenėje.
- c) Mokytojams priimtinausias būtų informalusis mokymasis, dėl galimybės tobulintis savarankiškai neatsitraukiant nuo ugdymo proceso.

4. Remiantis profesinio tobulinimosi ir mokytojų bei mokyklos charakteristikų tarpusavio priklausomybe bei atliktu prognostiniu vertinimu suformuluotos sekančios išvados:

4.1. Loginės regresijos prognostiniai modeliai gali būti naudojami numatant skirtingos kvalifikacijos mokytojų poreikį tobulintis tyriminę kompetenciją bei prognozuojant mokytojų dalyvavimą reformose priklausomai nuo mokytojų darbo stažo ir mokyklos vietos.

4.2. Galima daryti prielaidą, kad mokytojų kompetencijų poreikiai iš dalies bus priklausomi nuo mokytojų kvalifikacijos, mokytojų darbo stažo ar mokyklos buvimo vietos, todėl sudarant prognozes į tai reikėtų atsižvelgti.

5. Remiantis tyrimo rezultatais daromos sekančios prielaidos:

5.1 Iš dalies pasitvirtino tyrimo hipotezė, kad mokytojų profesinio tobulinimosi poreikiai ekspertų vertinimu per artimiausius ketverius metus nežymiai padidės.

5.2 Iš dalies pasitvirtino tyrimo hipotezė, kad tarp profesinio tobulinimosi poreikių ir mokytojų bei mokyklos charakteristikų egzistuoja ryšys, padedantis prognozuoti profesinio tobulinimosi poreikius.

REKOMENDACIJOS

Mokytojams (per artimiausius 4 metus):

1. Renkantis profesinio tobulinimosi turinį, visų pirma reikia atsižvelgti į švietimo ir mokymo kokybės poreikius, nes pagrindinis mokytojo tikslas užtikrinti mokinių įvairiapusį ir kokybišką ugdymą (-ąsi).
2. Gerinant švietimo ir mokymo kokybę, visų pirma reikėtų išmokti prisitaikyti prie pokyčių (dalyvaujant reformų įgyvendinime) ir aktyviau dalyvauti moksliniuose, vidaus audito tyrimuose.
3. Mokytojai turėtų suprasti, kad mokymasis visą gyvenimą turi tapti jų gyvenimo „moto“, nes tik patys nuolat tobulindamiesi jie galės išugdyti nuolatinėje kaitoje sugebančią pilnavertiškai funkcionuoti žmogų.
4. Norint efektyviai patenkinti savo mokymosi visą gyvenimą poreikius, reikėtų naudoti įvairias mokymosi strategijas, nuolat reflektuoti savo tobulinimąsi, planuoti būsimą karjerą ir siekti jai įgyvendinti reikalingų žinių.
5. Mokytojas turi būti pasiruošęs ugdyti savo mokinių kūrybingumą ir inovatyvumą, taikydamas naujus mokymo metodus, kad jie sugebėtų kelti savo šalies konkurencingumą siekiant pažangos aukštųjų technologijų ir mokslo srityje.

Mokyklų vadovams (per artimiausius 4 metus) :

1. Sudarant mokyklos strateginį planą 4 metams situacijai vertinti, atsižvelgti į švietimo ekspertų ir pačių mokytojų nuomonę.
2. Sudaryti daugiau galimybių mokytojams tobulintis savišvietos būdu, atnaujinant profesinės literatūros bazę, organizuojant išvykas į parodas, teatrus profesine tematika.
3. Skatinti mokytojus pasirinkti inovatyvias profesinio tobulinimosi formas: projektinę veiklą, edukacinę išvykas, stažuotes ir kt.
4. Puoselėti mokytojų refleksiją, mokymąsi bendradarbiaujant, jei mokytojas pageidauja suteikti individualų mokymąsi.
5. Skatinti mokytojus atlikti mokslinius, vidaus audito tyrimus, dalyvauti reformų įgyvendinime, taip pagerinant mokytojų tyriminę ir pokyčių valdymo kompetenciją.

Švietimo centrui, organizuojančiam profesinį tobulinimąsi (per artimiausius 4 metus):

1. Organizuojant profesinio tobulinimosi renginius, stengtis, kad jie atitintų mokytojų lūkesčius.
2. Kviestis kompetentingus lektorius, organizuoti mokytojams išvykas į užsienio valstybes, siekiant dalintis gerąja patirtimi.
3. Siekti glaudesnio bendradarbiavimo su mokytojais: kurti bendrus projektus, suteikti galimybę mokykloms pačioms organizuoti seminarus, kviečiant kompetentingus lektorius.

DISKUSIJA

Klausimai diskusijai:

1. Ar tikrai organizuojant pedagogų profesinį tobulinimąsi atsižvelgiama į mokytojų poreikius?
2. Ar sudaromos visos galimybės mokytojams tobulintis jiems priimtinais formomis ir būdais?

LITERATŪRA

1. Armstrong J. S. (2005). The Forecasting Canon: Nine Generalizations To Improve Forecast Accuracy *Foresight. The International Journal of Applied Forecasting*, Vol 1, Issue 1, 2005, p. 29-35.
2. Armstrong J. S. (Red.) . (2001). *Forecasting principles A Handbook for Researches and Practitioners*. [Žiūrėta 2010-07-25]. Prieiga per internetą: <http://www.google.com/books?hl=ltid=XdE4m_xMfL8C&oi=fnd&pg=PR5&dq=forecasting+in+school&ots=QnGidgjd_R&sig=qwyiVPVMis3Rn5pglGV9RF1TMRs#v=onepage&q=forecasting%20in%20school&f=false>.
3. Bitinas B. (2010). *Gyvenimas ugdymo verpetuose*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
4. Bitinas B., Kazlauskienė A. , Jazgevičius A. (2009). *Kokybinių tyrimų atviro kodavimo sistema „Kokybis“*. Šiaulių universitetas. [Žiūrėta 2010-02-20] Prieiga per internetą :< <http://sites.google.com/site/kokybis/>>
5. Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla- spaustuvė.
6. Bitinas B. (2006). Edukologinių tyrimų metodologiniai vingiai. *Pedagogika*, T.83, p. 9-15.
7. Bobrova L., Kazlauskienė A., Lukaševičienė V, Pocevičienė R., Ptašinskienė I. (2008). *Kursinių ir baigiamųjų (bakaluro, magistro, specialiųjų profesinių studijų) darbų rengimo ir gynimo metodinės rekomendacijos*. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
8. Bagdonas A., Jucevičienė P. (2000). Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos efektyvumo sampratos problema epistemologiniu ir vertinamuoju aspektais. *Socialiniai mokslai*, Nr 4 (25), p. 95-100.
9. Bubelienė D. (2006). Laiko reikšmingumas mokytojo vaidmenų kontekste. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr.4, p.54-57.
10. Creating Effective Teaching and Learning Environments First Results from TALIS OECD. (2009). [Žiūrėta 2011-02-15]. Prieiga per Internetą< <http://www.oecd.org/dataoecd/17/51/43023606.pdf>>
11. Čekanavičius V. , Murauskas G. (2004). *Statistika ir jos taikymai*. Vilnius: TĖV.
12. Damaševičienė J., Strakšienė D., Urniežius R. (2009). Profesinės kvalifikacijos tobulinimo poreikis : muzikos pedagogų požiūrio diagnostika . *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 4 (25), p. 106-112
13. Daniševičius J. (2001). *Matavimai ir testų teorija*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
14. Darbo rinkos prognozė 2011 metams. (2011). *Lietuvos darbo birža*. [Žiūrėta2010-07-31]. Prieiga per Internetą : <www.ldb.lt>
15. Developing coherent and system wide induction programmes for beginnng teachers: a handbook for policymarkers. (2010). [Žiūrėta2010-10-10] Prieiga per Internetą : <http://ec.europa.eu/education/school-education/doc/handbook0410_en.pdf .>
16. Dzemyga G. (2001). *Lietuvos pedagogai ir moksleiviai: analizė ir prognozė*. Vilnius: Mokslo aidai
17. Europos Tarybos „Švietimas ir mokymas 2010“ įgyvendinimo pažangos bendra ataskaita. [Žiūrėta 2011-01-14] Prieiga per Internetą :< <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:117:0001> .>
18. Europos Komisijos Komunikato 2020m. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija. (2010) [Žiūrėta 2011-01-14] Prieiga per Internetą: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_LT_ACT_part1_v1.pdf >
19. Europos tarybos išvados dėl mokytojų ir mokyklų vadovų profesinio tobulinimosi. (2009). [Žiūrėta 2009-12-15]. Prieiga per internetą<<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:302:0006:0009:LT:PDF> >
20. European Network on Teachers education policies [Žiūrėta 2011-01-15] Prieiga per Internetą : <<http://entep.unibuc.eu/> >

21. Fayol H. (2005). *Administravimas: teorija ir praktika*. Vilnius: Eugrimas.
22. Feiman- Nemser S. (2003). What New Teachers Need to Learn. *Education Leadership. Keeping Good Teachers*, Vol. 60, Nb. 8, p. 25-29.
23. Fullan M. (1998). *Pokyčių jėgos*. Vilnius: Tyto alba
24. Grangeat M., Gray P. (2007). Factors influencing teachers professional competence development. *Journal of Vocational Education and Training*. Vol. 59, No. 4, p. 485-501.
25. Guskey T. R. (2004). *Profesinio tobulinimosi vertinimas*. Vilnius: Garnelis.
26. Gustas E. (2003). *Žmogiškųjų išteklių valdymo ypatumai valstybės tarnyboje: tarnautojų veiklos vertinimas ir kvalifikacijos tobulinimas*. Viešojoji politika ir administravimas. Nr.5, p. 65-70.
27. Hahs-Vaughn Debbi L., Yanowitz Karen L. (2009). Who is conducting teacher research? *Journal of Educational Research*, Jul/Aug2009, Vol. 102 Issue 6, p. 415-426.
28. Hargreaves A., Fink D. (2008). *Tvarioji lyderystė*. Vilnius: Versa.
29. Husserl E. (1927). Phenomenology. The encyclopaedia britannica article. [Žiūrėta 2009-12-10] Prieiga per internetą :
< <http://www.stanford.edu/dept/relstud/faculty/sheehan.bak/EHtrans/5-eb.pdf> >
30. Jovaiša L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis
31. Jucevičienė, P. (2007). *Besimokantis miestas: monografija*. Kaunas: Technologija.
32. Kuhn T. (2003) . *Mokslo revoliucijų struktūra*. Vilnius: Pradai.
33. Kudokienė N., Juodaitytė A. (2005). Mokyklos kaip besimokančios organizacijos formavimosi tendencijos. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr. (1)5, p. 34-42
34. Lamanauskas V., Vilkonis R. (2006). *Internetas gamtamoksliniame ugdyje: situacijos analizė ir prognozės*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
35. Laužackas R., Gedvilienė G., Tutlys V., Juozaitienė D. (2008). Mokytojų kvalifikacijos tobulinimo poreikiai. *Pedagogika*. T. 89, p. 29-44.
36. Laužackas R. (2005). *Profesinio rengimo metodologija*. Monografija. Kaunas: VDU leidykla.
37. Lietuvos vaikai. (2010). [Žiūrėta 2010-12-10] Prieiga per Internetą <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=7827> > Lietuvos Statistikos departamentas.
38. Leonavičienė T. (2006). *SPSS programų paketo taikymas statistiniuose tyrimuose*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
39. Lietuvių kalbos žodynas . [Žiūrėta 2009-12-05]. Prieiga per Internetą:< www.lkz.lt>
40. LR Mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų (išskyrus psichologų) atestacijos nuostatai. (2008). *Valstybės žinios*, Nr. 142-5669.
41. *Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas*. (2011). *Valstybės žinios*. 2011-03-11/2011-03-31, Nr. 38-1804 .
42. *Lietuvos Švietimo koncepcija*. (1992). Vilnius: Leidybos centras.
43. Lietuvos švietimas skaičiais. Bendrasis lavinimas. (2010). Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija Švietimo informacinių technologijų centras ITC. [žiūrėta 2011-01-20]. Prieiga per internetą <http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/apzvalgos/Bendrasis%20lavinimas_2010.pdf .>
44. Lyons T. (2008). More equal than others? *Meeting the professional development needs of rural primary and secondary science teachers*. *Teaching Science – the Journal of the Australian Science Teachers Association*, 54(3), p. 27-31.
45. LR Nacionalinė darnaus vystymosi švietimo 2007–2015 metų programa. *Valstybės žinios*, 2007-10-13, Nr. 106-4348.
46. LR Neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstatymas. (1998). *Valstybės žinios*. Nr. 66-190.
47. LR 2007-2013m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programa. (2010). *patvirtinta Europos Komisijos 2007 m. rugsėjo 24 d.* Vilnius.
48. LR Valstybinės švietimo strategijos gairės 2003–2012 metams . (2003). *Valstybės žinios*. Nr. 71-3216.
49. LR Profesinio mokymo įstatymas .(2007). *Valstybės žinios*, 2007-04- 19, Nr. 43

50. Maslow A. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa.
51. Merkys G. ir kt. (2006). *Mokytojų poreikio prognozė*. Kaunas.
52. Mokytojų kompetencijos aprašas. (2007). *patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. sausio 15 d. Įsak. Nr. ISAK-54*.
53. Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija. (2004). *patvirtinta švietimo ir mokslo ministro ir socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. kovo 26 d. įsakymu Nr. ISAK – 433/A1-83*
54. Mokymosi visą gyvenimą Europos kvalifikacijų sąranga (2009). Liuksemburgas: Europos Bendrijų oficialiųjų leidinių biuras,
55. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. (2003). *patvirtinta Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimu 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimu Nr. 1160, Valstybės žinios, 2003-09-19, Nr. 89-4029*.
56. Petty G. (2006). *Šiuolaikinis mokymas*. Vilnius: Tyto alba.
57. Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir perkvalifikavimo sistemos plėtra. (2010). *Projektas. Žiūrėta 2011-01-10*. Prieiga per internetą: . <<http://www.upc.smm.lt/projektai/perkva/>. >
58. Rogers C. (2002). *Свобода учиться*. Москва : СМЫСЛ.
59. Rogozina J. (2010). Lietuvos mokytojų profesinis tobulėjimas. *Švietimo problemos analizė*. Nr. 5 (45) p.1-8.
60. Rupšienė L. (2000). Nenoras mokytis. Socialinis pedagoginis reiškinys. *Monografija*. Klaipėda:Klaipėdos universiteto leidykla.
61. Senge P. (2008) . *Besimokanti mokykla*. Vilnius: Versa.
62. Strategic framework for European cooperation in education and training (ET 2020). Council conclusions of 12 May 2009 . (2010). *Official Journal of Europe Union*, 119, p. 2-9.
63. Turner P.(red.)(2002). *HR forecasting and planning*. London: Chartered Institute of Personnel and development
64. *Tarptautinio mokymo ir mokymosi tyrimas 2008 TALIS* .(2009). Vilnius: Nacionalinis egzaminų centras. [Žiūrėta2010-10-21] Prieiga per internetą.: <http://www.nec.lt/failai/1273_Talis_ataskaita.pdf>
65. Tidikis R.(2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: LTU.
66. Valstybinių ir savivaldybių mokyklų vadovų, jų pavaduotojų ugdymui, ugdymą organizuojančių skyrių vedėjų, mokytojų, pagalbos mokiniui specialistų kvalifikacijos tobulinimo nuostatai (2007), *patvirtinta Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2007 m. kovo 29 d. Įsakymu Nr. ISAK -556*.
67. Vaitkevičius R. Sadargienė A. (2006). Statistika su SPSS psichologiniuose tyrimuose. Kaunas: VDU leidykla.
68. Zakaria E. (2009). Assessing Mathematics Teachers' Professional Development Need. *European Journal of Social Sciences – Volume 8, Number 2 (2009) European Journal of Social Sciences – 8 tomas, Nr 2. p.225-231*.

PRIEDAI